

Faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen
Academiejaar 2006 - 2007

“Rood-witte honden en Kielse ratten.”

De identificatie van supporters met hun club.
Een geografische studie naar de breuklijnen bij Antwerp FC
en Germinal Beerschot

Promotor: Prof. dr. J. Breda
Medebeoordelaar: Prof. dr. D. Mortelmans

Eindverhandeling voorgelegd met het oog op het behalen van de graad
van licentiaat in de Politieke Wetenschappen.

Termonia Vincent
Mei 2007

VOORWOORD

Alvorens inhoudelijk van start te gaan, zou ik me graag met een oprecht woord van dank wenden naar een aantal mensen die een belangrijke rol hebben gespeeld bij de verwezenlijking van deze verhandeling.

In de eerste plaats dank ik mijn promotor Prof. dr. J. Breda voor het vertrouwen dat hij me schonk om dit thema verder uit te diepen.

Ook wil ik Carl Geeraerts (commercieel manager van RAFC), Julien De Ridder (voorzitter van de FASC) en Steven Van Beethoven (wedstrijdcoördinator van Germinal Beerschot) bedanken voor de medewerking tot het bekomen van de databestanden. Dankzij het verlenen van deze vertrouwelijke gegevens van de clubs, gaven ze mij de mogelijkheid om deze studie op te zetten.

Een woord van dank gaat ook uit naar Dirk Willocx (auteur van het boek ‘125 jaar RAFC’). Zijn kennis van zaken hielp mij de literatuurstudie naar de ontstaansgeschiedenis van RAFC en Beerschot te doorgronden.

Verder zou ik Koen Pepermans (beleidsmedewerker UA) willen bedanken. Ondanks zijn drukke agenda heeft hij een cruciale rol gespeeld bij de grafische weergave van mijn onderzoeksresultaten. In dit verband wil ik ook mijn goede vriend Wouter Govaert bedanken voor zijn hulp bij het bewerken van de grafische kaarten.

Enorm veel dank gaat uit naar mijn ouders omdat ze mij de kans hebben gegeven om verder te studeren. De steun die ze mij schonken, en de vrijheid die ze mij gaven, hebben mij gemotiveerd om deze verhandeling, en mijn studies in het algemeen, tot een goed einde te brengen.

Tot slot gaat nog speciale dank uit naar mijn vriendin Ulrike. Zij was mijn emotionele steun doorheen mijn hele opleiding.

INHOUDSOPGAVE

Lijst van tabellen en figuren	7
Probleemstelling	9
1. Een sociaal-psychologische benadering van het supporter/fanschap	12
A. Een typologie van de supporter/fan	12
1. Sportfan – sporttoeschouwer	12
2. Hoog geïdentificeerde fan – laag geïdentificeerde fan	13
B. Empirisch onderzoek naar oorsprong en oorzaken van teamidentificatie	15
C. Oorsprong en oorzaken van teamidentificatie: Een verklaring vanuit de sociale identiteitsbenadering	18
1. Sociale identiteitstheorie	18
2. Sport en identiteitsvorming	19
2.1. Interpersoonlijk niveau van identiteit	19
2.2. Symbolisch niveau van identiteit	21
D. Conclusie	25
2. Een historisch-sociologische benadering van het supporter/fanschap	27
A. De factietheorie en breuklijnentheorie van Giulianotti	27
B. Macroniveau: Facties op mondiaal niveau	30
1. Geografische breuklijn	30
1.1. Geografische breuklijn op stedelijk niveau	30
1.2. Geografische breuklijn op regionaal niveau	35
1.3. Geografische breuklijn op nationaal niveau	36
2. Sociaal-economische breuklijn	36

3. Levensbeschouwelijke breuklijn	38
4. Conclusie	41
C. Mesoniveau: Facties in België	42
1. Inleiding	42
2. De opgang van twee-club rivaliteiten in België en het belang van de derby	42
3. Case study naar 2-clubrivaliteiten in het Belgische voetbal	45
3.1. Geografische breuklijn	46
3.2. Levensbeschouwelijke breuklijn	49
3.3. Taalculturele breuklijn	51
3.4. Sociaal-economische breuklijn	52
3.5. Conclusie	54
4. De verzuiling in België en de derbywedstrijden	54
5. De achteruitgang van het aantal derby's in België: Een explosie van fusies	56
6. Wat na de fusie? De identificatie van de fans met hun "nieuwe" club	59
6.1. Identificatie met de pre-fusieclub	61
6.2. Een terugkeer naar de roots: Het fenomeen van de "herrezen" clubs	63
6.3. De gepercipieerde noodzaak van een fusie	65
6.4. Het gepercipieerde succes	66
7. Conclusie	67
D. Microniveau: Facties Antwerp FC - Germinal Beerschot	69
1. Inleiding	69
2. Het ontstaan van Antwerp FC en Beerschot AC	69
3. Een crisis binnen Antwerp FC: Het begin van een voetbalafdeling bij Beerschot AC en het ontstaan van een sociaal-economische breuklijn	71
4. Het ontstaan van een geografische breuklijn	76
5. Conclusie	77

3. Toetsend onderzoek op microniveau: Een geografische studie naar de breuklijnen bij RAFC en GB	79
A. Inleiding	79
B. Situering van de clubs	80
C. Dataverzameling	81
D. Methode	84
E. Geografische breuklijn	86
1. Macroniveau: Geografische spreiding in België en Vlaanderen	86
1.1. Analyse van de Antwerp en GB supporters	86
1.2. Vergelijkende analyse Antwerp en GB supporters	96
2. Mesoniveau: Geografische spreiding op districtsniveau	98
2.1. Analyse van de Antwerp en GB supporters	98
2.2. Vergelijkende analyse Antwerp en GB supporters	102
3. Microniveau: Geografische spreiding wijkniveau	102
3.1. Analyse van de Antwerp en GB supporters	102
3.2. Vergelijkende analyse Antwerp en GB supporters	108
4. Conclusie	110
F. Sociaal-economische breuklijn	111
1. Inleiding	111
2. Verdeling van de bevolking binnen Antwerpen volgens de mediaan van het netto belastbaar inkomen	111
3. Verdeling van de supporters van GB en RAFC binnen Antwerpen volgens de mediaan van het netto belastbaar inkomen	114
4. Conclusie	116
G. Levensbeschouwelijke Breuklijn	117
1. Inleiding	117
2. Kiesuitslag in de districten / gemeenten waar het grootste aandeel van de RAFC fanclubsupporters gehuisvest zijn	117

3. Kiesuitslag in de districten / gemeenten waar het grootste aandeel van de GB abonnees gehuisvest zijn	118
4. Conclusie	119
Algemene Conclusie	121
Bibliografie	126
Bijlagen	137
Bijlage 1. Geografische spreiding fanclubsupporters RAFC, supporterclubsupporters RAFC en abonnees van GB in Vlaanderen	137
Bijlage 2. Geografische spreiding fanclubsupporters RAFC, supporterclubsupporters RAFC en abonnees van GB op sector niveau	140
Bijlage 3. Verdeling van de fanclubsupporters van RAFC, de supporterclubsupporters van RAFC en abonnees van GB binnen Antwerpen volgens de mediaan van het netto belastbaar inkomen	150

LIJST VAN TABELLEN EN FIGUREN

1. Figuren

<i>Figuur 1. Derby's binnen London</i>	31
<i>Figuur 2. Derby's binnen Buenos Aires</i>	33
<i>Figuur 3. Clubembleem Hapoel Tel Aviv</i>	40
<i>Figuur 4. Clubembleem Maccabi Tel Aviv</i>	40
<i>Figuur 5. Clubembleem Hapoel Haifa</i>	41
<i>Figuur 6. Clubembleem Maccabi Haifa</i>	41
<i>Figuur 7. Clubgeschiedenis FC Brussels</i>	56
<i>Figuur 8. Clubembleem Germinal Ekeren</i>	62
<i>Figuur 9. Clubembleem Beerschot</i>	62
<i>Figuur 10. Clubembleem Germinal Beerschot</i>	62
<i>Figuur 11. De geografische spreiding van de fanclubsupporters van RAFC binnen België</i>	90
<i>Figuur 12. De geografische spreiding van de fanclubsupporters van RAFC binnen Vlaanderen</i>	91
<i>Figuur 13. De geografische spreiding van de supporterclubsupporters van RAFC binnen België</i>	92
<i>Figuur 14. De geografische spreiding van de supporterclubsupporters van RAFC binnen Vlaanderen</i>	93
<i>Figuur 15. De geografische spreiding van de abonneesupporters van GB binnen België</i>	94
<i>Figuur 16. De geografische spreiding van de abonneesupporters van GB binnen Vlaanderen</i>	95
<i>Figuur 17. Relatieve vergelijking fanclubsupporters RAFC en abonnees GB binnen Vlaanderen</i>	97
<i>Figuur 18. Aandeel fanclubsupporters RAFC binnen Antwerpen</i>	99
<i>Figuur 19. Aandeel supporterclubsupporters RAFC binnen Antwerpen</i>	100
<i>Figuur 20. Aandeel abonnees GB binnen Antwerpen</i>	101
<i>Figuur 21. De geografische spreiding van de fanclubsupporters van RAFC binnen Antwerpen op sector niveau</i>	105
<i>Figuur 22. De geografische spreiding van de supporterclubsupporters van RAFC binnen Antwerpen op sector niveau</i>	106

<i>Figuur 23. De geografische spreiding van de abonneesupporters van GB binnen Antwerpen op sector niveau</i>	107
<i>Figuur 24. Relatieve vergelijking fanclubsupporters RAFC en abonnees GB binnen Antwerpen op sector niveau</i>	109
<i>Figuur 25. Inkleuring buurten volgens het mediaan netto belastbaar inkomen van alle aangiften per buurt</i>	113
<u>2. Tabellen</u>	
<i>Tabel 1. Aandeel fanclubsupporters RAFC binnen Antwerpen</i>	98
<i>Tabel 2. Aandeel supporterclubsupporters RAFC binnen Antwerpen</i>	100
<i>Tabel 3. Aandeel abonnees GB binnen Antwerpen</i>	101
<i>Tabel 4. Aandeel inwoners in Antwerpen volgens het mediaan netto belastbaar inkomen van alle aangiften per buurt in 2003</i>	112
<i>Tabel 5. Aandeel supporters RAFC/GB volgens het mediaan netto belastbaar inkomen van alle aangiften per buurt in 2003</i>	114
<i>Tabel 6. Uitslag districtraadsverkiezingen en gemeenteraadsverkiezingen in Deurne, Merksem en Schoten in 2006</i>	118
<i>Tabel 7. Uitslag districtraadsverkiezingen in Hoboken, Wilrijk en Ekeren in 2006</i>	119

PROBLEEMSTELLING

Vele studies hebben aangetoond dat voetbalfans in hun dagelijks functioneren sterk beïnvloed worden door de prestaties van hun team. Zo werd vastgesteld dat Duitse mannen een hogere tevredenheid met de algemene kwaliteit van hun leven rapporteerden nadat het Duitse nationale voetbalteam net een wedstrijd had gewonnen dan wanneer datzelfde team slechts had gelijkgespeeld (Schwartz, Strack, Kommer, & Wagner, 1987). Ander onderzoek wees uit dat de aandelenbeurs in Londen meegolft op de overwinningen en nederlagen van het Engelse nationale voetbalteam. Dit wordt grotendeels toegeschreven aan de psychologische impact van het wedstrijdresultaat op de handelaars (Ashton, Gerrard, & Hudson, 2003). In Edinburgh heeft men zelfs ontdekt dat het aantal spoedopnames in psychiatrische instellingen significant steeg tijdens de wereldkampioenschappen voetbal in 1978, 1982 en 1986, waarvoor het Schotse nationale team zich telkens had gekwalificeerd, maar daarin steeds ontgoochelde en in de eerste ronde werd uitgeschakeld (Masterton & Mander, 1990). De wedstrijd met de meest dramatische gevolgen was ongetwijfeld de wereldbekerfinale in 1950 toen gastland en superfavoriet Brazilië onverwachts de duimen moest leggen voor underdog Uruguay, waarna verscheidene Braziliaanse huisvaders zelfmoord pleegden bij het horen van deze onheilstijding op de radio (Boen, 2006).

Zulke intense verbondenheid met het lot van een voetbalteam is trouwens niet beperkt tot nationale elftallen tijdens wereldkampioenschappen. Ook clubliefde kan ver reiken: toen voetbalclub RWDM in 2002 ophield te bestaan en samen met Strombeek fuseerde tot één ploeg, namelijk FC Brussels, bleef een groep trouwe supporters zich hier heftig tegen verzetten. Omdat ze hun club niet wilden zien verloren gaan, kochten ze het stamnummer van het ter ziele gegane RWDM en herbegonnen in vierde provinciale, met dezelfde kleuren, naam, stamnummer en logo. Ook bij andere clubs in binnen- en buitenland deed deze ultieme vorm van clubliefde zich al ettelijke malen voor.

Voor sommige fans is de verbondenheid met hun club zelfs een zaak van leven én dood, zoals wordt aangetoond door het commerciële succes van Carlos Syssocki, een Braziliaanse begrafenisondernemer die doodskisten verkoopt in de kleuren van de twee meest populaire teams van Rio de Janeiro, met name Flamengo en Fluminense (Mitchell, 1995). Recentelijk is er ook een begrafenisondernemer in Reading, Groot-Brittannië, die de fans van het lokale team uit de Engelse tweede nationale afdeling de mogelijkheid biedt om begraven te worden in een

kist met blauw-witte strepen (= de clubkleuren), die bovendien nog versierd is met het clublogo en een foto van het stadion (Boen, 2006).

Deze voorbeelden tonen aan hoe het dagelijkse functioneren van een fan beïnvloed kan worden door het reilen en zeilen van zijn of haar geliefde voetbalclub. De vraag die we in deze thesis willen beantwoorden heeft echter geen betrekking op de gevolgen van het supporterschap, maar wel op de oorzaken van dit supporterschap. Hoe komt het dat iemand zich zo vervlochten of verbonden voelt met zijn club? Welke factoren dragen bij tot de verwevenheid en identificatie met zijn/haar club? Met andere woorden: waarom wordt en blijft iemand fan?

Veel onderzoek is verricht op de effecten van het fan zijn, veel minder studies zijn echter gericht op het proces van het fan worden. In deze thesis zullen we pogen een bijdrage te leveren om deze leemte op te vullen.

In het **eerste deel** van deze thesis geven we een overzicht van het onderzoek dat reeds verricht is naar het proces van het fan worden. De resultaten van dit onderzoek trachten we te integreren in een sociologisch paradigma: “De sociale identiteitsbenadering”. Zo wordt een breder theoretisch kader geboden om het onderzoek naar de motieven van het fan worden te plaatsen.

In een **tweede deel** bespreken we de verwevenheid of identificatie van de supporters met hun club vanuit een ander perspectief, namelijk vanuit een historisch sociologische invalshoek. We baseren ons hierbij op de factietheorie (breuklijnentheorie) van Giulianotti (1999) die stelt dat voetbalclubs en supporters hun identiteit verwerven door oppositie en rivaliteit met andere clubs. Giulianotti geeft een overzicht van de genese waarin de binding tussen de supporter en de club is ontstaan. Hij onderscheidt drie mogelijke breuklijnen of facties die aan de basis liggen van de onderlinge rivaliteit en die van belang zijn voor de identificatie van de fan met zijn/haar club: Een geografische breuklijn, een sociaal-economische breuklijn en een levensbeschouwelijke breuklijn. We zullen de factietheorie toepassen op macro- of mondiaal niveau, meso- of Belgisch niveau en micro- of club niveau .

Op macroniveau of mondiaal niveau geven we een overzicht van spanningen die tot rivaliteit hebben geleid tussen twee of meerdere clubs. In alle continenten spelen de drie breuklijnen of

facties een belangrijke rol met betrekking tot de identificatie van de supporter met zijn/haar club. We zullen dan ook enkele voorbeelden geven.

Vic Duke en Roland Renson (2003) hebben de breuklijnentheorie toegepast op België (mesoniveau). Een vraag die ze trachten te beantwoorden is de volgende: “Waarom ontwikkelden zich in België zoveel derbywedstrijden of 2-clubrivaliteiten”. Aan de hand van verschillende case studies trachten zij een overzicht te geven van alle twee-club rivaliteiten die in België aanwezig waren en welke breuklijnen hieraan ten grondslag lagen. Vanaf de jaren 60 van vorige eeuw stelden de auteurs echter vast dat veel clubs fuseerden. Het aantal derby's in België daalde drastisch. Welke factoren dragen bij tot deze zogenaamde “merger mania” en welke gevolgen heeft deze fusiegekte voor de binding van de supporters met hun club. We zullen in deze thesis hun belangrijkste bevindingen weergeven.

Tenslotte zullen we de breuklijnentheorie proberen toe te passen op 2 clubs (microniveau): nl. Antwerp FC. en Germinal Beerschot. We vragen ons hierbij af in hoeverre de geografische, sociaal-economische en levensbeschouwelijke breuklijnen een rol speelden in de rivaliteit tussen beide clubs. We gaan dan ook nader in op de ontstaansgeschiedenis van beide clubs.

In het **derde deel** van deze thesis zullen we de verschillende breuklijnen tussen Antwerp en GB, die bijgedragen hebben tot de rivaliteit en binding van de supporters met de club, trachten te toetsen aan de hand van een geografische studie naar de Antwerp en GB supporter. Hierbij stellen we de volgende vragen: Waar zijn de Antwerp- en GB supporters gehuisvest? Wonen de supporters in socio-economisch welvarende of armere buurten? Wat is het stemgedrag van de inwoners waar de meeste Antwerp en GB supporters wonen?

1. EEN SOCIAAL-PSYCHOLOGISCHE BENADERING VAN HET SUPPORTERSCHAP-FANSCHAP

A. EEN TYPOLOGIE VAN DE SUPPORTER/FAN

Vooraleer we nader ingaan op het onderzoek dat verricht is geworden naar de oorsprong van het fanschap dienen we eerst en vooral de personen die betrokken zijn in de consumptie van sport op een heldere en duidelijke manier te definiëren en te classificeren. We zullen een onderscheid maken tussen sportfans en sporttoeschouwers (“sport spectators”) en hoog- en laag geïdentificeerde sportfans. Een onderscheid tussen deze verschillende doelgroepen is van belang vermits het vaak gebeurt dat de verschillende categorieën op een foute manier worden gehanteerd. We zullen in deze thesis rekening houden met de onderstaande gebruikte begripsafbakening en connotatie.

1. SPORTFAN – SPORTTOESCHOUWER

Een eerste belangrijk onderscheid maken we tussen sportfans en sporttoeschouwers. Sportfans of supporters zijn individuen die geïnteresseerd zijn in sport en die een welbepaalde sporttak, ploeg of atleet van nabij volgen. “Sporttoeschouwers zijn individuen die op een actieve manier getuige zijn van een sportevenement in eigen persoon of via een ander soort van kanaal (radio, televisie...)” (Wann e.a. 2001: 2). Beide categorieën mogen niet verward worden vermits sommige sportfans zelden getuige zijn van een sportevenement, terwijl sommige toeschouwers zich niet verbonden voelen of identificeren met een favoriet sportteam of atleet. Laten we een voorbeeld geven. Een persoon kan naar een voetbalwedstrijd gaan kijken louter omdat hij een gratis ticket gekregen heeft of omdat hij bij zijn vrienden wil zijn. Deze persoon heeft dus minder belangstelling voor de wedstrijd zelf. Deze persoon zouden we als een sporttoeschouwer kunnen classificeren maar zeker niet als sportfan.

Hierbij dient opgemerkt te worden dat de begrippen fan en toeschouwer niet mutueel exclusief zijn. De overgrote meerderheid van personen die een wedstrijd bijwonen zijn ook fans van de sport, club of spelers. De meeste fans wonen ook af en toe een wedstrijd van hun geliefde sport, club of speler bij.

2. HOOG GEÏDENTIFICEERDE FAN – LAAG GEÏDENTIFICEERDE FANS

Een tweede onderscheid dat we maken heeft betrekking op het verschil tussen een hoog en laag geïdentificeerde fan. Onder de toeschouwers van een sportevenement is een grote variatie wat de betrokkenheid bij de sport, het team of de spelers betreft. Indien we de toeschouwers observeren tijdens een wedstrijd lijken sommige toeschouwers eerder gedesinteresseerd. Uiterlijk dragen zij geen symbolen (tenues, sjaals, ...) die gehechtheid aan het team verraden. Het gebeurt bijna nooit dat deze groep van supporters zangkoren aanheft of in de handen klapt tijdens het geleverde spel. Het lijkt wel dat ze meer met de vrienden praten dan naar de wedstrijd kijken.

Een andere groep van toeschouwers lijkt dan weer helemaal op te gaan in het sportspektakel. Zij zijn gekleed in de kleuren van het favoriete team, moedigen luidkeels hun ploeg aan en heffen zangkoren aan om de tegenstanders uit concentratie te brengen of om de arbitrage aan te klagen wanneer er een fout in hun nadeel geblazen wordt.

Deze voorbeelden tonen aan dat er verschillende gradaties zijn van teamidentificatie onder de sporttoeschouwers. Teamidentificatie kunnen we definiëren als de mate waarin een fan zich psychologisch verwant of verbonden voelt met betrekking tot een team (Guttman, 1986; Hirt, Zilmann, Erickson & Kennedy, 1992, Wann, 1997). Wann & Branscombe ontwikkelden in 1993 de Sport Spectator Identification Scale (SSCIS) om de mate van teamidentificatie te kunnen meten.¹

Belangrijk is dat teamidentificatie geen functie is van de uitslag van de laatste wedstrijd die gespeeld werd maar relatief stabiel blijft gedurende een lange tijd (van wedstrijd tot wedstrijd, van seizoen tot seizoen) (Wann 1996, 2000; Wann & Schrader, 1996). Dus de teamidentificatie van een fan blijft relatief consistent voor een lange periode.

Voor laag geïdentificeerde fans is de rol van het volgen van het team eerder een perifere component van het zelf-concept. Dat wil zeggen dat de prestaties en het optreden van het team bijna geen invloed uitoefenen op de identiteit van de fan. Onderzoek heeft uitgewezen dat laag geïdentificeerde fans minder aanwezig zijn tijdens wedstrijden dan hoog geïdentificeerde fans (Pease & Zhang 1996). Vandaar dat deze doelgroep van supporters ook wel eens “fair weather fans” worden genoemd (Wann & Branscombe 1990), namelijk fans die enkel komen wanneer het letterlijk en figuurlijk mooi weer is.

Voor hoog geïdentificeerde fans daarentegen is de rol van het volgen van het team een centrale component van het zelf-concept. Het team is als het ware een verlengstuk van zijn of haar identiteit. Men noemt deze categorie van supporters ook wel eens de “die hard supporters” (Wann & Branscombe 1990) omwille van de totale verbondenheid en overgave met de club. In de probleemstelling van deze thesis haalden we reeds enkele voorbeelden aan hoe ver deze verbondenheid van een “die hard supporter” met een club kan gaan.

Het gemaakte onderscheid is omwille van twee redenen van belang in deze thesis.

Ten eerste richten we ons op de oorsprong van het fanschap of supporterschap en gaan we niet nader in op de motieven om toeschouwer te worden. We onderzoeken dus eerder de redenen waarom iemand zich verbonden voelt of identificeert met een voetbalclub dan waarom een persoon beslist om een wedstrijd bij te wonen. Zoals eerder vermeld dient opgemerkt te worden dat beide categorieën nauw met elkaar verbonden zijn.

Ten tweede is het gemaakte onderscheid tussen hoog en laag geïdentificeerde fans van belang. In het derde deel van deze thesis, waar we een geografische studie uitvoeren naar de Antwerp en de GB supporter, beschikken we namelijk over verschillende soorten databestanden² die elk een bepaalde categorie van supporters representeren. Men zou kunnen veronderstellen dat een abonneesupporter of supporterclubsupporter (eerder hoog geïdentificeerde fan) zich meer identificeert met de club dan een fanclubsupporter (eerder laag geïdentificeerde fan). vermits deze laatste categorie minder naar de wedstrijd komt kijken (Pease & Zhang 1996) Het onderscheid tussen een hoog en laag geïdentificeerde fan impliceert dus ook dat we de resultaten niet kunnen generaliseren voor de ganse supporterspopulatie. Met andere woorden: de mate dat men zich identificeert met een club (hoog en laag geïdentificeerde fan) zou implicaties kunnen hebben op de geografische spreiding van de supporters. Met deze opmerkingen dienen we in het laatste deel van mijn thesis dus rekening te houden.

¹ De SSCIS bestaat uit zeven items met een schaal van 1 tot 8. Een hoger nummer op een item impliceert een hogere teamidentificatie.

² Voor de geografische analyse beschikken we over het abonnee bestand van GB en het fanclub en supportersclub bestand van RAFC.

B. EMPIRISCH ONDERZOEK NAAR OORSPRONG EN OORZAKEN VAN TEAMIDENTIFICATIE

Binnen de sportsociologie en de sportpsychologie wordt vandaag de dag betrekkelijk weinig aandacht besteed aan de studie over sportfans. Uit onderzoek van Wann en Hamlet (1995) bleek dat minder dan 5 % van alle studies binnen de sportpsychologie of sportsociologie in de Verenigde Staten gericht zijn naar fanschap of supporterschap.

Het meeste onderzoek met betrekking tot het fanschap is gevoerd naar de effecten van het fan zijn. Uit deze studies bleek dat de identificatie met een sportteam aanzienlijke gevolgen kan hebben op het gedrag, de eigenwaarde en de sociale identiteit van de fans (Branscombe & Wann, 1991; Inman ea. 1999; Roberts ea. 1999), de aanwezigheid van de toeschouwers (Pease & Zhang, 1996; Murell & Dietz, 1993), de verbale ondersteuning op de tribunes (Branscombe & Wann, 1992; Madrigal, 1995), de perceptie van de invloed van de fans (Wann e.a. 1994; Melnick e.a., 2001) en de waarden van de fans (Wann & Branscombe, 1995).

Recent onderzoek binnen de sportsociologie heeft zich gericht naar de motieven waarom individuen sport aangenaam vinden. Deze motieven omvatten voordelen die gepaard gaan met eigenwaarde (Gmelch & San Antonio, 1998; Pan e.a., 1997; Weiller & Higs, 1997), ontvluchten van het alledaagse leven (Gantz & Wenner, 1995; Krohn e.a., 1998), vermaak (Krohn e.a., 1998), economische redenen (Eastman & Land, 1997), esthetische of artistieke kwaliteiten (Hemphill, 1995; Rinehart, 1996), groepsverwantschap (Danielson, 1997) en familieverbondenheid (Evaggelinou & Grekinis, 1998; Gantz & Wenner, 1995; Pan e.a., 1997; Weiller & Higgs, 1997).

Weinig is echter geweten over de motieven die ten grondslag liggen aan het zich identificeren met een welbepaald team. Waarom wordt het ene team verkozen boven het andere team? Slechts enkele sociologen en psychologen hebben de oorsprong en oorzaken van teamidentificatie onderzocht. Men kan dan ook stellen dat de huidige sociologie van de sport zich weinig gericht heeft op het onderzoek naar het vormen van de identiteit van de fan.

In dit hoofdstuk willen we dan ook een overzicht geven van het empirisch onderzoek dat verricht is naar de oorzaken en oorsprong van teamidentificatie. Het meeste onderzoek vinden we terug binnen de Angelsaksische onderzoeksliteratuur. De studies om de motivaties te

begrijpen waarom een individu een fan wordt en blijft zijn van inleidende aard. Vermits er nog weinig vooronderstellingen kunnen gemaakt worden, werd de inductieve onderzoeksmethode gehanteerd.

Wann Tucker en Schrader (1996) voerden een schriftelijke survey uit bij een 100-tal universiteitsstudenten. De respondenten kregen drie open vragen voorgeschied.

Ten eerste werd de studenten gevraagd welke redenen of motieven het belangrijkste waren om initieel fan van een bepaald team te worden. Ondanks het feit dat er vele redenen waren die ten grondslag lagen aan de oorspronkelijke teamidentificatie kwamen toch een aantal motieven bij vele respondenten voor. De vaakst voorkomende reden om zich initieel met een team te identificeren was dat de ouders supporters waren van het team. De tweede grootste invloed ging uit van het talent of de persoonlijkheid van de spelers (bijvoorbeeld "Ik ben fan van de Chicago Bulls omdat Michael Jordan daarbij speelt"). Geografische motieven (bijvoorbeeld "Ik ben in de buurt geboren, het is het dichtstbijzijnde football team") en invloed van vrienden en de peergroep volgden op de derde plaats. Het succes van het team was de vijfde belangrijkste reden om zich oorspronkelijk met een team te vereenzelvigen.

Wanneer gepeild werd bij dezelfde respondenten waarom zij zich bleven identificeren met het team kwam een ander patroon naar voren. Voornamelijk het succes van het team werd weerhouden als belangrijkste motief. Een zelfde antwoord werd het vaakst gegeven op de vraag waarom de respondenten stopten om zich met een team te identificeren.

Ook in een studie van End, Dietz-Uhler, Harrick & Jacquemotte (1999) werd het succes van het team als belangrijkste reden aangegeven om zich blijvend met het team te identificeren.

Jones (1997) kwam echter tot andere bevindingen. Deze onderzoeker vroeg Engelse voetbalfans waarom ze zich met hun favoriete team identificeerden. In tegenstelling tot Wann e.a. en End e.a. was het succes van het team niet de belangrijkste reden om zich blijvend met het team te associëren. Maar liefst 62,3 % van de respondenten antwoorde dat geografische redenen belangrijk waren om zich met het team te identificeren.³ Het succes van het team stond bij Jones slechts op de 14de plaats als opgesomd motief om zich met het team te vereenzelvigen.

³ In de studie van Wann antwoorde slechts 9,7 % van de respondenten dat zij zich verbonden voelden met het team omwille van geografische motieven.

Ook onderzoek van Uemukai e.a. (1995) binnen het Japanse professionele voetbal wees uit dat geografische motieven het vaakst vermeld werden om zich blijvend met een voetbalteam te identificeren.

Een verklaring voor het verschil van resultaten zou te wijten kunnen zijn aan de verschillende doelgroep van respondenten (steekproef). Wann interviewde studenten die vaak in een ander gebied verbleven (universiteit) dan het gebied waar hun favoriete team gelokaliseerd was. Jones en Uemukai interviewden daarentegen plaatselijke Engelse en Japanse voetbalsupporters. Branscombe en Wann (1991) hadden in het verleden reeds aangetoond dat het identificatieproces van een sterk gelokaliseerde fan anders verliep dan een gedelocaliseerde fan. Men kan dan ook verwachten dat gelokaliseerde fans eerder geografische motieven zouden aanhalen om zich met een team te vereenzelvigen dan een gedelocaliseerde fan.

In de sportsociologie en sportpsychologie ontbreekt er echter een overkoepelend kader om deze onderzoeksresultaten te kunnen plaatsen. Slechts heel recent hebben sociologen deze onderzoeksresultaten proberen te integreren in een sociologisch perspectief.

In het volgende hoofdstuk zullen we dan ook de identiteitsvorming van een fan vanuit de sociale identiteitsbenadering bespreken. Hierbij baseren we ons op het theoretische kader dat Jacobson (2003) heeft uitgewerkt. Hij bracht twee ongerelateerde onderzoeksdomeinen (identiteitsvorming en sportsociologie) met elkaar in verband. Zo wordt een breder theoretisch kader gecreëerd waarin de eerder geciteerde onderzoeken naar de motieven van het fan zijn geplaatst kunnen worden.

C. OORSPRONG EN OORZAKEN VAN TEAMIDENTIFICATIE: EEN VERKLARING VANUIT DE SOCIALE IDENTITEITSBENADERING

1. SOCIALE IDENTITEITSTHEORIE

De sociale identiteitsbenadering is de meest invloedrijke sociaal-psychologische theorie omtrent groepsprocessen. Tajfel en Turner (1979) zijn de grondleggers van de sociale identiteitstheorie. Volgens de sociale identiteitstheorie streven alle mensen naar een positief zelf-concept. Dat zelf-concept bestaat zowel uit een persoonlijke identiteit (bijvoorbeeld ik ben geduldig, creatief) als uit een sociale identiteit (ik ben Vlaming, ik ben supporter van Germinal Beerschot). Sociale identiteit kunnen we definiëren als dat deel van het zelf-concept van een individu dat wordt afgeleid uit de kennis van zijn of haar lidmaatschap van een sociale groep (of groepen) tesamen met de waarde en het emotionele belang dat aan dat lidmaatschap wordt gehecht.

Een sociale identificatie impliceert dus naast een cognitief aspect (beseffen dat je supporter van Germinal Beerschot bent), en een affectief/emotioneel aspect (hoe gelukkig ben je met het feit dat je tot de harde kern van supporters behoort), ook een evaluatief aspect (vind je dat lidmaatschap negatief of positief?). Hoe meer wij ons identificeren met een groep, hoe meer die groep wordt geïnternaliseerd en ons zelfbeeld bepaalt, hoe vager het onderscheid tussen de groep en het individu wordt.

Wanneer een team waarmee wij ons sterk identificeren het goed/slecht doet, dan heeft dit dus positieve/negatieve implicaties voor ons zelfbeeld. Vanuit de sociale identiteitsbenadering verwachten we dan ook dat, wanneer een groep positief wordt geëvalueerd, de leden van die groep hun lidmaatschap willen accentueren omdat dit hun zelfbeeld ten goede komt.

Om nu te bepalen of een lidmaatschap van een bepaalde groep bijdraagt tot een meer positief zelf-concept, moet het individu de eigen groep vergelijken met relevante andere groepen op relevante vergelijkingsdimensies. Deze basisassumptie vloeit voort uit Festingers sociaal vergelijkende theorie (1954). Zo zal een supporter van Antwerp FC zich eerder vergelijken met een supporter van Germinal Beerschot dan met een supporter van de amateurclub Cantinkrode en zal de vergelijking zich vooral toespitsen op de sportieve prestaties van beide clubs eerder dan op hun financiële toestand.

Als deze sociale vergelijking in het voordeel van de eigen groep uitvalt, dan verkrijgt het individu een positieve sociale identiteit, en bijgevolg ook een meer positief zelf-concept. Indien de vergelijking in het nadeel van de eigen groep uitvalt, dan zal de eigen groep een relatief lage status worden toegekend, wat tot een negatievere sociale identiteit en dus zelfbeeld zal leiden.

Echter, aangezien zoals eerder aangehaald, iedereen naar een positieve sociale identiteit streeft, poneert de sociale identiteitsbenadering dat we actief zullen trachten om zulke intergroepsvergelijkingen in het voordeel van de eigen groep(en) te laten overhellen. Deze assumptie vloeit voort uit Heider's Balans Theorie (1946). Indien er een onevenwicht is in het zelfbeeld van de persoon zal de persoon in kwestie er alles aan doen om het evenwicht te herstellen.

Zo zal een Antwerp supporter, vermits hij op sportief vlak het onderspit moet delven tegenover de Germinal Beerschot supporter, poneren dat Antwerp de “echte ploeg van 't stad is” en dat Beerschot enkel nog maar in leven is doordat het gefusioneerd is met Germinal Ekeren. Op deze wijze zal de Antwerp supporter zijn positieve sociale identiteit proberen te handhaven.

2. SPORT EN IDENTITEITSVORMING

Een vraag die we ons kunnen stellen is hoe we de onderzoeksresultaten van Wann, Jones en Uemukai naar de motieven om fan te worden en te blijven in een theoretisch kader kunnen plaatsen. Jacobson (2003) biedt ons een overkoepelend sociologisch raamwerk waarin de sociale identiteitsbenadering een belangrijke rol speelt.

Om een beter begrip te krijgen van de identiteitsvorming van een fan dient men volgens hem twee theoretische niveaus te onderscheiden: Het interpersoonlijk niveau van identiteit (of netwerk niveau van identiteit) en het symbolisch niveau van identiteit.

2.1 Interpersoonlijk niveau van identiteit

Het eerste niveau is het interpersoonlijk niveau van identiteit (of netwerk niveau van identiteit). Op dit niveau bevinden zich de invloeden van vrienden (peers) en familieleden op de identiteitsvorming van een fan. Verder zijn hier de invloeden van de gemeenschap op de

identiteitsvorming van de fan van belang. Ook de geografische factor kan men op het interpersoonlijk niveau van identiteit plaatsen. Inwoners die in de geografische nabijheid van een sportteam wonen hebben een grotere kans om zich met dit team te identificeren.

Zowel in de studies van Wann, Jones en Uemukai antwoorden de respondenten dat de geografische factor, de rol van de ouders en familie, de peers en vrienden en de gemeenschap bijdragen tot de initiële en blijvende verwantschap met het team. Jacobson tracht dit te verklaren op het netwerk niveau van identiteit. Hij hecht hier veel belang aan het socialisatieproces van sportfans. Socialisatie kunnen we omschrijven als het proces waarin een persoon zich integreert en wordt ondergedompeld in een bepaalde cultuur of subcultuur door het internaliseren van de waarden, het geloof, de attitudes en de normen (Jacobson, 2003: 7). Personen uit iemands directe omgeving hebben een bijzonder grote invloed op het al dan niet doorlopen van het socialisatieproces.

Bij sportsocialisatie zijn we voornamelijk geïnteresseerd in het proces waarbij fans de waarden, het geloof, de attitudes en de normen van de sportfancultuur internaliseren (het jargon, de terminologie, de regels van de specifieke sport...). Door ons te richten op het socialisatieproces van sportfans verbetert ons inzicht in de motieven waarom bepaalde personen supporters worden van een bepaald team.

Uit onderzoek naar het sportsocialisatieproces van fans blijkt dat hoofdzakelijk vier oorzaken weerhouden worden die verantwoordelijk zijn voor het aanleren van de waarden, het geloof, de attitudes en de normen van supporterschap. Dit zijn: de familie, de peers, de school en de gemeenschap (McPherson, 1976; Smith e.a., 1981). Dit worden de zogenaamde “socialisation agents” genoemd. Deze “socialisation agents” spelen een belangrijke rol of een bepaalde persoon sportfan wordt of niet en welke sporttak of team verkozen wordt.

Opvallend is dat de verschillende “socialisation agents” gender gebonden zijn. Uit een studie van Dietz uhler en Jaquemotte (2000) blijkt dat vrouwen eerder fan zijn van een team omdat ze de wedstrijden bekijken met vrienden en familie terwijl een man eerder fan is van een team omdat hij de sport zelf beoefent. Uit deze studie blijkt dat een vrouw haar fanschap eerder laat afhangen van het netwerk van vrienden en familie. Verder blijkt dat het sportsocialisatieproces kan verschillen van sport tot sport en van etnische groep tot etnische groep (Kenyon e.a, 1974; Mc Pherson, 1975).

Dit wil zeggen dat de meeste onderzoeksresultaten moeilijk kunnen gegeneraliseerd worden voor heel de populatie. Het meeste onderzoek naar het socialisatieproces van fans werd uitgevoerd in de Verenigde Staten. De bevindingen die hier werden bekomen gaan dus niet noodzakelijk op voor Europa.

2.2. Symbolisch niveau van identiteit

Het tweede niveau van identiteit dat Jacobson onderscheidt is van symbolische aard. Op dit niveau bevinden zich de team specifieke factoren, zoals de naam, het logo, de kleuren, het clublied en het succes van het team. Ook hier tracht Jacobson te verklaren waarom deze motieven van belang zijn om zich met een team te identificeren. Hij tracht dit te doen aan de hand van de sociale identiteitsbenadering. De centrale stelling binnen dit sociologisch paradigma is dat iedereen naar een positief zelfbeeld streeft (zie vorige). Voortbouwende op deze assumptie stelt Jacobson dat fanschap gecreëerd kan worden door het verlangen van het individu om lid te worden van het winnende team (zie Boen, 2006).

Cialdini en medewerkers (1976) voerden een reeks studies uit die de menselijke neiging demonstreerden om openlijk zijn/haar verbondenheid met succesvolle teams te benadrukken. Ze doopten deze tendens tot “BIRGing (Basking in reflected glory of zich koesteren in de glans die door anderen wordt uitgestraald).

In een eerste studie observeerden de onderzoekers de maandagse kleding van studenten aan zeven Amerikaanse universiteiten. Ze gingen na hoeveel procent van de studenten kleding droegen waarop het logo of de naam van de universiteit was aangebracht. Het bleek dat op maandagen na een overwinning van het universitaire football team, significant meer studenten zulke universitaire kleding droegen dan op maandagen na een nederlaag of een gelijkspel van datzelfde team.

In een tweede studie vroegen de onderzoekers telefonisch aan studenten om een recente nederlaag, een recente overwinning of een recent gelijkspel van het plaatselijke universiteitsteam te beschrijven. Cialdini e.a. vonden dat wanneer gevraagd werd om over een overwinning te vertellen, significant méér studenten het voornaamwoord “wij” gebruikten om naar het universiteitsteam te verwijzen dan wanneer ze een nederlaag of een gelijkspel moesten schetsen. In een vervollexperiment probeerden de onderzoekers deze “basking-tendens” te manipuleren. Zo lieten zij de geïnterviewde studenten vooraf deelnemen aan een

persoonlijke kennistest. De helft van de studenten kreeg te horen dat zij op die test gefaald hadden, de andere helft dat zij geslaagd waren. Studenten die dachten dat ze op deze persoonlijke test hadden gefaald, waren meer geneigd om zich daarna met het winnende universiteitsteam te identificeren (= meer 'wij' gebruiken in hun beschrijving van de overwinning) dan studenten die dachten dat ze waren geslaagd op de test. Deze laatste bevinding illustreert hoe sportfans een negatieve evaluatie van hun persoonlijke identiteit trachten te compenseren door hun positieve sociale identiteit te benadrukken (zie ook End, 2001; End e.a., 2003; End e.a., 2002; Wann & Branscombe, 1990; Wann e.a., 1995).

Boen, Vanbeselaere, en Feys (2002) toonden aan dat deze tendens om zich met succesvolle teams te associëren niet enkel opgaat voor publieke gedragingen, maar ook voor private gedragingen, zoals het surfen naar een website. Tijdens de tweede helft van het voetbalseizoen 1999-2000 registreerden zij het aantal bezoekers op de websites van 16 Belgische en 18 Nederlandse clubs uit de hoogste nationale divisie. Het bleek dat op de eerste werkdag die op een gewonnen competitiewedstrijd volgde, er beduidend meer individuele bezoekers naar de website kwamen dan op de eerste werkdag die op een verloren competitiewedstrijd volgde. Dit effect werd niet gemedieerd door voorafgaande verwachtingen omtrent het wedstrijdresultaat, noch door de grootte van de nederlaag/overwinning. Met andere woorden, ervan uitgaande dat de bezoekers van websites van specifieke voetbalclubs over het algemeen sterk geïdentificeerd zijn met de betrokken club, suggereren deze resultaten dat fans ertoe neigen om de confrontatie met het verlies van hun club te vermijden door minder naar de website te surfen, aangezien dit negatieve implicaties heeft voor hun zelfbeeld.

De menselijke neiging om te vermijden dat men met onsuccesvolle anderen verbonden of geassocieerd wordt noemt men in de literatuur CORFing (cutting-off-reflected failure) (Snyder, Lassegard & Ford, 1986).

Om hun resultaten te verklaren verwezen Cialdini e.a. naar Heider's Balans theorie (zie vorige). De eerste assumptie van deze theorie is dat individuen er alles aan doen om een onevenwicht in het zelfbeeld te herstellen. Gebalanceerde en evenwichtige relaties zijn meer bevredigend dan wankele ongebalanceerde relaties. Individen zullen hun beeld over anderen op een gebalanceerde manier structureren en trachten het evenwicht te herstellen in ongebalanceerde situaties.

Een evenwichtige balans is verzekerd wanneer het team succesvol is en wanneer de fans tevreden is met het resultaat.

Volgens Cialdini e.a. zijn de mensen bewust van de balans die aanwezig is wanneer ze waargenomen worden door anderen. Mensen realiseren zich dat elke stimulus die verbonden wordt met een positieve bron (bijvoorbeeld het winnende voetbalteam) een positieve evaluatie krijgt door de anderen. Daarom zullen mensen aan BIRGing doen wanneer ze geloven dat een associatie met een positieve bron zal resulteren in een gunstige evaluatie van zijn/haar eigen identiteit. Analoog kunnen we stellen dat mensen aan CORFing doen wanneer ze geloven dat een associatie met een negatieve bron zal resulteren in een negatieve evaluatie van zijn of haar identiteit.

Hoe komt het dan dat fans van een relatief matig team zich toch blijvend met dit team associëren en niet overstappen naar een beter team (team dat succesvoller is)? Om dit onevenwicht in de balans te herstellen poneert de sociale identiteitsbenadering dat we actief zullen trachten om intergroepsvergelijkingen in het voordeel van de eigen groep(en) te laten overhellen.

Lalonde, Moghaddam, en Taylor (1987) onderzochten dit bij fans van een middelmatig Canadees ijshockey-team. Vóór, tijdens en na vier thuiswedstrijden moesten de toeschouwers de beide teams op tien spelkarakteristieken beoordelen (bv. gedisciplineerd, snel, ...). Uit de resultaten bleek dat de fans zich bij het beoordelen van de positieve eigenschappen vooral lieten leiden door objectieve prestatie-metingen, zoals de score. Echter, op de twee negatieve eigenschappen (nl. arrogant en agressief/vuil spelend) beoordeelden ze hun eigen team steeds positiever (= minder arrogant, minder vuil spelend) dan het andere team en dit ongeacht het scoreverloop.

Lalonde (1992) vond een gelijkaardig fenomeen bij de spelers van een ijshockey-team dat helemaal onderaan de rangschikking stond. De spelers van dit team moesten zichzelf en hun tegenstanders op verschillende eigenschappen evalueren. De analyses toonden aan dat de spelers hun erbarmelijke prestaties niet loochenden: zowel vóór als na de wedstrijd achtten ze hun tegenstanders beter op de eigenschappen die cruciaal waren voor het bepalen van de wedstrijduitslag (bv. getalenteerd zijn). Echter, op attributen die geen rechtstreekse invloed hadden op het resultaat (bv. vuil spel) beoordeelden ze hun eigen team altijd beter dan de

tegenpartij en dit ondanks het feit dat zijzelf door neutrale waarnemers als het vuilste team werden beschouwd.

Deze twee studies tonen aan dat individuen in hun zoektocht naar een positieve sociale identiteit creatief te werk gaan: ze houden weliswaar rekening met onweerlegbare aspecten van de sociale realiteit (“Wij verliezen altijd, dus zijn de anderen waarschijnlijk beter”), maar toch trachten ze die sociale realiteit op minder controleerbare dimensies om te buigen in het voordeel van hun eigen groep (“Wij spelen toch sportiever!”). Een andere vorm van sociale creativiteit kan ook zijn dat men een andere vergelijkingsgroep uitkiest (bv. wanneer Racing Genk minder presteert kunnen fans hun club met provinciegenoot Sint-Truiden vergelijken in plaats van met Anderlecht of Club Brugge).

D. CONCLUSIE

In het eerste deel van deze thesis heb ik een overzicht willen geven van het onderzoek dat verricht is naar het proces van het fan worden. Het empirisch onderzoek gericht naar de identiteitsvorming van de fan of supporter is tamelijk recent en vond/vindt hoofdzakelijk plaats in de Verenigde Staten.

Uit onderzoek bleek dat vijf factoren weerhouden kunnen worden om zich initieel en blijvend met een team te identificeren. Dit zijn de invloed van de ouders, het talent en de persoonlijkheid van de spelers, de geografische factor, de peer groep en het succes.

Vervolgens hebben we deze bevindingen trachten te integreren in een theoretisch kader waarin de sociale identiteitsbenadering een belangrijke rol speelt. Hierbij werd een onderscheid gemaakt op twee niveaus.

Ten eerste het netwerk niveau van identiteit. Op dit niveau bevinden zich de invloed van de ouders, de peer groep en de geografische factor op de identiteitsvorming van de fan. Een verklaring waarom deze factoren bijdragen om zich initieel en blijvend met een team te vereenzelvigen werd gevonden bij het socialisatieproces van sportfans. Fans internaliseren de waarden, het geloof, de attitudes en de normen van de sportfancultuur hoofdzakelijk door vier “socialisation agents”. Dit zijn de familie, de peers, de school en de gemeenschap.

Een tweede niveau is het symbolische niveau van identiteit. Op dit niveau vinden we team specifieke factoren terug. Zowel de persoonlijkheid en het talent van de spelers en het succes van het team plaatsen we op het symbolische niveau van identiteit. Beide factoren spelen een belangrijke rol met betrekking tot het identificatieproces van de fan met zijn of haar team. Vanuit de sociale identiteitstheorie werd hiervoor een verklaring geboden. Mensen hebben de neiging om een positieve zelfbeeld na te streven. Bijgevolg zullen individuen zich eerder associëren met het winnende team (BIRGing) en distantiëren met het verliezende team (CORFing).

In dit eerste deel hebben we de verwevenheid en identificatie van een fan vanuit een sociaal-psychologische invalshoek bekeken. Met name de sociale identiteitstheorie poneert dat de binding van een supporter met zijn of haar club beïnvloed wordt door anderen in de maatschappij. Centraal is hoe anderen ons percipiëren (als fan) en hoe we ons gedrag hieraan aanpassen (blijven we fan of niet).

We kunnen de identificatie van een fan met een club ook vanuit een ander perspectief bekijken namelijk vanuit een historisch sociologische invalshoek⁴. Hierbij is de vraag hoe de binding tussen de supporter en de club is ontstaan en welke sociale processen hiertoe bijgedragen hebben. In het eerste deel van deze thesis werd de binding tussen de supporter en zijn of haar club als een bewust proces beschouwd. In het empirisch onderzoek werd gevraagd waarom de supporter zich vereenzelvigde met een team (= vraag naar de bewuste gedachte-inhoud). De verbondenheid en vervlechting van een fan met een club kan ook een onbewust proces zijn dat plaatsvindt buiten het individu om en dat breder ingebed is in de maatschappelijke context. Fanschap (en menselijk gedrag in zijn geheel) kan dan ook niet geïsoleerd worden beschouwd, het moet als een vervlechtingsproces worden begrepen, dat wil zeggen als een geheel van interdependenties. Vandaar dat we in het tweede deel van mijn thesis niet vertrekken vanuit het individu (zoals de sociaal-psychologen dat doen) maar vanuit de maatschappij om de identificatie van een fan met zijn of haar club te verklaren.

⁴ Hierbij volgen we de figuratiesociologen die heel wat fenomenen uit de sportwereld trachten te verklaren vanuit een historisch evolutionaire benadering

2. EEN HISTORISCH-SOCIOLOGISCHE BENADERING VAN HET SUPPORTER/FANSCHAP

A. DE FACTIETHEORIE OF BREUKLIJNTHEORIE VAN GIULIANOTTI

Zoals gezegd kunnen we de verwevenheid of identificatie van supporters met hun club ook vanuit een ander perspectief bekijken. In het tweede deel van deze thesis baseren we ons op Giulianotti's factiehypothese.

Giulianotti merkt op dat een voetbalwedstrijd steeds twee teams impliceert die een andere geografische en culturele identiteit bezitten. Door de verschillende identiteit van een club wordt een gevoel van wij tegenover zij gecreëerd (in and out group) waardoor de identificatie met de eigen groep sterker wordt. Giulianotti stelt aldus dat voetbalclubs hun identiteit verwerven door de rivaliteit en oppositie met andere clubs (Giulianotti, 1999).

De meest oorspronkelijke rivaliteiten vonden plaats tussen stedelijke randgemeenten. Historisch gezien was het mede door economische motieven dat twee rivaliserende teams van dezelfde regio meermaals tegenover elkaar stonden (Hobsbawn, 1969). Deze derbywedstrijden verzekerden grote aantallen toeschouwers dankzij de kleine afstand die de lokale supporters moesten overbruggen. Ook cultureel verkochten deze wedstrijden zichzelf. De rivaliserende supporters kwamen uit dezelfde omgeving en hun levens waren vaak aan elkaar gelieerd. Vaak werd er gelachen en gediscussieerd over confrontaties uit het verleden en de toekomst. Vandaag de dag zijn derby-wedstrijden als Rangers-Celtic, Everton-Liverpool, Antwerp-Germinal Beerschot en ga zo maar verder, het hoogtepunt van de supporter van de rivaliserende clubs.

Er zijn verschillende theorieën over de oorsprong van het woord derby.

Er wordt beweerd dat de term "derby" zou afstammen van het jaarlijkse treffen van 2 voetbalploegen in Ashbourne-Derbyshire, een pittoresk stadje in het midden van Engeland. Ieder team vertegenwoordigt een deel van de stad. Deze "Royal Shrovetide football match" wordt reeds vanaf de 12 de eeuw gespeeld en vindt plaats op Vastenavond en Aswoensdag. Het spel wordt gespeeld tussen de "Up Ards" (zij wonen in het noorden van de stad) en de "Down Ards" (zij wonen in het zuiden in de stad). Een "goal" bevindt zich in het zuiden van de stad (waar de Up Ards moeten scoren), de andere "goal" in het noorden van de stad (waar

de Down ards moeten scoren) (http://en.wikipedia.org/wiki/Royal_Shrovetide_Football, geraadpleegd januari 2006).

Een andere theorie beweert dat het woord “derby” afkomstig is van een paardenwedstrijd in Engeland die werd opgericht door de Twaalfde Graaf van Derby in 1780 (http://en.wikipedia.org/wiki/Epsom_Derby, geraadpleegd januari 2006).

Om inzicht te vergaren in de “echte” betekenis van deze derbywedstrijden dient gezocht te worden naar breuklijnen die historisch gevormd werden. Giulianotti geeft een wereldwijd overzicht van spanningen die ontstonden tussen twee of meerdere clubs.

Hij onderscheidt drie breuklijnen of facties die aan de basis liggen van de onderlinge rivaliteit en die van belang zijn voor de identificatie van de fan met zijn club: een **geografische** breuklijn, een **sociaal-economische** breuklijn en een **levensbeschouwelijke** breuklijn. Belangrijk is dat de verschillende breuklijnen elkaar kunnen kruisen. We spreken dan van “crosscutting cleavages” (Giulianotti, 1999).

Een soortgelijke indeling vinden we terug bij Lipset en Rokkan (1967). Zij stelden vast dat de politiek en de politieke conflicten doorgaans gestructureerd zijn rond verschillende breuklijnen. “Dat zijn diepe, duurzame tegenstellingen die doorheen de maatschappij lopen en waarbij groepen die totaal andere visies hebben op fundamentele maatschappelijke en politieke kwesties telkens opnieuw tegenover elkaar komen te staan naar aanleiding van concrete dossiers” (Walgrave, 2001: 5). Het ontstaan van de maatschappelijke breuklijnen gaat volgens Lipset en Rokkan ver historisch terug en heeft te maken met de natie en staatsvorming en met de verschillende fasen daarvan . Het werd ook beïnvloed door een aantal belangrijke revoluties in de Europese geschiedenis zoals de reformatie, de nationale revolutie (scheiding kerk en staat), de industriële revolutie en de urbanisatie. Lipset en Rokkan gaan er vanuit dat deze breuklijnen sinds de invoering van het algemeen enkelvoudig stemrecht voor eens en altijd vast liggen. De tegenstellingen die toen bestonden en reeds gepolitiseerd waren werden bevroren.

Op deze “freezing hypothesis” is vandaag de dag heel wat kritiek gekomen. De grote stabiliteit van het West-Europese partijlandschap en de grote trouw van de kiezers aan hun partij (voter alignment) lijkt de afgelopen decennia fel gedaald. De traditionele gewoontestem die was gebaseerd op “diepe ideologische verbondenheid” met een stroming en een partij,

maakt plaats voor een veel minder trouw type van kiezer dat zich op wisselende issues baseert bij het uitbrengen van zijn stem (Mair, 1997).

De breuklijnentheorie van Lipset en Rokkan kan deels ook toegepast worden op het voetballandschap en daar de duurzame tegenstellingen tussen specifieke clubs verhelderen. Ook hier kan de rivaliteit en de binding van supporters met hun club verklaard worden vanuit de breuklijnentheorie.

Op de these van Giulianotti zou men dezelfde kritiek kunnen formuleren als op de “freezing hypothesis” van Lipset en Rokkan. Zoals de afgelopen decennia de kiezer minder getrouw blijft aan zijn partij, zo zou men kunnen veronderstellen dat de supporter minder getrouw blijft aan zijn club. Verder onderzoek naar deze hypothese is echter vereist.

In dit hoofdstuk zullen we dan ook aan de hand van de breuklijnentheorie of factietheorie van Giulianotti een overzicht geven van de genese van de verschillende derby's en deze proberen te framen. In het vervolg van deze thesis werken we de breuklijnentheorie verder uit om de derby's op een systematische manier te kaderen.

Derby's beginnen door de geschiedenis heen een eigen leven te leiden en worden soms deels losgekoppeld van hun oorspronkelijke bestaansredenen. Zo kan het zijn dat de rivaliteit tussen twee clubs in oorsprong voortkomt uit een sociaal-economische factie maar dat deze breuklijn naar de achtergrond verdwenen is. Toch kan men, ons inziens, de echte betekenis van een derby en de onderlinge rivaliteit die daaruit voortvloeit slechts begrijpen en blootleggen door deze te kaderen in haar oorsprong.

B. MACRONIVEAU: FACTIES OP MONDIAAL NIVEAU

1. DE GEOGRAFISCHE BREUKLIJN

1.1 Geografische breuklijn op stedelijk niveau

Een belangrijke breuklijn die we terug vinden is van geografische aard. Dit wil zeggen dat clubs binnen een stad of een regio een bepaald gebied vertegenwoordigen. De voetbalclub wordt dan het uithangbord van de gemeenschap waar de club gevestigd is (een regio, een stad, een dorp, een district...) (Giulianotti, 1999). Een voorbeeld hiervan is een team van het zuiden van de stad dat het opneemt tegen een team van het noorden van de stad. De “Royal Shrovetide football match”, zonet aangehaald, is hier een perfecte illustratie van.

Vooraf in de grote voetbalmetropolen speelt deze breuklijn een voorname rol. In dit geval kunnen we dan ook verwachten dat steun voor beide clubs mede gebaseerd is op geografische motieven. Voorbeelden van deze geografische breuklijn zijn alomtegenwoordig.

In London streven Arsenal en Tottenham naar de suprematie in het noorden van de stad. Arsenal is gevestigd op Highbury wat slechts enkele kilometers verwijderd is van White Hart Lane, de thuishaven van Tottenham.

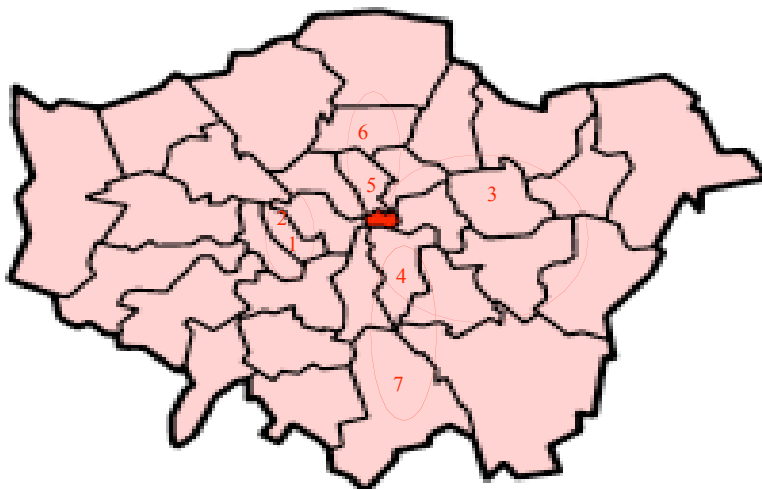
West Ham en Millwall streven dan weer naar de hegemonie in de arbeidersbuurt van het oosten van de stad. De rivaliteit tussen beiden ontstond vooraleer beide clubs opgericht werden. Arbeiders van de “Thames ijzerfabriek” kwamen steeds in conflict met de arbeiders van de “Millwall ijzerfabriek” vermits zij om dezelfde contracten vochten. Deze rivaliteit kwam tot uiting toen de voetbalclubs Millwall en West Ham opgericht werden eind 19de eeuw. Millwall rekruteerde zijn aanhang van de “Millwall ijzerfabriek” terwijl West Ham zijn aanhang rekruteerde van de “Thames ijzerfabriek”. De supporters van Millwall worden nog steeds “The Dockers” genoemd en die van West-Ham “The Irons”. Bekend is de slogan die beide supporterclans in de derby tegen elkaar roepen “east, east, east London” waarbij beide clans beweren de ziel van hun district te vertegenwoordigen (Korr, 1978; Robson 2000).

Ook het westen van de stad heeft zijn derby. De “blues” van Chelsea nemen het hier op tegen de “Cottagers” van Fulham. Chelsea speelt zijn thuiswedstrijden op Stamford Bridge in het zuidwesten van London. In tegenstelling tot wat de naam doet vermoeden speelt Chelsea in

Fulham-Road en dus niet in de wijk van Chelsea. Voetbalclub Fulham is slechts een boogscheut verwijderd en speelt op Craven Cottage in de wijk Fulham.

Tenslotte vindt er de derby plaats in het zuiden van de stad. De “Eagles” van Chrystal Palace spelen in het uiterste zuiden van London. Hun thuishaven is Selhurst Park. De grootste rivalen zijn de “Dockers” van Millwall. Het New Den Stadion van Milwall ligt slechts 6 mijl verwijderd van Selhurst Park.

Op figuur 1 hebben we de zojuist beschreven derby's visueel weergegeven :

Figuur 1: Derby's binnen London

1 + 2 = London Borough of Hammersmith and Fulham => Thuishaven Chelsea en Fulham (West London Derby)

3 = London Borough of Newham => Thuishaven West-Ham (East London Derby)

4 = London Borough of Southwark => Thuishaven Mill Wall (East London Derby + South London Derby)

5 = London Borough of Islington => Thuishaven Arsenal (North London Derby)

6 = London Borough of Haringey => Thuishaven Tottenham (North London Derby)

7 = London Borough of Croydon => Thuishaven Chrystal Palace (South London Derby)

Ook in Zuid-Amerika vertegenwoordigen voetbalclubs verschillende “Barrios” of districten. De streek van Buenos Aires, de voetbalmetropool in Argentinië, telt verschillende voetbalclubs in eerste en tweede divisie waardoor er verschillende derby's elk jaar weer plaatsvinden. Boca Juniors, River Plate, San Lorenzo, Huracan, Independiente, Racing de Avellanda, Ferro Carril Oeste, Velez Sarsfield, Lanus, Banfield..., al deze clubs bevinden zich in de nabije omgeving van Buenos Aires.

De bekendste derby in Buenos Aires is ongetwijfeld “El Superclassico” tussen de Boca Juniors en River Plate. De Boca Juniors spelen hun thuiswedstrijden in de volkse havenwijk Boca in “la bombonera” (= de chocoladedoos) ten zuidoosten van de stad. River Plate is gevestigd in het noorden van de stad in de handelswijk Independiente en speelt in het “Estadio Monumental Antonio Vespucio Liberti”.

Oorspronkelijk speelde River Plate in Boca. In de volksmond gaat het verhaal dat River Plate en Boca Juniors in het begin van vorige eeuw duelleerden over wie mocht blijven in Boca. River Plate verloor deze wedstrijd en week uit naar het noorden van de stad.

Boca Juniors wordt traditioneel aanzien als de club van de Argentijnse arbeidersklasse (Boca is een wijk die traditioneel bestuurd wordt door een links regime) terwijl River Plate eerder steun krijgt van de meer gegoede klasse. De sociaal-economische breuklijn speelt in de rivaliteit tussen beide clubs een belangrijke rol (zie later).

De fans van Boca worden gekenmerkt door hun volledige overgave en binding met de club ongeacht de prestaties van hun club (= die-hard fan) terwijl de fans van River Plate attractief spel van hun team verwachten (= fair-weather fan). Zo worden Fans van River door hun tegenstanders “gallinas” (kippen) genoemd vermits spelers een emotionele band met hun club missen (River Plate is de visvijver voor de grote rijke westerse clubs) en omdat de supporters als “fair-weather fans” bekend staan die victorie kraaien indien het goed gaat en de club verlaten indien het slecht gaat. Een andere koosnaam voor de River fans is “Los Millonarios” (de miljonairs) vermits het vooral de meer gegoeden zijn die de club steunen. River Plate is ook de rijkste club van Argentinië die heel wat sterspelers in zijn rangen droeg en draagt zoals Di Stefano, Crespo, Saviola, Solari, Aimar, ... (Boca: El Libro del xentenario, 2005; Miquel, 1997).

Een minder bekende derby vindt ook plaats in het zuiden van de stad waar San Lorenzo, gevestigd in de arbeiderswijk Boedo, het opneemt tegen Huracan, een club in de aangrenzende wijk Parque Patricios .

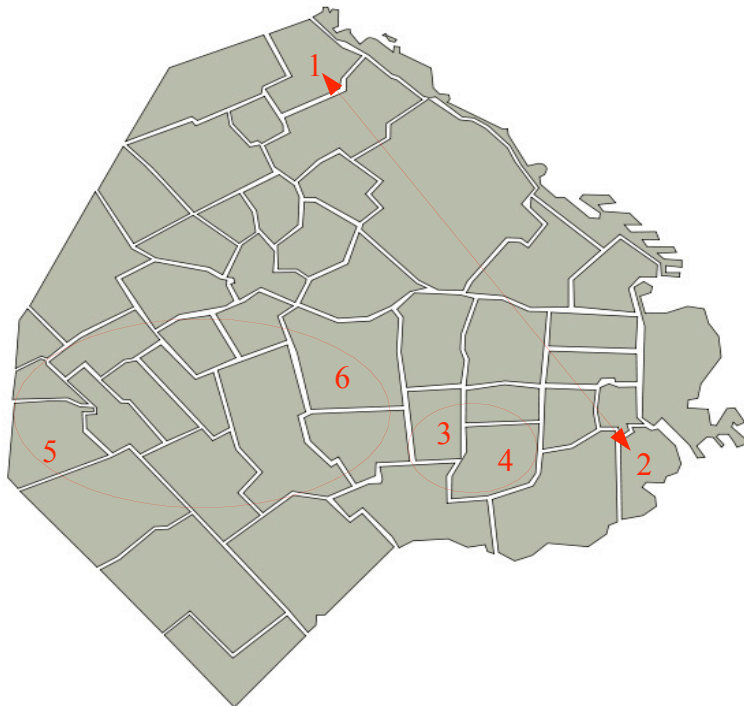
“El classico del Oeste” is de derby die plaatsvindt in het westen van de stad tussen Ferro Carril Oeste gevestigd in de wijk Cabalito in het centrum van de stad en Velez Sarsfield gevestigd in de wijk Liniers aan de uiterste rand van de stad.

Ook in de nabije omgeving van Buenos Aires vinden derby's plaats die gedomineerd worden door geografische motieven.

Zo is er de strijd tussen Independiente en Racing club de Avellanda (=Avelleneda derby). Beide clubs zijn gevestigd in de stad Avelleneda in Groot Buennos Aires. De stadion van deze clubs bevinden zich slechts op een honderdtal meters van elkaar.

“El derby del Sur” (de derby van het zuiden) vindt plaats tussen Lanus en Banfield. Lanus is een stad gevestigd net ten zuiden van Buenos Aires in Groot Buenos Aires. Het is bekend omwille van de geboorteplaats van Maradona. Banfield ligt ten zuiden van Lanus (Beide steden liggen maar op 15 kilometer van het centrum van Buenos Aires). Beide clubs komen uit in de eerste divisie.

Op figuur 2 hebben we de zojuist beschreven derby's visueel weergegeven:

Figuur 2: Derby's binnen Buenos Aires

- 1= Nuñez, Buenos Aires => Thuishaven River Plate (El Superclasico)
- 2 = La Boca, Buenos Aires => Thuishaven Boca Juniors (El Superclasico)
- 3= Almagro, Buenos Aires => Thuishaven Club Atlético San Lorenzo (Derby del Sur)
- 4= Parque Patricios, Buenos Aires => Thuishaven Club Atlético Huracan (Derby del Sur)
- 5= Liniers, Buenos Aires => Club Atlético Vélez Sarsfield (El classico del Oeste)
- 6= Cabalito, Buenos Aires => Ferro Carril Oeste (El classico del Oeste)

Deze twee voorbeelden tonen aan dat in grote voetbalmetropolen, zoals Buenos Aires en London, verschillende voetbalclubs binnen één stad vaak een verschillend district vertegenwoordigen. De geografische nabijheid zorgt voor de meest beladen derby's die er zijn.

Toch stelt Giullianotti vast dat twee-club rivaliteiten de norm zijn in de meeste steden. Ook hier speelt de geografische factor een determinerende rol voor de identificatie van de supporter met zijn club (Giulianotti, 1999).

Zo heb je de Romeinse derby waar Lazio Roma het opneemt tegen stadsgenoot AS Roma. Beide teams spelen in hetzelfde stadion "Stadio Olimpico". Traditioneel bevinden de supporters van Lazio zich in het noorden van het stadion ("Curva Nord") en de supporters van Roma zich in het zuiden van het stadion ("Curva Sud"). Ondanks het feit dat beide teams hetzelfde stadion delen speelt ook hier een geografische dimensie. De supporters van Roma krijgen steun van het oude stadsgedeelte terwijl de fans van Lazio traditioneel hun achterban verwerven uit het omringende platteland (http://en.wikipedia.org/wiki/S.S._Lazio, geraadpleegd maart 2006 ; http://en.wikipedia.org/wiki/A.S._Roma, geraadpleegd maart 2006)

Niet alleen in Rome maar ook in vele andere steden gebeurt het vaak dat één club zich vereenzelvigd met het hart van de stad en hier ook zijn achterban bezit, terwijl de andere club zijn steun verwerft van de omringende wijken .

In Genoa neemt Sampdoria het op tegen Genoa CFC. De club Sampdoria wordt vaak verbonden met de industriële omgeving buiten Genoa, terwijl Genoa gelieerd wordt met het centrum van de stad. Ook in de Milanese derby waar de "Rossoneri" (rood-zwarten) van AC Milan tegenover de "Nerrazzuri" (blauw-zwarten) van Internazionale staan, geldt dezelfde geografische tweedeling. AC Milan (De club van voorzitter Berlusconi) wordt verbonden met de rijke industriële omgeving van de stad, terwijl Inter eerder zijn steun verkrijgt van de stad zelf (Giulianotti, 1999).

In München wordt de derby gespeeld tussen Bayern en TSV 1860 München in de "Allianz Arena". De supporters van 1860 München komen hoofdzakelijk uit het centrum van de stad terwijl Bayern zijn steun verwerft uit de welvarende regio Bavië. Dat wil zeggen dat vele supporters van Bayern (zij worden Die Bayern genoemd of de Baviërs) maar liefst meer dan

200 kilometer moeten reizen om hun club aan het werk te zien wat leidt tot lagere supportersaantallen op een doordeweekse dag (Giulianotti, 1999).

Ook in Manchester en Turijn vinden we deze bipolaire geografische tweedeling. Manchester city en Torino worden door de inwoners van Manchester en Turijn als “de club van de stad” aanzien terwijl de rijkere clubs Manchester United en Juventus Turijn vereenzelvigd worden met de wijde omgeving en hier hun aanhang verwerven (Giulianotti, 1999).

Manchester City, Torino, 1860 München en Geonova C.F.C hebben allen gemeen dat ze minder kapitaalkrachtig zijn dan hun stadsrivaal. Deze kleinere clubs kunnen wat prestaties betreft niet optornen tegen hun grotere en meer succesvolle stadsgenoot. Toch nemen deze clubs wat emotionele betrokkenheid betreft vaak de bovenhand. De financiële zwakte wordt gecompenseerd door de verwevenheid en verbondenheid van de club met het hart en de ziel van de stad. De clubs hebben op deze manier een meer “harde” en “trouwe” achterban verworven (Portelli, 1993).

1.2 .Geografische breuklijn op regionaal niveau

Deze bipolaire geografische spanning gebeurt niet enkel op het stedelijk niveau. Ook op het niveau van de regio's speelt de geografische dimensie een belangrijke rol (Giulianotti, 1999).

Een voorbeeld hiervan vinden we in het noordoosten van het Verenigd Koninkrijk waar Newcastle beladen derby's uitvecht met streekgenoot Sunderland. De rivaliteit tussen beide clubs wordt ook wel de “Tyne-Wear Rivalry” genoemd (Tyne en Wear zijn twee rivieren die door de provincie Tyne and Wear lopen).

Deze rivaliteit tussen beide regio's gaat reeds terug tot begin 17de eeuw waar inwoners van Sunderland anti-royale gevoelens aankweekten terwijl in Newcastle net het omgekeerde gebeurde (Er zit in deze rivaliteit een levensbeschouwelijke dimensie). Vandaag de dag zijn beide clubs vooral gekend door het hoge aantal hooligans die in beide supporterclans vertoeven. In 2000 kwam het nog tussen beiden tot heftige rellen aan het Noorddok van de Tyne (Days, 2000; Barker, 1999).

Meer bekende voorbeelden van bipolaire spanningen tussen regio's vinden we terug in Spanje. Hier wordt de Baskische identiteit vertegenwoordigd door de voetbalclub Athletic Bilbao en de Catalaanse identiteit weerspiegeld door voetbalclub FC Barcelona. De meest beladen duels vinden plaats wanneer beide clubs het opnemen tegen aartsrivaal Real Madrid.

Deze Castiliaanse club wordt vaak gelijkgesteld met het centrale gezag van Spanje (Dit omdat Generaal Franco met deze club geassocieerd werd). Een strijd tussen Real Madrid en FC Barcelona of Athletic Bilbao is dan ook een strijd om de onafhankelijkheid van de regio's en het vrijwaren van de Catalaanse en Baskische identiteit (Shaw, 1985; MacClancy, 1996).

1.3. Geografische breuklijn op nationaal niveau

Tenslotte kan men een geografische polarisatie op het niveau van de landen onderscheiden.

Elk nationaal voetbalteam heeft één of meerder aartsrivalen. Ook hier speelt het geografische element een grote rol. Denk maar aan de derby's van buurlanden zoals België-Nederland of Nederland-Duitsland. Deze derby's lokken heel wat toeschouwers en zorgen voor een gevoel van eenheid en samenhang binnen de betrokken naties (Giulianotti, 1999).

2. DE SOCIAAL-ECONOMISCHE BREUKLIJN

Niet enkel de geografische breuklijn zorgt er voor dat de supporter zich identificeert met zijn club ook de sociaal-economische breuklijn zorgt voor deze verbondenheid. Vaak wordt een voetbalclub gelieerd met een bepaalde klasse binnen de samenleving. Nauw verweven met deze sociaal-economische breuklijn is de taalculturele breuklijn (of een gradatie verder: een etnische breuklijn). Een bepaalde klasse in de samenleving wordt vaak verbonden met een bepaalde culturele gemeenschap binnen de samenleving (Giulianotti, 1999).

In alle continenten vinden we dan ook derby's terug die een sociaal-economische en/of taalculturele dimensie in zich dragen.

In Zuid-Amerika valt de sociaal-economische breuklijn vaak samen met een etnische breuklijn. Zo vindt in Brazilië in Rio De Janeiro de "Fla-Flu" derby plaats tussen Flamengo en Fluminense. Deze wedstrijd wordt gekenmerkt door een diep verweven klassenconflict. De "Favellas" van Flamengo nemen het hier op tegen het aristocratische Fluminense. Tot voor kort kwam deze laatste club er openlijk voor uit om zwarte spelers en supporters een lidkaart te weigeren (<http://en.wikipedia.org/wiki/Fla-Flu>, geraadpleegd maart 2006) .

In Belo Horizonte staan Cruzeiro en Atletico Mineiro tegenover elkaar. Cruzeiro werd opgericht begin vorige eeuw door rijke Italiaanse immigranten. Nog steeds speelt dit team in de kleuren van de Italiaanse vlag (rood-wit-groen). Het team wordt geassocieerd met de

plaatselijke elite (http://en.wikipedia.org/wiki/Cruzeiro_Esporte_Clube, geraadpleegd maart 2006). De aartsrivalen van Atletico Mineiro vertegenwoordigen de arme arbeidersklasse van de stad (http://en.wikipedia.org/wiki/Clube_Atlético_Mineiro, geraadpleegd maart 2006).

In Peru wordt in Lima de “superclassico” gespeeld tussen Alianza Lima en Universitario. Zoals de naam van deze laatste club doet vermoeden rekruteerde Universitario of kortweg “U” (oe) oorspronkelijk zijn spelers en supporters uit de studenten van de plaatselijke universiteit. De meeste spelers waren van het blanke ras of “mestizos”(een mix van Europese en niet Europese voorouders), terwijl Alianza Lima voornamelijk uit zwarte spelers of “mulattos” bestond. De laatste jaren is deze etnische breuklijn fel verminderd. Zo spelen er nu bijna even veel zwarten als blanken in beide teams. Toch blijft deze etnische dimensie aanwezig bij de harde kern van supporters van beide clubs. Zo worden vandaag de dag supporters en spelers van Alianza Lima in de volksmond nog altijd “grone” genoemd wat neger of zwarte betekent (Stein, 1986).

Ook in Europa vinden talrijke derby’s plaats die in wezen een klassenconflict in zich dragen.

Zo wordt in Spanje in Sevilla reeds sinds 1915 de stadsderby gespeeld tussen FC Sevilla en Betis Sevilla. In oorsprong had Sevilla slechts één topclub FC Sevilla. Binnen de club kwam er onenigheid binnen het bestuur en de spelersgroep nadat een speler werd geweigerd omdat hij een “simpele arbeider” was. Deze ruzie leidde tot de oprichting van de club Betis Sevilla. In de beginjaren rekruteerde Betis zijn spelers en aanhang enkel uit het arbeidersmilieu terwijl de spelers van FC Sevilla uit de meer gegoede klassen kwamen. Nog steeds is een confrontatie tussen beide clubs voor de supporterclans een van de hoogtepunten van het jaar (http://en.wikipedia.org/wiki/Sevilla_FC; http://en.wikipedia.org/wiki/Real_Betis, geraadpleegd maart 2006).

In Groot Brittanië worden in London de derby’s tussen West ham en Millwall enerzijds en Arsenal, Tottenham en Chelsea anderzijds gekenmerkt door een sociaal economisch factie. Arsenal, Tottenham en Chelsea zijn clubs die over een enorm financieel budget kunnen beschikken. West ham en Millwall, twee clubs die uit de arbeidersbuurt van het oosten van de stad komen, kennen deze financiële weelde niet. Een strijd tussen deze verschillende clubs heeft dan ook altijd een sociaal-economische geladenheid. Bekend zijn de zangkoren aan het adres van Chelsea, “Chelsky!”, genoemd naar de Russische oliemagnaat Roman Abramovic, die jaarlijks tientallen miljoenen euro in de club pompt. Rivaliserende supportersclans menen

dat de club haar ziel heeft verkocht om mee te kunnen draaien met de nationale en internationale top.

In Istanboel, de voetbalmetropool van Turkije, worden de derby's tussen Galatasaray, Fenerbaçe en Besiktas traditioneel gekenmerkt door een klassenconflict. Galatasaray werd aanzien als de ploeg van de aristocratische elite. Bij de oprichting in 1905 recruteerde het zijn spelers uit de prestigieuze "galatasaray lisesi". Ali Sami Yen, een student van deze universiteit is de oprichter van de club. Naar hem is het stadion genoemd waar de "Aslanar" (leeuwen) van Galatasaray al sinds 1963 spelen (<http://en.wikipedia.org/wiki/Galatasaray>, geraadpleegd maart 2006).

Fenerbaçe werd beschouwd als de club van de middenklasse. De club werd in 1907, 2 jaar later dan Galatasaray, opgericht. Ze heeft momenteel de grootste aanhang in Turkije. Atatürk, de oprichter van de Turkse republiek, was een Fenerbaçe fan (http://en.wikipedia.org/wiki/Fenerbahçe_SK, geraadpleegd maart 2006).

In de volkswijk Besiktas in Istanboel werd in 1910 de voetbalclub Besiktas opgericht. Traditioneel verwierf het zijn aanhang onder de lokale arbeiders (http://en.wikipedia.org/wiki/Beşiktaş_Jimnastik_Kulübü, geraadpleegd maart 2006).

3. DE LEVENSBESCHOUWELIJKE BREUKLIJN

Een derde factie die we kunnen onderscheiden en die aan de basis ligt van de onderlinge rivaliteit tussen clubs is levensbeschouwelijk van aard. De verwevenheid en verbondenheid van de supporter met zijn club volgt soms ook uit het algemene waardenpatroon (de geloofsovertuiging, maatschappelijke opvatting) waarmee een club verbonden wordt. Zo kan het zijn dat een club geassocieerd wordt met een conservatieve, progressieve, katholieke of vrijzinnige ideologie. Tegenstellingen van ideologie leiden vaak tot polarisatie, wat de verbondenheid met de eigen groep (in group) versterkt en die met de andere groep (out-group) verzwakt (Giulianotti, 1999).

Een voorbeeld van deze breuklijn vinden we terug in een van de oudste derby's van de wereld: The Old Firm tussen Celtic Glasgow en Glasgow Rangers in Schotland (Glasgow) wordt reeds sinds 1888 gespeeld. Een strijd tussen beide clubs wordt vaak verbonden met een strijd tussen het Protestantisme en Katholicisme. De rivaliteit tussen beide supporterclans is

dan ook verweven met het politieke conflict tussen de Unionisten en Nationalisten in Noord-Ierland. De Unionisten zijn voorstanders van de organische eenheid van het Verenigd Koninkrijk (The Union) terwijl de Nationalisten streven naar zelfbestuur en autonomie en een verzwakking van de unie tussen Engeland en Noord-Ierland.

Historisch gezien hebben de Rangers een strikt protestante en anti-katholieke levensbeschouwing, wat tot uiting kwam in het weren van katholieke spelers. De culturele geschiedenis van de club is dan ook verbonden met de Unionistische meerderheid van Noord-Ierland die nauwe contacten had met de scheepsindustrie in Belfast en Glasgow.

Celtic werd eind 19de eeuw opgericht in het oosten van Glasgow. De club rekruteerde haar spelers uit de arme katholieke Ierse immigranten. Al snel werd Celtic een symbool voor het sportieve en culturele succes van de Ierse katholieke minderheid. In tegenstelling tot de Rangers heeft Celtic nooit een aanwervingsbeleid gevoerd op basis van religieuze overwegingen.

Toch vormde de Ierse katholieke identiteit een belangrijke steunpilaar waarop het beleid van de club gefundeerd was. De aanhang van de club bestond hoofdzakelijk uit de katholieke Ierse gemeenschap en de club speelde regelmatig oefenpartijen in de Republiek van Ierland.

De rivaliteit tussen Celtic en Rangers kan aldus mede verklaard worden door de diep verweven etno-religieuze breuklijnen die binnen de (Noord)Ierse samenleving bestonden (Finn, 1997).

Het strikte aanwervingsbeleid van de Rangers (enkel maar protestantse spelers) is al lang verleden tijd. De spelers van de Rangers zijn multi-etnisch en belijden verschillende godsdiensten. Toch blijft de top van de club nauw verbonden met de conservatieve partij van Schotland die streeft naar een unionistische koers. Nog steeds worden spelers die katholiek zijn aangeraden om hun geloofsovertuiging niet in het openbaar te tonen om wrevel binnen de supporterclans te vermijden (Finn & Giulianotti, 1998).

Ook in Israël vinden derby's plaats die een levensbeschouwelijke dimensie in zich dragen.

In Jeruzalem neemt Beitar Jeruzalem het op tegen Hapoel Jeruzalem.

Beitar werd opgericht in 1936 door David Horn. Hij was leider van de "Beitar youth movement", een revisionistische partij die verbonden was met de zionistische beweging. Nog steeds is de leiding van de club verbonden met de Likud partij en andere rechtse groeperingen in Israël. Onder andere huidig premier Ehud Olmert, die vroeger lid was van de "Beitar youth

movement”, neemt regelmatig plaats op de eretribune tijdens de thuiswedstrijden (http://en.wikipedia.org/wiki/Beitar_Jerusalem, geraadpleegd april 2006).

Hapoel “Peace” Jeruzalem werd eveneens opgericht begin jaren ‘30. Het team heeft banden met de Joodse socialistische arbeiderspartij en linkse bewegingen in het land (http://en.wikipedia.org/wiki/Hapoel_Jerusalem_%28soccer%29, geraadpleegd april 2006).

De rivaliteit tussen beide clubs is mede gebaseerd op deze politieke polarisatie wat regelmatig leidde tot rellen tussen beide supporterclans, onder meer in 1975 toen Beitar omwille van de rellen in tweede divisie moest uitkomen.

Ook in Tel Aviv en Haifa kunnen we de voetbalclubs indelen volgens deze ideologische tweedeling. Hapoel Tel Aviv en Hapoel Haifa worden verbonden met de linker zijde in Israël. Deze clubs werden opgericht door de “Hisradut”, Israël’s grootste vakbond (http://en.wikipedia.org/wiki/Hapoel_Tel-Aviv_FC, geraadpleegd april 2006).

Maccabi Tel Aviv en Maccabi Haifa worden dan weer geassocieerd met de rechter zijde in Israël (http://en.wikipedia.org/wiki/Maccabi_Tel_Aviv_FC, geraadpleegd april 2006).

De politieke verwevenheid wordt grafisch weergegeven door het embleem van de clubs. De linkse ‘Hapoel’ clubs incorporeren het internationale symbool van hamer en sikkel in hun clubbadges terwijl de meer nationale, traditionele ‘Maccabi’ clubs de ster van David opnemen in hun clubembleem.

In onderstaande figuren worden achtereenvolgens het clubembleem van Hapoel Tel Aviv, Maccabi Tel Aviv, Hapoel Haifa en Maccabi Haifa afgebeeld

Figuur 3: Hapoel Tel Aviv

Figuur 4: Maccabi Tel Aviv

Figuur 5 : Hapoel Haifa

Figuur 6 : Maccabi Haifa

4. CONCLUSIE

Aan de hand van de breuklijnentheorie van Giulianotti hebben we een kader willen schetsen waarin de ‘echte’ betekenis van de derby’s tot uiting komt. Zowel de sociaal-economische, geografische en levenbeschouwelijke breuklijn spelen een rol met betrekking tot de identificatie van de supporter met zijn/haar club. De factietheorie van Giulianotti laat ook toe om het ontstaan van de onderlinge rivaliteit tussen clubs beter te framen .

Hierbij dient, zoals reeds eerder aangehaald, opgemerkt te worden dat enkel de breuklijnentheorie niet volstaat om de binding van de supporter met zijn club te verklaren. Andere factoren zoals het succes van de club, de spelers van de club... spelen eveneens een belangrijke rol in het identificatieproces met de club.

Men zou zelfs kunnen veronderstellen dat de oorspronkelijke motieven die aan de basis lagen om zich te vereenzelvigen met een club wat naar de achtergrond verdwenen zijn. Men kan zich afvragen of de redenen waarom men supporter was van een bepaalde club begin vorige eeuw nog dezelfde zijn als vandaag de dag.

Toch kan men de ontologie van een derby en de onderlinge rivaliteit die daaruit voortvloeit slechts begrijpen en blootleggen door deze te kaderen in haar oorsprong. Zo kan men de vervlechting en totale overgave van een Barcelona of Bilbao supporter met zijn club niet begrijpen zonder te verwijzen naar de genese waar deze binding is ontstaan.

We hebben aan de hand van de factietheorie een overzicht gegeven van rivaliteiten op mondiaal niveau. Vic Duce en Roland Renson hebben gebruik gemaakt van ditzelfde kader om de rivaliteiten van het Belgische voetballandschap te framen. In het volgende hoofdstuk zal ik dan ook een overzicht geven van de derby’s binnen België en welke motieven hieraan ten grondslag liggen.

C. MESONIVEAU: FACTIES IN BELGIË

1. INLEIDING

Vic Duke en Roland Renson hebben Giulianitti's factietheorie toegepast op België (Duke & Renson, 2003). Ook zij gaan er vanuit dat voetbalclubs en supporters hun identiteit mede verwerven door rivaliteit en oppositie met andere voetbalclubs. Net als Giulianotti stellen beide auteurs vast dat 2-clubrivaliteiten de norm in de meeste steden waren. In België echter vonden deze facties in de kleinste steden en dorpen plaats. België had in verhouding tot de ganse populatie de op één na meeste voetbalclubs in de wereld (Lecoq, 1953). Een vraag die ze trachten te beantwoorden is dan ook de volgende: “Waarom ontwikkelden zich in België zoveel derby-wedstrijden (of twee club-rivaliteiten) en welke breuklijnen liggen hieraan ten grondslag?”

Vanaf de jaren 60 van vorige eeuw stelden de auteurs echter vast dat veel clubs fuseerden. Het aantal derby's in België daalde drastisch. In het seizoen 1958-1959 waren er meer dan 128 clubs in de nationale competities (1ste Nationale tot 4de Nationale). In het seizoen 2000-2001 waren maar liefst 68 van deze clubs betrokken op de een of andere manier in een fusie. Dat wil zeggen dat maar liefst 53.1 procent van de clubs fuseerden met een andere club. Meer dan 1/3 de van deze fusies gebeurde de afgelopen 15 jaar. Welke factoren hebben geleid tot deze zogenaamde “merger mania” en wat zijn de gevolgen hiervan voor de binding van de supporter met zijn of haar club?

2. DE OPGANG VAN 2-CLUBRIVALITEITEN IN BELGIË EN HET BELANG VAN DE DERBY

Het katholieke college van Melle (nabij Gent) wordt algemeen beschouwd als de geboorteplaats van het voetbal in België. In oktober 1863 bracht Cyril Bernard Morrogh, een Ierse student uit Killarney, een leren bal mee toen hij terugkeerde uit Groot Brittanië.

Het nieuwe speeltje werd enorm populair bij de studenten en al gauw verspreidde het spel zich naar de naburige scholen en sportclubs (Renson, 1994).

In de eerste dagen werd voetbal de “Engelsche ziekte” genoemd. Vanaf 1885 werden partijtjes gespeeld tussen Engelse studenten die rode kapjes droegen en de lokale studenten in Brugge (Brouckaert, Koekelberg & Geldof, 1991). In 1880 werd te Antwerpen door jonge

Engelsen de Antwerp Athletic Club opgericht (Van Nuffel, 1955). Andere clubs verschenen in Brussel (Brussels Football Association 1889), Brugge (Brugsche football Club 1891) en Luik (Football Club Liegeois 1892).

In 1895 werd de Union Belge des Sociétés des Sports Athlétiques (UBSSA) door tien leden opgericht. Dit waren multi-sport clubs waar onder andere wielrennen, atletiek maar ook voetbal beoefend werd. In 1895-1896 werd de eerste Belgische voetbalcompetitie gespeeld door slechts zeven clubs (4 uit Brussel, 1 uit Luik, Antwerpen en Brugge)

In 1912 veranderde deze organisatie haar naam in Union Belge des Sociétés de Football Association (UBSFA). Zoals de naam doet vermoeden werd enkel nog voetbal binnen deze vereniging beoefend. De eerste jaren werd voetbal beoefend door de gegoede (Frans sprekende) middenklasse. Na de invoering van het algemeen enkelvoudig stemrecht in 1918 onderging het voetbal al snel een democratiseringsproces. Vanaf de jaren 20 schoten de voetbalclubs als paddestoelen uit de grond. In 1920-1921 waren 146 clubs ingeschreven in de UBSFA. In 1930-1931 waren er dit al 691 (Deps & Guldemont, 1995). De toenemende populariteit van de voetbalsport had ook te maken met de Olympische Spelen die in 1920 in Antwerpen (in het Olympisch stadion op het Kiel) plaats vonden. België speelde hier de finale in het voetbal tegen Tsjechoslowakije voor maar liefst 30000 toeschouwers en won bovendien met 2-0 (Geerts, 1999).

Door deze snelle toename van clubs waren velen een kort leven beschoren. Vele clubs hadden niet de middelen om zich te handhaven. Zo schreven in Mol tussen november 1926 en januari 1927 maar liefst vijf teams zich in bij de UBSFA. Slechts één club (Mol Sport) haalde het jaar 1930. De UBSFA legde vanaf 1933 dan ook restricties op om deze fiasco's te voorkomen (slechts één club was toegelaten per 5000 inwoners ...). Ondanks de afname van het aantal clubs waren reeds vele 2-clubrivaliteiten verankerd in het Belgische voetballandschap.

Om inzicht te krijgen in het grote aantal derby's die tijdens het interbellum ontstonden zullen hebben we een overzicht gemaakt van de nationale competities in het jaar 1926-1927.

Zeventig clubs kwamen uit in de eerste vijf divisies. Dat wil zeggen 14 clubs in elke divisie: de eredivisie (division d'honneur), de eerste afdeling (division un) en drie bevorderingen (promotions A, B en C). Van deze 70 clubs kwamen er in totaal 29 uit de drie steden waar de bakermat van het voetbal lag (Brussel, Antwerpen en Luik). Elf clubs kwamen uit Brussel en

negen clubs kwamen zowel uit Antwerpen als Luik (<http://www.footbel.com/documents/COMPETITIES/Eindklassementen/S1926-1927NL.pdf>, geraadpleegd april 2006).

In deze zogenaamde voetbalmetropolen ontstonden vele derby's waar de geografische bindingsfactor een voornamelijk rol speelde (Giulianotti, 1999; Duke & Renson, 2003). De clubs vertegenwoordigden een verschillende lokaliteit of district binnen de stad. Steun voor een club was aldus verbonden met de geografische afkomst van de supporter.

Zo speelden in de eredivisie drie Antwerpse clubs in 1927-1928. Antwerp FC speelde in het noordoosten van de stad (Deurne), Berchem in het oostelijke deel van de stad (Berchem) en Beerschot in het zuiden (Kiel).

Wat opmerkelijk was binnen het Belgische voetballandschap was dat er niet enkel vele derby's plaatsvonden in de grote voetbalmetropolen maar ook in de kleine tot middelgrote steden. Maar liefst elf derby's in de nationale competities vonden plaats in kleine tot middelgrote steden. Daarenboven kwamen deze 2-clubrivaliteiten in dezelfde divisie voor.

Drie voorbeelden vinden we terug in de eredivisie. In Brugge (Football club Brugeois & Cercle Sportif Brugeois), in Gent (Association Athlétique La Gantoise & Racing Club de Gand) en Mechelen (Racing Club Malines & Football Club Malinois).

Als we daarenboven nog eens de drie derby's meerekenen die in Antwerpen plaatsvonden en drie derby's in Brussel (Daring, Union en Racing) komen we in totaal aan maar liefst 9 rasechte derby's in de Eredivisie die dan nog maar slechts uit 14 clubs bestond!

Twee voorbeelden van 2-clubrivaliteiten in middelgrote steden vinden we terug in de eerste afdeling in Lier (Liersche Sportkring & Turn en Sportvereniging Lyra) en Verviers (Club Sportif Vervietoais & Skill Racing Union Verviers)

Tenslotte vonden zes derby's plaats in de bevorderingen: in Ronse (Association Sportive Renaissance & Club Renaissance), in Oostende (Association Sportive Ostendaise & Van Neste Genootschap Ostende), in Blankenberge (Blankenbergsche Sportvereniging & Daring Club Blankenberghe), in Tournai (Racing Club Tournaisien & Union Sportive Tournaisienne), in Charleroi (Charleroi Sporting Club & Olympic Club de Charleroi) en in Leuven (Stade Louvaniste & Victoria Football Club Louvain).

Uit deze voorbeelden blijkt dat de overgrote meerderheid van clubs in 1926-27 een stadsrivaal hadden en in sommige gevallen zelfs meerdere stadsrivalen (voornamelijk dan in de voetbalmetropolen). Als we het voetbalseizoen van 1926-27 met 1958-59 (het seizoen voor de “merger mania” periode) vergelijken zien we dat bijna alle derby’s hierboven beschreven nog altijd in leven waren.

Het gevolg van deze concentratie van 2-clubrivaliteiten is dat in België de derbymatch een belangrijke plaats innam in de voetbalcultuur. Bijna nergens ter wereld, buiten Engeland, Schotland en Argentinië vonden zoveel derby’s plaats als in België (Duke & Renson , 2003).

Voor de supporters en voor de spelers was deze derbymatch van cruciaal belang.

In het Jubileumboek voor het bestaan van 100 jaar Beerschot werd Rik Coppens geïnterviewd. Het “enfant terrible” van het Belgische voetbal in de jaren 1950 speelde van 1947 tot 1963 bij de mannekens. De derby’s met Antwerp beschreef hij als een van de hoogtepunten van zijn carrière.

“Op nationaal vlak steekt de rivaliteit met Antwerp er torenhoog bovenuit. Die derby’s op de Bosuil waren mijn favoriete wedstrijden. Maar uitgerekend die matches heeft toenmalig Beerschot-voorzitter Patje Van Den Eynde nooit gezien. Hij was zo principieel-fanatiek dat hij de verplaatsing naar Antwerp nooit meemaakte. Aan het begin van het seizoen sprak hij de spelersgroep toe, en één van zijn steeds wederkerende zinnen was: Mannekens, eigenlijk zijn er maar twee wedstrijden per jaar die jullie moeten winnen, en dat zijn die tegen Antwerp. Die rivaliteit was even intens als plezant, en werd vooral in de supporterskringen opgeklopt. De spelers van beide ploegen gingen onderling wel eens een pintje drinken, of kwamen elkaar tegen in het bruisende nachtleven van de metropool. Maar tijdens de derby zelf, tussen drie en kwart voor vijf, stond voor mij en mijn ploegmaats de eer van Beerschot op het spel. Dan konden we altijd en tikkeltje meer en beter ” (Geerts, 1999: 6).

3. CASE-STUDY NAAR TWEE-CLUBRIVALITEITEN IN HET BELGISCHE VOETBAL

Een belangrijke vraag die we kunnen stellen is wat de onderliggende motieven/redenen waren voor zoveel derby’s. Met andere woorden: welke breuklijnen lagen hieraan ten grondslag? Duke en Van Renson (2003) hebben een case study uitgevoerd naar 2-clubrivaliteiten die in

België plaatsvonden in de hogere afdelingen. Zij trachten hier de onderliggende facties te onderscheiden door gebruik te maken van het theoretische kader dat Giulianotti reeds had uitgewerkt. Een belangrijke opmerking hierbij is dat zelden één breuklijn dominant was voor het ontstaan van een derby. Meestal speelden verschillende factoren een rol. We spreken dan van “crosscutting cleavages” (zie vroeger). Het is dan ook niet de bedoeling van de auteurs om de verschillende derby’s in vakjes op te delen maar eerder een algemeen patroon proberen te ontdekken in de verschillende facties die ons voetballandschap zo gekenmerkt hebben. Evenmin beogen de auteurs om alle 2-clubrivaliteiten die in België aanwezig waren in deze case study op te nemen. Zoals reeds opgemerkt zou dit een onmogelijke opgave zijn.

3.1. Geografische breuklijn

De geografische breuklijn speelde een voornamelijk rol in de grote voetbalmetropolen Antwerpen, Luik en Brussel. Vanaf de jaren 20 hadden de meeste clubs uit deze steden een vaste geografische locatie. Vanaf toen ontwikkelde zich een geografisch element in de binding van de supporter met zijn club (Duke & Renson, 2003).

Niet enkel een geografische factie speelde een rol met betrekking tot de verwevenheid van de supporter met de club. Ook andere elementen speelden hierbij een rol (zie verder). Toch stellen Giulianotti en Duke vast dat deze geografische breuklijn dominant was in de grote voetbalmetropolen. In de kleinere steden speelde deze een minder prominente rol.

Laten we enkele belangrijke bipolaire rivaliteiten weergeven in Antwerpen, Brussel en Luik.

In Antwerpen wordt de “derby van ’t stad” uitgevochten tussen Germinal Beerschot en Royal Antwerp FC. Antwerp FC⁵ werd opgericht in juli 1880 door Engelse studenten. Het is de oudste club van het land. De club speelde op verschillende locaties in Antwerpen onder meer op het Kiel (zuiden van Antwerpen). In 1923 verhuisde de club naar het Bosuil stadion in het noordoosten van Antwerpen (Deurne) waar het momenteel nog steeds zijn thuiswedstrijden speelt (Van Nuffel, 1955).

De grootste rivaal van RAFC werd opgericht in 1899. Beerschot speelde altijd op het Kiel ten zuiden van Antwerpen. Na een fusie met de club Germinal Ekeren veranderde de club zijn

naam in Germinal Beerschot. Nog steeds is het Olympisch Stadion op het Kiel de thuishaven van de club (Livre D'Or, 1950).

In 1908 werd in de sportvereniging "Limburgia" de voetbalclub Berchem Sport opgericht. Tot en met 1926 speelde de club in een stadion aan de Grote Steenweg in Berchem (ten oosten van Antwerpen). Omwille van het succes werd een groter stadion gebouwd op "het Rooi" te Berchem. Tot en met 1990 was Berchem een vaste waarde in de hogere regionen van het Belgische voetbal. Nadien deemsterde de club weg met als absoluut dieptepunt in het seizoen 2000-2001, toen de club wegzakte naar de provinciale competitie. Momenteel komt de club uit in 4de klasse. De derby tussen Beerschot en Berchem enerzijds en Antwerp en Berchem anderzijds werd de "kleine derby" genoemd (Mariën, 1973).

Vier clubs hebben de voetbalsport in de hoofdstad gedomineerd: Union Saint-Gilloise, Daring Club, Racing Club en Anderlecht. De eerste drie verenigingen bleven aan de top tot WO 2. Anderlecht verdrong beide clubs na 1945.

De eerste club die in Brussel werd opgericht was Racing Club de Bruxelles. Studenten van het St. Bernard college richtten de club op in 1889. De club speelde van 1901 tot 1947 in Ukkel (ten zuiden van Brussel). Racing was erg succesvol in de beginperiode van het Belgische voetbal. Voor WO 1 behaalde het maar liefst 6 nationale titels in de eredivisie. In 1963 volgde er echter een samensmelting met White Star Athletic zodat Racing White werd opgericht. In 1973 volgde dan de fusie met Daring zodat RWDM (Racing White Daring Molenbeek) ontstond. Molenbeek is gelegen ten noordwesten van het centrum van Brussel (Livre D'Or, 1970).

Daring Club werd opgericht in juni 1895 in een café in Koekelberg (noordwesten van het centrum van Brussel) door enkele studenten van het St. Michel en St. Louis college. In 1920 verhuisde de club naar Molenbeek. Tot 1973 bleef Daring een vaste waarde in de hogere afdelingen. Daarna fuseerde de club met Racing White en werd de club RWDM (Racing White Daring Molenbeek) gevormd. De thuisbasis van de club werd Molenbeek. In seizoen 2002-2003 verdween ook RWDM uit de eerste klasse wegens financiële problemen. Een andere club, KFC Strombeek, werd door Johan Vermeersch, die jarenlang bij RWDM actief was geweest, overgenomen. De club ging in het Edmont Machtensstadion spelen en werd

⁵ De naam Antwerp FC werd echter pas in 1892 in gebruik genomen. De oorspronkelijke naam van de club was Antwerp Athletic Club. Zoals de naam doet vermoeden werd naast het voetbal ook atletiek beoefend binnen deze

omgedoopt tot FC Brussels. Deze ploeg is voor de meeste supporters de opvolger van het roemrijke RWDM. FC Brussels komt uit in de eerste klasse (http://www.fcbrussels.com/joomla/index.php?option=com_content&task=view&id=12&Itemid=26 , geraadpleegd september 2007).

Op 1 november 1897 werd door enkele studenten in Sint Gillis de club Union Saint Gilloise opgericht (ten zuiden van het centrum van Brussel). De oprichting van Union betekende een nieuwe ontwikkeling in het Belgische voetbal. In de aanvangsfase werd voetbal vooral als een sport voor de gegoede middenklasse aanzien. Union was echter een club die hoofdzakelijk uit jonge arbeiders bestond. In 1920 verhuisde de club naar Parc Duden in Forest, vlakbij de thuishaven van Racing. Parc Duden werd in 1931 omgedoopt tot Stade Joseph Marien. Union werd de ploeg van de arbeiderklasse, Racing die van de middenklasse. Momenteel komt de club uit in 2de klasse (Mariën, 1973).

De meest succesvolle club van Brussel (en België) van de afgelopen 50 jaar werd opgericht op 27 mei 1908. Na een wedstrijd tussen Leopold Football Club en Queen Park Rangers uit London besloten enkele spelers van Leopold Club (een zeer aristocratische club) SC Anderlechtois op te richten. De club speelt vanaf zijn oprichting te Anderlecht (zuidwesten van het centrum van Brussel) en komt momenteel uit in eerste klasse (Mariën, 1973).

Engelse ingenieurs uit de Cockerill staalfabrieken lagen aan de basis van de oprichting van de eerste club uit Luik. Football Club Liègeois werd in januari 1892 opgericht. Aanvankelijk speelde de club enkel tijdens de wintermaanden. Voetbal werd als een wintertraining aanzien ter voorbereiding van het wielrennen, een sportdiscipline die aan het begin van vorige eeuw veel populairder was. Na een fusie met de naburig gelegen club Liège Football Association in 1897, recruteerde de club haar spelers uit het (vrijzinnige) Atheneum in Luik. Spelers en supporters van Football Club Liègeois werden gekenmerkt door hun liberale opvattingen en ideologie. In 1920 verhuisde de club naar Rocourt (een wijk ten noorden van Luik) waar men in het Stade Jules Georges ging spelen. Het stadion te Rocourt werd in 1995 afgebroken ten voordele van een bioscoopcomplex en men week uit naar Tilleur (ten zuiden van Luik). Na een fusie met de club Royal FC Tilleur-Saint Nicolas werd de club omgedoopt tot Royal FC de Liège. Momenteel speelt de club in Ans in het stade de la rue Gilles Magneés. De club is weggezaakt naar de 3de klasse (Dubois, Evens & Leruth 1992).

De grootste rivaal van FC Liègeois in de loop van de 20ste eeuw was Standard Football Club Liègeois. Deze club werd opgericht door studenten uit het Jezuieten College van Saint Servais. Standard rekruteerde aanvankelijk zijn spelers uit het katholieke college zodat de meeste spelers en supporters een katholieke ideologie hadden. De thuishaven van Standard Luik is Sclessin dat zich ten zuiden van Luik bevindt (Dubois, Evens & Leruth 1992).

Aldus speelde er tussen de twee grootste clubs uit Luik zowel een geografische (Sclessin ten zuiden/Rocourt ten noorden) en levensbeschouwelijke (liberaal/katholiek) breuklijn.

3.2 Levensbeschouwelijke breuklijn

Zoals reeds aangehaald situeerden de klassieke 2-clubrivaliteiten zich niet in de grote voetbalmetropolen maar wel in de middelgrote tot kleine steden (provinciesteden). Hier speelde het geografische element een mindere rol. In deze kleinere steden of stadjes werden voetbalverenigingen vaak verbonden met een politieke kleur (Duke & Renson, 2003).

Een voorbeeld van een levensbeschouwelijke breuklijn vinden we terug in Brugge. De eerste voetbalclub in Brugge werd opgericht in november 1891. “Brugsche Football Club” was een Vlaamse vereniging. Vooraleer de vereniging officieel werd erkend kwam er onenigheid tussen de leden. Er kwam een scheuring zodat een tweede club geboren werd, Football Club Brugeois, die zoals de naam doet vermoeden de voorkeur gaf aan de Franse taal. Er was dus een taalculturele factie die voor de splitsing binnen de club zorgde. Football Club Brugeois was echter een kort leven beschoren. Financiële problemen zorgden ervoor dat de club al snel opgeslorpt werd door de Brugsche Football club. De nieuwe club die in 1897 werd opgericht hield echter zijn Franse naam, hoofdzakelijk omdat Football Club Brugeois een terrein in huur had en contractuele verplichtingen verboden dat andere clubs er zouden voetballen. FC Brugeois recruteerde de meeste van zijn spelers uit het vrijzinnige Atheneum van Brugge zodat de club zijn steun en aanhang kreeg vanuit de liberale zijde (Brouckaert, Koekelbergh & Geldof, 1991).

Cercle Sportif Brugeois stond bekend als de club van de “Frères” of van de “Broeders”. Cercle zag het levenslicht in een van de lokalen van het Sint-Franciscus-Xaveriusinstituut op 9 april 1899. De derby tussen beide clubs was dan ook een strijd tussen de liberale en katholieke ideologie. Momenteel komen beide clubs uit in de eerste klasse. De thuishaven van Club en Cercle is het Olympiastadion in Brugge (Mariën, 1973).

Een zelfde tweedeling (katholiek versus liberaal) vinden we terug in Roeselare.

Union Sportive Roularienne (Roulers is de Franse naam voor Roeselare) was reeds lid van de voetbalbond in 1903. In 1910 kwam het binnen de club echter tot een breuk. Op 16 juni 1910 werd er in “Café De Hazelt” een oproep gedaan voor de oprichting van een katholieke club. Zij die voor stemden richtten de club Sportvereniging Roeselare (SV Roeselare) op. Zij die tegen stemden verlieten het café en richtten 2 dagen later in “Café Congolais” Football club Roulers (FC Roeselare) op als liberale tegenhanger van Sportvereniging Roeselare. Beide clubs bleven voortbestaan tot juli 1999 toen beide clubs fuseerden tot Koninklijke Sportvereniging (KVS) Roeselare. De club komt uit in de eerste klasse (Depestel, 1960).

Ook in Blankenberge en Halle nam telkens een katholieke club het op tegen een liberale club. In Blankenberge speelde Blankenbergsche Sportvereniging (katholiek) tegen Daring Club Blankenberge (liberaal). Beide clubs fuseerden pas in 2000 toen de club Sporting Club Blankenberge werd opgericht. In Halle stonden in de derby Cercle Sportif Hallois (katholiek) tegenover Union Halloise (liberaal). Een fusie kwam tot stand in 1973 toen Sportclub Halle werd opgericht (Mariën, 1973).

Ook in de kleinste stadjes herhaalde dit patroon zich. In Avelgem namen de katholieke Sportkring Avelgem en het liberale Blue Star Avelgem het tegen elkaar op tot er in 1995 een fusie tussen beide clubs tot stand kwam. Voetbalclub Avelgem speelt momenteel in de vierde klasse. In Lebbeke vechten de liberale club Rapide Club Lebbeke en de katholieke Sportkring Lebbeke de lokale derby uit in vierde klasse (Duke & Renson, 2003).

Een soortgelijke levensbeschouwelijke breuklijn trad op in de andere provinciesteden. Hier nam een katholieke club het niet op tegen een liberale club maar tegen een niet-katholieke club (meestal een combinatie van socialisten en liberalen) (Duke & Renson, 2003).

De stad Lier vormt een uitstekend voorbeeld van deze vorm van politieke polarisatie.

Liersche Sportkring werd opgericht in 1906. Drie jaar later vormden enkele katholieke studenten de Turn en Sportvereniging Lyra en kort daarna werd binnen Lyra ook een voetbalafdeling opgericht. Typerend voor de katholieke verbondenheid van de club was de titel van het huldenboek dat geschreven werd naar aanleiding van het 50-jarige bestaan van de club. “Onze Katholieke Maatschappij” prijkte in hoofdletters op de cover van dit jubileumboek.

Lierse daarentegen werd verbonden met de niet-katholieke zuil. In 1972 kwam het tot een fusie tussen beide clubs (Jubileumboek van de Koninklijke Lyra, 1986). Enkele fervente Lyra supporters konden met deze situatie niet leven en richtten datzelfde jaar nog K. Lyra TSV op. Dit fenomeen komt wel vaker voor na een fusie (zie later). Momenteel komt de club uit in vierde klasse.

Andere voorbeelden waar de derby gekenmerkt werd door dit type van politieke polarisatie vinden we terug in Tongeren en Oostende. In Tongeren nam Cercle Sportif Tongrois het op tegen Patria Tongres. Cercle werd opgericht door studenten van het onze Lieve vrouw college in 1910. Ze speelden in dezelfde kleuren als Cercle sportif Brugeois (groen-zwart), de club die als hun grote voorbeeld fungeerde. Patria Tongres werd opgericht door zowel leden van de socialistische als van de liberale partij. In 1969 smolten beide clubs samen om zo Sportclub Tongeren te vormen (Mariën, 1973). In Oostende nam het katholieke Association Sportive Ostendaise het op tegen het liberale en socialistische Van Neste Genootschap Ostende (Mariën, 1973). Het kwam tot een fusie in 1981 toen Voetbalclub Oostende opgericht werd.

Voorbeelden van derby's die gekenmerkt werden door een driedelige politieke polarisatie (liberale versus socialistische versus katholiek factie) waren zeldzaam in België .

In Leuven namen het liberale Stade Louvaniste, het katholieke Hooger Op Leuven en het Socialistische Victoria Louvain het tegen elkaar op (Renson & Tolleneer, 1992). Na de tweede wereldoorlog fuseerden Hooger Op en Victoria samen tot Union Leuven. In 2002 kwam het tot een samensmelting van Union en Stade Leuven en werd de club Oud-Heverlee Leuven opgericht. De club komt uit in 2de klasse.

3.3. Taalculturele breuklijn

Een combinatie van een taalculturele en levensbeschouwelijke factie vonden we terug in Hasselt en Ieper.

Exelsior Football Club Hasselt werd opgericht in 1906. De club was liberaal en franstalig. De grote stadsopponent was het katholieke en Vlaamse Vlug en Vrij Hasselt. Beide clubs smolten samen in 1964 en vormden Sporting Club Hasselt (Mariën, 1974). Sporting Club Hasselt fuseerde in 2001 met KS Kermt en speelt momenteel onder de naam KS Kermt-Hasselt in derde klasse.

In Ieper speelden het katholieke en Vlaamse White Star Ieper en het Franstalige en liberale Cercle Sportif Yprois de stadsderby. In 1974 besloten de besturen van beide stadsrivalen om de strijdbijl te begraven en om een fusie aan te gaan. Momenteel komt de club KVK Ieper uit in eerste provinciale (<http://www.kvkieper.be/index.php?page=club>, geraadpleegd september 2007).

Er zijn ook andere aanwijzingen dat de taalculturele breuklijn impact heeft gehad op het Belgische voetballandschap. In 1930 kwam het zelfs zo ver dat een aparte Vlaamse Voetbalbond werd opgericht. De oprichting van de VVB moet wel geplaatst worden binnen de sociaal-economische situatie van de jaren 1920 en 1930 in België. Na WO 1 kwam het Flamingantisme op als reactie op de verfransing binnen België en Vlaanderen. Aan het Front in WO 1 stierven vele Vlaamse soldaten simpelweg omdat ze de orders in het Frans niet begrepen. In 1919 werd de Frontpartij opgericht die een voorloper zou worden van de inmiddels vergane VU. Ook binnen de Koninklijke Belgische Voetbalbond was de algemene voertaal het Frans ondanks het feit dat de meerderheid van de aangesloten clubs uit Vlaanderen kwam. Jules Vranken, scheidsrechter van de KBVB, was een van de eersten die het verfransingsproces binnen de Belgische Voetbalbond aanklaagde. Hij werd prompt geschorst. In 1930 was hij de toonaangevende figuur bij de oprichting van de Vlaamse Voetbalbond. In 1939 waren er al 550 clubs ingeschreven zodat het leek dat de VVB een stevige concurrent van de KBVB zou worden. Nu was het echter niet altijd zo dat clubs zich aansloten uit Vlaamse overwegingen. Het gebeurde vaak uit meningsverschillen in de bestaande club dat men zich aansloot bij de VVB. De VVB was dan ook vaak een toevluchtsoord voor spelers die bij de KBVB werden geschorst of uit onvrede hun club verlieten en een onderkomen zochten bij een club van de VVB. Een voorbeeld zijn de Antwerp Boys, de zogenaamde “rebellien” van Royal Antwerp FC, die zich in 1938 afscheidden wegens onvrede over een trainerswissel. Het bestaan van de VVB was echter van korte duur. Na de Tweede Wereldoorlog werd de VVB opgedoekt hoewel de voetbalfederatie officieel nooit is ontbonden. Een groot aantal verenigingen die wilden voortbestaan zijn teruggekeerd naar de schoot van de KBVB (Mariën, 1973).

3.4 Sociaal-economische breuklijn

Een voorbeeld waarbij het ontstaan van de derby gebaseerd was op een sociaal-economische breuklijn vinden we terug in Mechelen. Toch speelde ook in Mechelen de

levensbeschouwelijke breuklijn een voorname rol voor de rivaliteit die aanwezig was tijdens de derby. Zowel Racing Club Malines als Football Club Malinois werden opgericht in het jaar 1904. Mechelse studenten van het Sint-Victorpensionaat kwamen in oktober 1904 samen in de “Cave De Munich” om daar de voetbalvereniging Football club Malinois op te richten. Grote voorman van Football Club Malinois in de beginperiode was de katholieke kanunnik Francis Dessain. Eerst was hij speler, daarna werd hij gedurende 40 jaar voorzitter van de club (Mariën, 1973).

Werden de meeste voetbalverenigingen opgericht in een café, Racing Mechelen kwam ter wereld in de gevangenis. René Grombeer, zoon van de directeur van de gevangenis, kreeg van zijn vader een lederen bal. Samen met enkele makkers richtte hij Racing Club Malines op, genoemd naar René’s grote voorbeeld Racing Brussels. De voorzitter van de club werd de liberale advocaat Oscar Vankesbeeck, die later ook voorzitter van de voetbalbond werd. Malinois werd bekend als het team van de middenklasse, Racing Club die van de arbeidersklasse (Govaerts & Vankesbeeck, 1929).

Ook in Beringen speelde de sociaal-economische factie een belangrijke rol bij de identificatie van de supporter met zijn club. Vigor Beringen werd opgericht door studenten in 1913. Football Club Beringen daarentegen werd opgericht door enkele mijnarbeiders. Eduard Frenay, een mijningenieur, was van oordeel dat voetballen voor de mijnarbeiders de beste vorm van ontspanning was en richtte daarom met enkele kameraden Football Club Beringen op. Traditioneel verwierf de mijnploeg steun van de lokale arbeiders terwijl de aanhang van Vigor Beringen uit de middenklasse kwam (Mariën, 1973). In 2002 kwam het echter tot een fusie van beide clubs en werd de club KVK Beringen opgericht. KVK Beringen speelde tot voor kort in het Mijnstadion. In juli 2005 werd echter beslist dat de club moest verhuizen naar Motbenden (de vroegere thuishaven van Vigor). Deze beslissing stuitte op hevig verzet van de supporters. Beringen Heusden Zolder, die andere grote Limburgse club speelt wel nog in het Mijnstadion (De Standaard, woensdag 27 juli 2005).

Football club Beringen is niet het enige voetbalteam dat door een mijnarbeider werd opgericht. In Limburg werden Winterslag Football Club, Waterschei Sportvereniging THOR, Zwartberg FC, Eendracht Houthalen en Patro Eisden opgericht door mijnarbeiders. Deze ploegen kregen dan ook steun vanuit de arbeidersklasse (Duke & Renson, 2003).

3.5 Conclusie

Indien we de verschillende casussen analyseren komt er een duidelijk patroon naar voren. De meeste 2-clubrivaliteiten werden gevormd door een levensbeschouwelijke tegenstelling (breuklijn) die aanwezig was tussen de rivaliserende teams. Voetbalverenigingen werden vaak verbonden met een politieke kleur. Ofwel nam een katholieke club het op tegen een liberale club ofwel nam een katholieke club het op tegen een niet-katholieke (liberalen en socialisten) club.

Zowel de taalculturele als de sociaal-economische breuklijn speelden een minder determinerende rol bij het ontstaan van de 2-clubrivaliteiten. Vaak kwamen deze facties voor in combinatie met een levensbeschouwelijke tegenstelling. Ook het bestaan van de VVB was slechts van korte duur en is te verklaren door de sociaal-economische toestand tijdens het interbellum.

De geografische breuklijn speelde een prominente rol in de grote voetbalmetropolen. Clubs binnen een grote stad vertegenwoordigden een bepaald gebied of district waardoor steun mede gebaseerd was op geografische motieven.

De auteurs komen aldus tot de conclusie dat de levensbeschouwelijke breuklijn de belangrijkste verklaring bood voor het bestaan van de vele 2-clubrivaliteiten. Dit brengt ons bijgevolg bij een volgende vraag. Waarom speelde de levensbeschouwelijke factie een determinerende rol bij de derbywedstrijden?

4. DE VERZUILING IN BELGIË EN DE DERBYWEDSTRIJDEN

Het concept van verzuiling of gesegmenteerd pluralisme werd vaak verbonden met Nederland (Lijphart, 1968). Echter ook in België was deze zelfde politieke structuur aanwezig tijdens het grootste gedeelte van de 19de en 20ste eeuw (Billet, 1982; Fitzmaurize, 1996; Huyse, 1970). De maatschappij in België en Nederland werd opgedeeld in verticale zuilen, die gebaseerd waren op ideologische families, elk met een eigen geloofsovertuiging en maatschappelijke opvatting.

In België waren drie zuilen dominant: De katholieke, liberale en socialistische zuil. Elke zuil of ideologische familie had daarbij zijn eigen sociale en culturele organisaties, vakbonden en

politieke partij. België werd een onafhankelijke staat in 1830 en de polarisatie tussen de katholieke en liberale zuil was reeds volop in ontwikkeling. Onenigheid tussen beide ideologische families kwam er als snel met betrekking tot de interventie van de kerk in het onderwijs. Dit conflict tussen vrijzinnigen en katholieken werd pas opgelost in 1958 toen het Schoolpact gesloten werd (Malison, 1963). De liberale partij werd opgericht in 1846. De intrede van een katholieke politieke formatie kwam er in 1860. De eerste Belgische socialistische partij kwam er in 1879, zes jaar voor de oprichting van de BWP (Belgische Werklieden Partij) (Bartier, 1981).

Tegen het einde van de 19de eeuw werden er ook sportverenigingen opgericht binnen de verschillende zuilen. De gymnastiek (het turnen) was een voorbeeld waarbij een sporttak opgenomen werd binnen de bestaande verzuilde structuren. De Katholieke Turnvereniging kwam tot stand in 1892 als reactie tegen de Belgische (liberale) Turnvereniging die reeds in 1865 opgericht was. Kort daarna, in 1896, werd ook de Socialistische Turnvereniging opgericht (Tolleneer, 1990). In tegenstelling tot andere nationale sportverenigingen is de Belgische Voetbalbond daarentegen nooit opgenomen geworden in de zuilenstructuur. Het waren de voetbalclubs zelf die geïncorporeerd werden in de reeds bestaande maatschappelijke gepilariseerde structuren. Omdat het verzuilingsproces binnen de maatschappij de ontwikkeling van het voetbal vooraf ging was het evident dat de nieuw opgerichte voetbalclubs opgenomen werden binnen de reeds bestaande verzuilde samenleving. Ondanks het feit dat de verzuiling en bijgevolg de levensbeschouwelijke breuklijn dominant was binnen het Belgische voetballandschap verbood de Voetbalbond om de politieke en religieuze verwantschap uit te drukken in de clubnaam (Duke & Renson, 2003).

Het is aldus door de verzuilde politieke en sociale structuren die in België aanwezig waren dat de levensbeschouwelijke breuklijn dominant werd in de rivaliteit tussen de verschillende voetbalclubs.

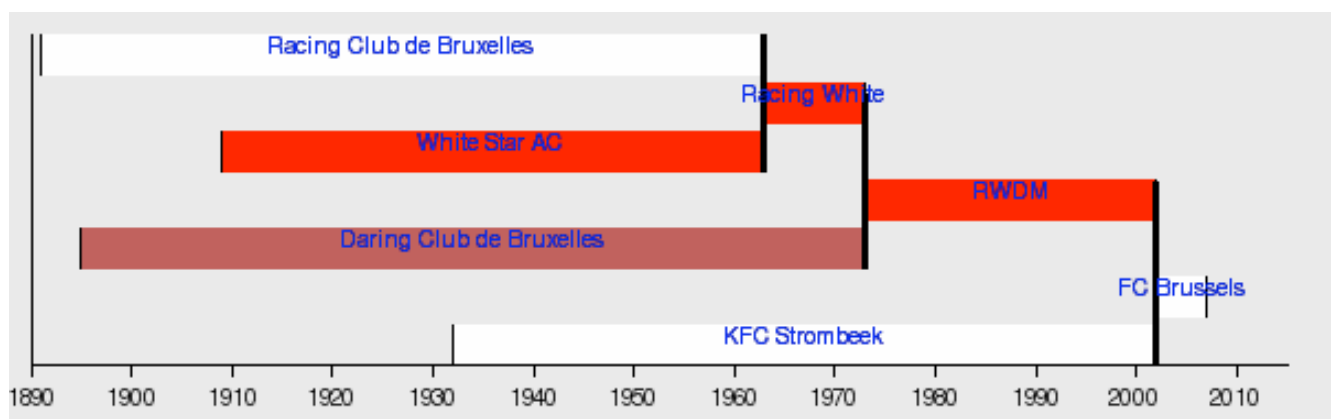
Vanaf de jaren 60 van de twintigste eeuw veranderde het politieke landschap in België. Het taalvraagstuk of de communautaire breuklijn verscheen (wederom) op de voorgrond en de levensbeschouwelijke breuklijn deemsterde weg. Tegelijkertijd met deze politieke en sociale omwenteling werd ook het voetballandschap hervormd. De zogenaamde “merger mania” of “fusiegekte” kwam op gang. Het totale aantal derby’s in België daalde drastisch en vele clubs gingen een fusie met hun naaste concurrent aan (Duke, forthcoming).

5. DE ACHTERUITGANG VAN HET AANTAL DERBY'S IN BELGIE: EEN EXPLOSIE VAN FUSIES

Vanaf de jaren 60 van vorige eeuw fuseerden vele voetbalclubs. In het seizoen 1958-1959 waren er meer dan 128 clubs in de nationale competities (1ste Nationale tot 4de Nationale). In het seizoen 2000-2001 waren maar liefst 68 van deze clubs op de een of andere manier betrokken bij een fusie. Dat wil zeggen dat maar liefst 53,1 procent van de clubs fuseerden met een andere club. Meer dan 1/3 de van deze fusies gebeurde de afgelopen 15 jaar (Duke & Renson, 2003). Volgens sporteconoom Trudo Dejonge zal dit percentage de volgende jaren nog moeten stijgen wil het professionele voetbal in België kunnen overleven (Dejonghe, 2001).

Om een idee te krijgen van deze “fusiegekte” de afgelopen 50 jaar zullen we de geschiedenis van de club FC Brussels kort even weergeven.⁶ Oorspronkelijk speelden twee grootheden uit de Belgische competitie in de eerste divisie. Dit waren Racing Club de Bruxelles en Daring Club de Bruxelles. In 1973 smolten beide rivalen samen tot RWDM. In 1963 had Racing echter al een fusie met White Star aangegaan. In 2003 werd ook RWDM opgedoekt en vormde het samen met KFC Strombeek FC Brussels. Dat wil zeggen dat maar liefst drie fusies (zes clubs) zijn voorafgegaan aan de oprichting van FC Brussel!

Figuur 7: Clubgeschiedenis FC Brussels

⁶ Om een beter overzicht te krijgen van de clubs uit Brussel verwijzen we naar 2.C.3.1

Welke factoren droegen bij tot dit zogenaamde fusieproces?

Ten eerste speelde de economische factor een belangrijke rol. Door de toenemende professionalisering en commercialisering van het voetbal werden meer en meer Belgische voetbalclubs genoodzaakt om hun zelfstandige activiteiten te staken. De meeste van de clubs met financiële problemen besloten uit markteconomische redenen om met de grote rivaal te fusioneren. Vanaf het seizoen 1954-1955 werd op het nationale niveau ook het amateurvoetbal opgericht. Het gevolg hiervan is dat de kosten om zich op het professionele niveau te handhaven hoog opliepen waardoor vele clubs noodgedwongen zich terugtrokken uit de nationale competitie of een fusie dienden aan te gaan met de naaste concurrent.

Toch stellen Duke en Renson (2003) dat deze economische redenering onvoldoende is om het fusieproces te verklaren. Economische moeilijkheden zijn volgens hen altijd verbonden geweest met voetbalclubs en keren na verloop van tijd steeds terug zoals in een cyclisch proces. Het aangaan van een fusie biedt dan ook geen garantie om de financiële crisis te vermijden en is aldus een onvoldoende verklaring waarom de fusiegekte juist op dit moment plaatsvindt. Daarenboven werd vaak een fusie aangegaan met de stads- streek- of dorpsgenoot. Wat voordien onmogelijk was, een fusie met de aartsvijand, werd plots wel mogelijk. De economische verklaring alleen kan deze mentale reconversie niet verklaren. Er moeten, volgens Duke en Renson, dus nog andere, dieperliggende motieven zijn die het fusieproces verklaren.

Vervolgens speelt de lokale overheid een belangrijke rol bij het fusieproces. Bij belangrijke hervormingen en besprekingen van een club wordt de lokale overheid vaak betrokken en speelt deze een belangrijke rol bij de besluitvorming van een club. Het bouwen van het Eurostadion in Antwerpen werd stopgezet omdat het stadsbestuur de benodigde subsidies niet wilde vrijgeven. Een goede band van de club met het bestuur is uitermate van belang voor het voortbestaan van een club. De meeste gronden waarop de Belgische voetbalploegen spelen behoren ook toe aan de lokale overheid. De overheid heeft aldus belang om slechts één grond en één stadion te onderhouden in plaats van twee (Duke & Renson, 2003).

Volgens de auteurs vormden de hervormingen van de politieke structuren in België vanaf de jaren zestig een meer afdoende verklaring voor de plotselinge toename van fusies dan de economische verklaring. De politieke verklaring primeert volgens hen boven de economische.

In 1969 splitste de Belgische Sportadministratie, die verantwoordelijk was voor sport en lichamelijke beweging, in een Vlaamse en een Waalse afdeling. Twee jaar later werd sport de bevoegdheid van de nieuw opgerichte gemeenschapsraden. De lokale overheden kregen aldus meer macht aangaande sportaangelegenheden en sportfondsen. Het resultaat was dat de politieke druk leidde tot de rationalisering van de sportinfrastructuur wat het reduceren van de kosten met zich meebracht en bijgevolg het aanmoedigen van fusies van voetbalclubs (Vanreusel, Tenson, Tolleneer, 1999).

De staatshervorming omtrent de culturele autonomie van de regio's in 1977 leidde er toe dat alle nationale sportfederaties dienden te splitsen op basis van de gemeenschappen of zij zouden hun fondsen verliezen. De financieel machtige Belgische voetbalbond wist echter samen met enkele ander sportfederaties zich aan deze wet te onttrekken. Aan het begin van de 21ste eeuw zijn slechts vier sporttakken niet opgesplitst: dit zijn basketbal, wielrennen, veldhockey en het voetbal. De culturele autonomie is vandaag de dag gebaseerd op taal. De pers is volledig geregionaliseerd en de drie publieke omroepen worden gescheiden door taal. (Taks, Renson & Vanreusel, 1999)

De stijging van het aantal fusies ging dus samen met enkele maatschappelijke veranderingen die zich begin jaren 1960 voordeden. Het toenemende seculariserings- of ontzuilingsproces viel samen met de "merger mania". Volgens een onderzoek van Fitzmaurice daalde het praktiserend geloof van 42,9 procent in 1967 tot 18,7 procent in 1989. Tijdens deze periode splitsten de drie grote Belgische partijen op in Vlaamse en Waalse partijen. De drie traditionele politieke families (katholieken, liberalen en socialisten) verloren allen ten dele hun basis: het aandeel van de stemmen (Waals en Vlaams percentage opgeteld) daalde van 90 procent in 1961 tot 70 procent in 1991 (Fitzmaurice, 1996).

De levensbeschouwelijke breuklijn werd bijgevolg minder dominant. De taalculturele breuklijn kwam daarentegen op de voorgrond en bepaalde het Belgische politieke landschap. Wat voordien ondenkbaar was, een fusie tussen een katholieke, liberale of socialistische club, werd plots niet meer onbespreekbaar, zeker bij de jongere generatie. Met de ontzuiling werd de Belgische maatschappij gefragmenteerder. Met de toename van mobiliteit en de atomisering van het individu daalde de identificatie en verbondenheid met de verzuilde netwerken. Door deze mentale reconversie werd een draagvlak gecreëerd waarin fusies tussen rivaliserende clubs mogelijk werden.

6. WAT NA DE FUSIE? DE IDENTIFICATIE VAN DE FANS MET HUN “NIEUWE” CLUB

Duke en Renson hebben aangetoond dat vanaf de jaren 60 vele (rivaliserende) clubs fusioneerden. Het Belgische voetbal volgt met deze evolutie de wereldwijde trend van fusies en overnames tussen bedrijven. Een vraag die we ons kunnen stellen is dan ook de volgende: Wat is het effect van een fusie op de identificatie van de fan met de club? Blijven de fans trouw na een fusie of wordt de identificatie bedreigd door de fusie? In de sportsociologie is er weinig geweten over de impact van de fusie op de identificatie van een fan. In de organisatiepsychologie/sociologie heeft men echter veel aandacht besteed aan de toenemende fusies van bedrijven. We kunnen dan ook enkele gelijkenissen vooropstellen.

Vanuit de organisatiepsychologie heeft men aangetoond dat de meerderheid van die bedrijfsfusies de initieel geformuleerde doelstellingen niet halen en dan ook vaak in een mislukking eindigen (Devoke & Shiraki, 2000). Deze mislukkingen worden meestal toegeschreven aan een slecht strategisch en financieel management, terwijl de impact van de weerstand van het personeel tegen de fusie wordt onderschat of zelfs genegeerd (Cartwright & Cooper, 1992). Hoewel managers tegenwoordig meer en meer aandacht besteden aan de gevolgen van een fusie voor de subjectieve jobonzekerheid en de verloning van werknemers, nemen ze het nog vaak als vanzelfsprekend aan dat die werknemers zonder problemen gerespecteerde symbolen van hun oud bedrijf achter zich laten en vervangen door symbolen van het nieuwe fusiebedrijf. Voor een verkoper van bedrijf A, die gedurende jaren het uniform van dat bedrijf heeft gedragen en de waarden van dat bedrijf heeft gepropagandeerd, is het echter niet altijd zo eenvoudig om plotseling een nieuw uniform aan te trekken, in andere kleuren en met een ander logo, zelfs wanneer de jobinhoud en de arbeidsvoorwaarden min of meer gelijk zijn gebleven.

De cruciale rol van identificatie met de organisatie in het leven van een werknemer wordt ook in de organisatiepsychologie meer en meer beklemtoond. Hogg en Terry stellen dat “voor vele mensen de professionele identificatie en/of identificatie met de organisatie doordringender en belangrijker is dan toegeschreven identiteiten op basis van geslacht, leeftijd, etniciteit, ras, of nationaliteit” (Hogg & Terry, 2001: 2). Bovendien heeft men vastgesteld dat hoe meer werknemers zich identificeren met een organisatie, hoe meer ze bereid zijn om gedragingen te stellen die in het belang zijn van de organisatie (bijvoorbeeld om harder en langer te werken dan vereist) (Christ, Van Dick, Wagner, Stellmacher, 2003) of minder geneigd te zijn om naar een andere organisatie over te stappen (Van Knippenberg & Van Schie, 2000). Ook managers

lijken zich meer en meer bewust te worden van de positieve invloed die identificatie met de organisatie kan hebben op de productiviteit, en dit wordt weerspiegeld in het toenemende belang dat wordt gehecht aan initiatieven die erop gericht zijn om de werknemers dichter bij de organisatie te brengen (b.v. interne bedrijfsmagazines die de gedeelde identiteit van de werknemers beklemtonen, het verschaffen van kantoormaterialen met de naam en het logo van de organisatie, etc.).

Recent onderzoek heeft uitgemaakt dat fusies een zeer negatieve impact hebben op de identificatie van werknemers met hun bedrijf. Zowel uit experimentele studies (Van Leeuwen, Van Knippenberg, & Ellemers, 2003; Millet, Boen, Vanbeselaere, & Huybens, 2003) als uit veldstudies bij gefusioneerde organisaties (Terry, Carey & Callan, 2001; van Knippenberg, van Knippenberg, Monden, & de Lima, 2002) is gebleken dat individuen zich significant minder met de nieuwe fusiegroep identificeren dan met hun vroegere pre-fusiegroep.

Hoewel fans niet zomaar gelijkgesteld kunnen worden met werknemers van een organisatie kunnen we veronderstellen dat de identificatie van voetbalfans met hun club minstens even sterk bedreigd wordt door een fusie als de identificatie van werknemers met hun bedrijf. Bovendien, hoe minder een supporter zich identificeert met een club, hoe kleiner de kans dat hij/zij gedragingen in het voordeel van de club gaat stellen (b.v. een wedstrijd bijwonen of supporterattributen zoals een sjaal kopen) en hoe minder inkomsten hij/zij voor de club oplevert. Aangezien het voor een gefusioneerde club van levensbelang is om zoveel mogelijk fans van de pre-fusie clubs te behouden, doet ze er dus best aan om de identificatie van de fans zo min mogelijk door te fusie te laten schaden.

Filip Boen en Norbert Vanbeselaere (2006) onderzochten welke determinanten van belang zijn om een fusieproces bij voetbalclubs te doen slagen. Zij voerden een empirisch onderzoek uit bij de supporters van de club Zulte Waregem in het voetbalseizoen 2004-2005, drie jaar nadat een fusie VV en SV Waregem had plaatsgevonden. Op basis van hun onderzoek formuleerden zij enkele conclusies ten aanzien van de beleidsmakers die een fusie tussen sportclubs moeten begeleiden. Met andere woorden, welke elementen zijn van belang om het identificatieproces te faciliteren. We zullen dieper ingaan op hun bevindingen.

6.1. Identificatie met de pre-fusieclub

Allereerst lijkt het volgens de auteurs cruciaal dat er bij het opzetten en het presenteren van de fusie zoveel mogelijk rekening gehouden wordt met de eerder symbolische kenmerken van de pre-fusieclubs (zoals de clubkleuren, het clublogo, het stadion,...) en dat men die zoveel mogelijk tracht te behouden en met elkaar te verzoenen binnen het nieuwe uithangbord van de fusieclub. Voor de sterk geïdentificeerde fans, de zogenaamde ‘die hards’, die potentieel het meeste geld aan de fusieclub willen uitgeven, is het essentieel om hun vroegere pre-fusieclub voldoende te herkennen. Is dat niet het geval, dan bestaat het gevaar dat deze hevige supporters zich van de nieuwe club zullen afkeren of zelfs gaan tegenwerken. Deze ‘die hard’ fans zijn bovendien vaak bereid om binnen de nieuwe fusieclub een felle strijd te voeren om de verwaarloosde kenmerken van hun pre-fusieclub opnieuw op de voorgrond te plaatsen .

Zo hebben de ultra’s van het vroegere SV Waregem hard geprotesteerd tegen het feit dat de spelersuitrusting van de fusieclub Zulte-Waregem overwegend groen geel was (= de kleuren van het vroegere Zultse en tevens de hoofdsponser van de club), en er bijna geen rood van SV Waregem in te herkennen was. Vele ex-Waregem fans, die de overgrote meerderheid van de fans van de fusieclub vormen, komen trouwens nog steeds met hun oude rood-witte sjaal naar de fusieclub kijken, en weigeren een nieuwe officiële sjaal met geel-groen-rode kleuren te kopen. Na de promotie in 2005, meer dan vier jaar na de start van de fusieclub, gaf de clubleiding dan toch enigszins toe en werd de nieuwe uitrusting een meer evenwichtige mengeling van geel, groen én rood. Deze uitrusting werd na de eerste speeldag in de eerste nationale afdeling door de media prompt als de lelijkste uitrusting van de competitie verkozen, maar dat kon de fans van het vroegere SV Waregem helemaal niet deren. De conclusie is dat men wellicht heel wat interne problemen en strubbelingen en het daaraan gekoppelde verlies in tijd, energie, en steun vanuit de ex-Waregem supporters had kunnen vermijden door van meet af aan te streven naar een meer evenwichtige representatie van de beide pre-fusieclubs in een symbolisch zo belangrijk kenmerk als de clubkleuren.

De fusie tussen Germinal Ekeren en Beerschot vond in 1999 plaats. De club Germinal Beerschot Antwerpen (GBA) werd opgericht.⁷ Officieel was de club een verderzetting van Germinal Ekeren. Het stamnummer van deze club werd behouden en bijna de volledige spelerskern en bestuur van de club werden overgenomen. Nog steeds is de huidige voorzitter van Germinal Beerschot ,Jos Verhagen, de voormalige voorzitter van Germinal Ekeren. Toch zou men kunnen veronderstellen dat voornamelijk de Beerschot supporters de weg naar de

nieuwe fusieclub vonden. Het dominante paars werd in de clubkleuren van GB opgenomen en het Beerschot-stadion (het Kiel) werd als thuislocatie aangesproken. Onder andere in het clublogo dat een combinatie is tussen de arend van Germinal Ekeren en de Beer van Beerschot domineert de paarse kleur van het voormalige Beerschot.

Figuur 8: Germinal Ekeren

Figuur 9: Beerschot

Figuur 10 Germinal Beerschot

Ook de bijnamen van Germinal Beerschot zijn overgenomen van Beerschot. Nog steeds worden de spelers en supporters van GB “de mannekes”, “de kielse ratten” of “de beren” genoemd. Een andere indicatie dat de supporters van Germinal Ekeren afhaakten bij de fusie is dat geen enkele supportersclub van GB afkomstig is uit Ekeren terwijl maar liefst vijf van de zeven erkende supporterclubs uit de nabije omgeving van het Kiel komen.⁸

Met andere woorden de voormalige supporters van Beerschot zouden zich eerder in de nieuwe fusieclub herkennen dan de voormalige Germinal-Ekeren supporters. De gepercipieerde continuïteit en de tevredenheid met de relatieve representatie bepalen volgens Boen en Vanbeselaere immers in hoge mate hoe sterk de fans van de pre-fusieclubs zich met de nieuwe fusieclubs zullen identificeren. In het laatste deel van deze thesis, waar we de

⁷ Antwerpen werd inmiddels verwijderd vermits dit connotaties met aartsvijand Antwerp FC oproept

⁸ dit zijn Club 1914, Club Ivan, De Mannekes, Club 13 & Bar TGV

geografische spreiding van de Germinal Beerschot supporters zullen onderzoeken, kunnen we deze hypothese bevestigen of verwerpen.

Indien de clubleiding na een fusie onvoldoende rekening houdt met een gelijke representatie van eigenschappen van de pre-fusieclubs bestaat het gevaar dat een deel van de supporterskern afhaakt en een “nieuwe” club opricht die de vergane club symboliseert. Deze “*nieuwe*” club of “*herrezen*” club start dan in vierde provinciale en speelt in de kleuren van de oorspronkelijke club. Na verloop van tijd wordt ook de oorspronkelijke clubnaam weer overgenomen, vermits het verboden is door de voetbalbond om de eerste tien jaar na het ontbinden van de club dezelfde naam te gebruiken (Duke & Renson, 2003).

6.2. Een terugkeer naar de roots: Het fenomeen van de “herrezen” clubs

Een voorbeeld van een zogenaamde “herrezen” club vinden we terug in Lier (Duke & Renson, 2003). In 1972 vond een fusie plaats tussen Lierse SK, dat in de eerste divisie uitkwam, en Lyra dat toen speelde in derde nationale. De club Lierse SV werd opgericht. Hoewel op de bestuursraad een meerderheid zich uitsprak voor de fusie, stootte dit op hevig verzet bij de supporterskern van Lyra. Zij zagen de fusie eerder als een overname door Lierse SK onder meer omdat de kleuren rood-wit (de kleuren van Lyra) niet mee opgenomen werden in de spelersuitrusting. Doordat de terreinen van Lyra geen eigendom van de club zelf waren maar van de overkoepelende (katholieke) Lyra Turn en Sportvereniging werd het mogelijk om de club Lyra TSV op te richten die momenteel nog steeds in het Lyra stadion speelt. De club werd gedwongen om in vierde provinciale te starten maar is inmiddels naar vierde nationale opgeklommen.

Andere voorbeelden van “herrezen” clubs vinden we in Hasselt, Edegem, Oostende, Tienen, Genk en Roeselare (Duke & Renson, 2003).

In Hasselt protesteerden in 1964 een deel van de supporters van Hasselt Vlug en Vrij (den Hai Wai in de volksmond) tegen een fusie met Excelsior Hasselt. Al snel richtten enkele supporters wederom de (katholieke) club “Den Hai Wai” op. Momenteel speelt de club (die nu wederom de naam Vlug en Vrij Hasselt draagt) in vierde provinciale.

Leden van VG Oostende verzetten zich in 1981 tegen het idee om te fuseren. Voorstanders van de fusie wilden binnen Oostende één grote club oprichten die mee op het hoogste niveau zou kunnen concurreren. De voorstanders wonnen het pleit en de voetbalclub KVK Oostende werd opgericht. “Die hard” supporters van VG richtten daarom Oostendse Voetbalgemeenschap op en sloten zich aan bij de voetbalbond in juni 1982. De club speelde terug in de rood-gele kleuren die eigen waren aan VG Oostende. In 1992, tien jaar later, werd de naam Oostendse Voetbalgemeenschap omgedoopt tot de originele naam Van Neste Genootschap Oostende. De club komt momenteel uit in vierde nationale.

Een zelfde “wedergeboorte” vinden we terug in Tienen. Tien jaar na een fusie die de voetbalclub FC Tienen oprichtte, veranderde de reeds bestaande club “73 Tienen” haar naam in Racing Club Tienen. Dit was één van de voetbalclubs die opgeslokt werd door FC Tienen. De club speelt weer in de oorspronkelijke kleuren wit en blauw.

In 1988 werd Racing Club Genk opgericht door een fusie van Winterslag en Waterschei THOR. Datzelfde jaar veranderde een reeds bestaande club haar naam tot FC Winterslag 88. Ook de spelersuitrusting veranderde het jaar nadien in zwart en wit, de kleuren van FC Winterslag.

Het meest recente voorbeeld van een “herrezen” club vinden we terug in Roeselare. In 1999 werd na een fusie SV Roeselare opgericht. In juli 2000 sloot het nieuwe Club Roeselare zich aan bij de Belgische voetbalbond. Club Roeselare is inmiddels opgeklommen naar de eerste provinciale in West Vlaanderen en speelt wederom in het Rodenbach stadion, de vroegere thuishaven van de club.

Hoewel het voorkomt dat een deel van de supporters afhaakt en wederom de oorspronkelijke of pre-fusieclub opricht omdat deze harde kern zich in de nieuwe club niet kan identificeren, wil dit niet zeggen dat een fusie genoodzaakt is om te mislukken. Andere motieven spelen eveneens een cruciale rol in het slagen van een fusie (zie verder). Wel constateren Boen en Vanbeselaere dat de beleidsvoerders van een nieuwe club er moeten voor zorgen dat de supporter zo veel mogelijk het gevoel moet krijgen dat zijn/haar club in de “nieuwe” club verder leeft en zo weinig mogelijk het gevoel heeft dat zijn/haar club door de fusie is gestorven.

Nochtans zijn vele sportmanagers net van oordeel dat men in een fusie best van een tabula rasa vertrekt en zo weinig mogelijk elementen van de pre-fusieclubs opneemt om discussies

omtrent het aandeel van beide pre-fusieclubs te vermijden. Onder andere Patrick Janssens, huidig burgemeester van Anwerpen en voormalig directeur bij het marktonderzoeksbureau Dimarso, is van mening dat een fusie slechts succes kan hebben als je met een heel nieuw project start. Dat wil zeggen: een neutrale naam én een neutrale locatie (Gazet Van Antwerpen, woensdag 4 december 2003)⁹.

In dit kader wordt vaak naar het succes van Racing Genk verwezen, dat met een totaal nieuwe naam en met nieuwe clubkleuren, het antagonisme tussen Winterslag en Waterschei zou overwonnen hebben. Toch merken Boen en Vanbeselaere op dat Racing Genk in de eerste jaren na de fusie, toen het sportief niet lekker liep, allesbehalve de huidige publiekstrekker was. Zo kreeg de fusieclub in het eerste jaar na de fusie, toen de club als achttiende en laatste eindigde in de eerste afdeling, gemiddeld slechts 6480 toeschouwers over de vloer. Dit aantal steeg plotseling spectaculair tot 14216 na de eerste bekerzege in 1998 en later tot meer dan 20000 na de eerste landtitel in 1999, maar er was dus wel eerst een gevoelige statusverhoging nodig.

6.3 Het gepercipieerde succes van een fusie

Aansluitend op het voorgaande stellen Boen en Vanbeselaere vast dat de fans er dus ook zoveel mogelijk van overtuigd moeten worden dat het prestige, de status van de (herkenbare) fusieclub groter is (of groter zal worden) dan het prestige en de status van de opgedoekte pre-fusieclub. Dit lukt natuurlijk het best wanneer de prestaties op het veld na de fusie beter zijn dan de prestaties van de pre-fusieclub, maar daarnaast kan het helpen om de voordelen/verbeteringen ten gevolge van de fusie extra in de verf te zetten (bv. extra sponsors, toeschouwers, steun van de overheden etc.). Deze argumenten en vooral het sportief succes zullen volgens Boen en Vanbeselaere vooral aanslaan bij de eerder laag geïdentificeerde fans, die in het Engels soms als “fair wheather fans” worden aangeduid, namelijk fans die enkel komen wanneer het letterlijk en symbolisch mooi weer is.

Voor de fusie tussen Zulte VV en SV Waregem kwamen er relatief weinig supporters naar hun geliefde club kijken. In 2000-2001, het jaar voor de fusie, kwamen gemiddeld gezien 440 supporters naar Zultse kijken dat toen in vierde nationale uitkwam. Het nabijgelegen S.V Waregem, dat een rijker en prestigieuzer verleden heeft dan Zultse, trok gemiddeld 1500

⁹ In dit een artikel werd een interview afgenomen met Patrick Janssens mbt. de mogelijkheden van een fusie

toeschouwers naar het regenboogstadion. Ook Waregem kwam in het seizoen 2000-2001 in vierde nationale uit.

De fusieclub Zulte Waregem was meteen zeer succesvol. Op vier jaar tijd promoveerde de club van derde nationale naar eerste nationale. In het seizoen 2006-2007 was het de enige club die Europees overwinterde door onder andere glansprestaties tegen Sparta Praag en Austria Wien. Parallel met het geleverde succes steeg ook het aantal toeschouwers. Op een thuiswedstrijd tegen een nationale topper (Genk) komen er een 8000 supporters naar het stadion afgezakt (De Standaard, 22 januari 2007). Dit is bijna het viervoudige indien we de supportersaantallen van Zultse en Waregem in het seizoen 2000-2001 bij elkaar optellen.

6.4 De gepercipieerde noodzaak van een fusie

Tenslotte benadrukken Boen en Vanbeselaere dat men als manager van een club de fans dient te overtuigen van de noodzaak van de fusie. Hoe meer de fans de fusie als noodzakelijk percipiëren, hetzij voor de verdere groei van de club, hetzij voor de overleving, hoe meer zij zich met de fusieclub zullen identificeren. Het loont met andere woorden de moeite om de fans een duidelijk en gedetailleerd beeld te geven van de economische, commerciële, en strategische motieven die achter de fusie zitten. Boen en Vanbeselaere benadrukken hierbij dat het fout is te veronderstellen dat de fans enkel in het voetbal op zich geïnteresseerd zouden zijn. De club vormt vaak een zeer belangrijk onderdeel van de sociale identiteit van de supporter. De fan is dus bekommerd om “alle” aspecten van de club. Het verduidelijken van de verschillende redenen om tot een fusie over te gaan biedt volgens de auteurs bovendien het bijkomende voordeel dat op die manier vermeden kan worden dat er tal van geruchten en roddels de kop opsteken. Dergelijke geruchten kunnen gemakkelijk de initiële weerstand tegen de fusie versterken en zijn bovendien uiterst hardnekkig en moeilijk te bestrijden.

7. CONCLUSIE

In dit hoofdstuk hebben we de breuklijnentheorie of factietheorie van Giulianotti toegepast op het Belgische voetballandschap. We hebben vastgesteld dat na de invoering van het algemeen enkelvoudig stemrecht in België het aantal voetbalclubs toenam en bijgevolg de derby een belangrijke plaats kreeg in de Belgische voetbalcultuur. Buiten Engeland, Schotland en Argentinië vonden nergens zoveel derby's plaats als in België.

Daarna hebben we de breuklijnen die aan de basis lagen van de vele derby's in België onderzocht. Uit een case study van Duke & Renson bleek dat de meeste derby's gekenmerkt werden door een levensbeschouwelijke tegenstelling die aanwezig was tussen de rivaliserende teams. Voetbalclubs werden vaak verbonden met een politieke kleur. Ofwel nam een katholieke club het op tegen een liberale club ofwel nam een katholieke club het op tegen een niet katholieke (liberalen en socialisten) club. De geografische breuklijn was dominant in de grote voetbalmetropolen (Antwerpen, Luik, Brussel).

Vervolgens hebben we onderzocht waarom de levensbeschouwelijke factie een determinerende rol speelde bij de derbywedstrijden. Een verklaring werd gevonden in de verzuilde maatschappelijke politieke en sociale structuren die in België aanwezig waren. Dat betekende dat de samenleving uiteen viel in scherp van elkaar gescheiden verticale blokken of zuilen, die gebaseerd waren op ideologische families, elk met een eigen geloofsovertuiging en maatschappelijke opvatting. Omdat het verzuilingsproces binnen de maatschappij de ontwikkeling van het voetbal vooraf ging was het evident dat de nieuwe opgerichte voetbalclubs opgenomen werden binnen de reeds bestaande verzuilde samenleving. Vandaar ook dat de steun voor een voetbalclub samenging met de politieke kleur die men droeg.

Vanaf de jaren 60 van vorige eeuw kwam echter de zogenaamde "merger mania" op gang. Vele voetbalclubs fuseerden en het aantal derby's daalde drastisch. We hebben een aantal factoren aangehaald die het fusieproces kunnen verklaren.

Ten eerste speelde de economische factor een belangrijke rol. Door de toenemende professionalisering en commercialisering van het voetbal werden meer en meer Belgische voetbalclubs genoodzaakt om hun zelfstandige activiteiten te staken en werd vaak een fusie aangegaan met de naaste concurrent. De economische factor was echter onvoldoende om het ganse fusieproces te verklaren.

Ook de hervorming van de politieke en sociale structuren vanaf de jaren 60 van vorige eeuw speelde een belangrijke rol om het fusieproces te verklaren. De “merger mania” viel samen met het toenemende seculariserings- of ontzuilingsproces binnen de maatschappij. De levensbeschouwelijke breuklijn werd bijgevolg minder dominant. De taalculturele breuklijn kwam daarentegen op de voorgrond en bepaalde het Belgische politieke landschap. De lokale overheid kreeg meer macht aangaande sportaangelegenheden en sportfondsen en moedigde fusies van voetbalclubs aan. Wat voordien onbespreekbaar was, een fusie tussen een katholieke, liberale of socialistische club, was plots niet meer taboe. Deze mentale reconversie zorgde ervoor dat een draagvlak aanwezig was waar fusies tussen rivaliserende clubs mogelijk waren.

Tenslotte hebben we ons de vraag gesteld wat het effect van een fusie is op de identificatie van de fan met de club. Blijven de fans trouw na een fusie of wordt de identificatie bedreigd door de fusie? We zijn dieper ingegaan op de determinanten die van belang zijn om het fusieproces bij voetbalclubs te doen slagen.

Ten eerste is het van uitermate belang dat de supporter zo veel mogelijk het gevoel krijgt dat zijn/haar geliefde club in een “nieuwe” club verder leeft en zo weinig mogelijk het gevoel heeft dat zijn/haar club door de fusie is gestorven. Indien onvoldoende rekening wordt gehouden met een gelijke representatie van eigenschappen van de pre-fusieclubs bestaat het gevaar dat een deel van de supporters zich tegen de club keert en een nieuwe club opricht die de vergane club symboliseert. Ten tweede helpt het dat de supporter begrijpt waarom de fusie noodzakelijk was. Tenslotte is het gepercipieerde succes van de fusieclub op en naast het terrein een uitermate belangrijke factor om zoveel mogelijk fans te behouden of om nieuwe fans te verwerven.

In het volgende hoofdstuk van deze thesis zullen we de factietheorie toepassen op 2 specifieke clubs, namelijk Antwerp en Germinal Beerschot. Al meer dan 100 jaar wordt op regelmatige basis de “derby van ‘t stad“ uitgevochten. We stellen ons hierbij de volgende vraag. Vanwaar komt de rivaliteit tussen beide clubs? Met andere woorden welke breuklijnen liggen hier ten grondslag? In hoeverre droegen ideologische, taalculturele, geografische of sociaal-economische motieven bij tot de verwevenheid van de fan met deze rivaliserende clubs? We zullen dan ook nader ingaan op de ontstaansgeschiedenis van beide clubs.

D. MICRONIVEAU: FACTIES ANTWERP FC - (GERMINAL) BEERSCHOT

1. INLEIDING

Uit een case study van Duke & Renson (2003) bleek dat vele derby's in het Belgische voetballandschap gekenmerkt werden door een levensbeschouwelijke tegenstelling die aanwezig was tussen de rivaliserende teams. De voetbalclubs werden mee opgenomen in de reeds aanwezige politieke en sociale gepolariseerde structuren. In een vorig deel van deze thesis werd dit reeds benadrukt. In het theoretische kader van Duke & Renson werd gesteld dat de derby tussen Antwerp en Beerschot gekenmerkt werd door een geografische factie.

Echter, uit hun case study is niet geheel duidelijk of nog andere breuklijnen bijdroegen tot de rivaliteit die aanwezig is tussen beide clubs. In dit deel van deze thesis willen we de verschillende breuklijnen die bijgedragen hebben tot de rivaliteit tussen Antwerp en Beerschot ontrafelen. Hierbij wordt nader ingegaan op de ontstaansgeschiedenis van beide clubs. In hoeverre speelden ideologische, taalculturele, geografische of sociaal-economische motieven een rol in de verwevenheid van de fan met deze rivaliserende clubs? In het laatste deel van deze thesis zullen we de verschillende breuklijnen tussen Antwerp en Germinal Beerschot toetsen aan de hand van een geografische studie van de spreiding van de Antwerp en Germinal-Beerschot supporters.

Voor deze literatuurstudie hebben we gebruik gemaakt van de verschillende Jubileum boeken die na de oprichting van beide clubs om de 25 jaar verschenen. Verder hebben we een interview afgenomen van Dirk Willocx, historicus en uitgever van het Jubileumboek ter ere van het 125 jaar bestaan van Antwerp, over de oorsprong van de rivaliteit tussen Antwerp en Beerschot.

2. HET ONTSTAAN VAN ANTWERP FC EN BEERSCHOT ATHLETIC CLUB

De bakermat van het moderne voetbal bevindt zich in het Verenigd Koninkrijk. Voetbal zoals wij dat kennen ontstond daar in het midden van de 19de eeuw in de Engelse "High School" en verspreidde zich eerst in de steden, later in de dorpen. De eerste voetbalclub werd er opgericht op 24 oktober 1857 (Sheffield United). Toch zou het niet lang duren voordat de voetbalsport aanspoelde op het Europese vasteland. Jonge Engelse scheeps- of kooplieden die in het buitenland verbleven en gaststudenten maakten het voetbal bekend in Europa. In die

eerste dagen stond het voetbal in Europa bekend als de “Engelse ziekte” omwille van de snelle opgang van de sporttak. In 1876 werd in Kopenhagen de eerste club gesticht: Kjobenhavns Boldklubben. In 1878 werd in Hannover de eerste Duitse club opgericht (Giulianotti, 1999).

Twee jaar later, in 1880, werd in Antwerpen het eerste zaad gestrooid door enkele Engelse scheepslieden die in juli 1880 in Taverne Alsacienne op de Groenplaats de “Antwerp Athletic Club” oprichten. Over de activiteiten van deze “Athletic club” in de eerste tien jaar is maar bitter weinig bekend. De pers had voor deze sportactiviteiten weinig aandacht. Sporadisch verscheen er wel eens een klein berichtje in “Le Cycliste Belge Illustré” en in de “Revue Athlétique Belge”. Daaruit kon men afleiden dat verschillende sporten werden beoefend. Naargelang de seizoenen veranderde de sportbeoefening: Zo waren cricket en lawn-tennis zomersporten, terwijl rugby football en association football in de winter beoefend werden. De voetbalsport was dus maar slechts één sporttak van de vele sportactiviteiten die beoefend werden. “Antwerp Athletic club” was dus een multi-sportclub.

In 1892 werd de oude “Antwerp Athletic Club” ontbonden, maar dat verminderde geenszins de opgang van de voetbalvereniging. Integendeel, de nieuwe clubnaam “Antwerp Cricket, Football and Lawn-Tennis Club” dekte veel beter de lading van sportactiviteiten die door de jonge vereniging aan haar leden werd geboden. Vanaf 1892 werd de naam Antwerp Football Club aan de voetbalafdeling gegeven, wat nog steeds de huidige naam van de club is. Enkel Royal werd in 1920 bij de naam toegevoegd.

Het eerste terrein dat gebruikt werd voor de beoefening van de verschillende sportactiviteiten was het “Wilrijksche Plein” ten zuiden van Antwerpen. Het was een uitgestrekte ruimte die vaak als militair oefenveld werd gebruikt en daardoor ook gekend was als “Plaine des Manoeuvres”. Echter, in 1895 week de club uit naar de Velodroom van Zurenborg, vlakbij de Cogels-Osylei, waar een grote wielerpiste lag. Antwerp speelde zijn wedstrijden op het middenplein van de Velodroom.

Beerschot Athletic Club werd opgericht in september 1899 (al werd dit pas begin 1900 officieel) door Alfred Grisard. Hij studeerde tot 1899 in Engeland aan het College in Brighton, waar hij geconfronteerd werd met de populaire voetbalsport die daar bedreven werd. Ernest Grisard, zijn vader, kocht in 1895 op het Kiel een perceel grond van 19 ha, waarop tot dan toe alleen maar aan paardensport werd gedaan. Die eigendom paste volledig in

de plannen van zoon Alfred, die zijn vader voorstelde om daar een omnisportclub op te richten en een deel van de gronden te gebruiken voor de aanleg van sportterreinen. De uitvoering van zijn plannen werd nog bespoedigd door de dood van zijn vader, waardoor hij niet meer terug naar Engeland keerde. Een wei waarop vroeger de paarden draafden werd omgevormd tot een voetbalveld, het gebouw van de jockey deed dienst als kleedkamer, men trok langsheen het veld een klein tribunnetje op en men voorzag het complex van een gezellige “buvette”.

De nieuwe sportclub, Beerschot AC, die al snel een paar honderd leden telde, beschikte op dat moment over een van de meest moderne stadions van heel België. Aanvankelijk werd er voornamelijk cricket en tennis beoefend en wanneer in mei 1900 de sportterreinen officieel werden ingehuldigd, kon men al onmiddellijk een tennistornooi spelen op niet minder dan 9 courts. Het enige wat de club nog niet had waren (goede) voetbalspelers. Doordat Alfred Grisard enkele wedstrijden mee had gespeeld als doelman bij Antwerp FC, kende hij de verschillende spelers en wist hij met het nodige lobbywerk nagenoeg het hele fanionteam te overhalen om voor Beerschot te komen spelen. We kunnen ons de vraag stellen waarom het hele elftal van Antwerp FC overstapte naar Beerschot AC?

3. EEN CRISIS BINNEN ANTWERP FC: HET BEGIN VAN EEN VOETBALAFDELING BIJ BEERSCHOT A.C. EN HET ONTSTAAN VAN EEN SOCIAAL-ECONOMISCHE BREUKLIJN

In de zomer van 1900 werd de oudste club van het land geconfronteerd met wat later in de boeken zou beschreven worden als “het eerste grote conflict”. Het hele eerste elftal van Antwerp FC maakte een overstap naar Beerschot AC. Antwerp moest zich daarom terugtrekken uit de eerste divisie en kwam in het seizoen 1900-1901 uit in de tweede afdeling. We kunnen ons afvragen welke breuklijn(en) hier ten grondslag lag(en).

Indien we de jubileumboeken raadplegen blijft men nogal vaag over de exacte motieven van de overstap. Toch kunnen we veronderstellen dat er een sociaal-economische breuklijn aan ten grondslag lag. Ook Dirck Willocx, uitgever van het jubileumboek ter ere van het inmiddels 125 jaar bestaan van Antwerp en René Mariën, uitgever van het boek “100 Jaar Voetbal en Clubleven” (1973) voeren aan dat een sociaal economisch dispuut aanleiding gaf tot de breuk tussen beide clubs.

In het Jubileumboek ter ere van het 50 jaar bestaan van Antwerp FC lezen we het volgende over de breuk tussen Antwerp FC en Beerschot AC:

“In 1900 werd Beerschot gesticht door enkele misnoegde leden van Antwerp FC en natuurlijk ontstond er een geweldige strijd tussen beide clubs. Dat was geen sportwedijver meer, het was werkelijk haat, we mogen dat wel eens zeggen... . En het was juist die geweldige strijd tussen beide clubs, die meer nog dan door sportijver veroorzaakt werd door zoiets als klassenstrijd-gold Antwerp niet als het plebs, Beerschot als de aristocratie?-die de oorzaak en de aanleiding werd van de overeenkomst...” (Gedenkboek, 1930: 55).

25 jaar later, in het Jubileumboek ter ere van het 75 jarig bestaan van Antwerp FC, vinden we echter niets terug van een sociaal-economisch dispuut:

“Bij het einde van het seizoen 1899-1900 ontstond in de schoot van de club een ernstig conflict. De overlevering vermeldt dat de oorzaken van zeer nietige aard waren, maar het archief bevat hierover evenwel geen bijzonderheden. Hoe miniem de redenen ook waren, de gevolgen bleken des te erger. De oudste club van België werd gesplitst en Alfred Grisard verliet met de ganse eerste ploeg, op uitzondering van Moreels, de rood-witte rangen...” (Van Nuffel, 1955: 5).

Nog eens 25 jaar later lezen we het hetzelfde verhaal:

“... Maar er ontstonden twistpunten na het beëindigen van het seizoen, en, wat erger was, geen van beide partijen scheen het hoofd in de schoot te willen leggen. Waarover het eigenlijk ging, scheen niemand blijkbaar te weten. Ging het toen om structuurhervormingen of waren er reeds sociale twistpunten? Het siert nochtans de opposanten dat ze hun onenigheid discreet hebben gehouden maar ook een afdoende oplossing hebben nagestreefd en doorgevoerd...” (Van Nuffel & Schepers, 1980: 12).

In de jubileumboeken van Beerschot AC ter ere van het 50 en 100 jaar bestaan van de club vinden we nog minder informatie terug over de oorzaken van de breuk tussen beide clubs.

In het eerste jubileumboek wordt zelfs geen melding gemaakt van de overstap van de Antwerp spelers.

“Lang bestond de jonge club (Beerschot) niet, of verscheidene goede spelers sloten er zich bij aan: o.a. de gebroeders Friling...”(Guldenboek, 1950: 21).

In het jubileumboek dat in 1999 verscheen, net voor de fusie met Germinal Ekeren, wordt wel verwezen naar een overstap van de spelers van Antwerp naar Beerschot, maar meer dan een korte vermelding vinden we niet terug.

“Het voetbal was de geliefkoosde sport van Alfred Grisar. Zo nam hij contact met de gebroeders Frilling, die voor Antwerp Football Club aantraden. Grisar speelde zelf ook enkele wedstrijden voor Antwerp. Op het einde van het seizoen 1899-1900 stapte een groot aantal spelers naar Beerschot over...” (Geerts, 1999: 13).

Enkel in het eerste jubileumboek van Antwerp FC in 1930 wordt vermeld dat een sociaal-economische breuk een belangrijk aandeel had in de rivaliteit tussen beide clubs. Echter, nergens wordt vermeld hoe die rivaliteit gegroeid is en waarom het eerste elftal van Antwerp een overstap deed naar het pas opgerichte Beerschot AC.

We verkregen meer klaarheid in het recent verschenen boek ter ere van het 125 jarig bestaan van RAFC. Van de auteur van het boek, Dirck Willocx, hebben we een interview afgenomen over de breuk tussen Antwerp en Beerschot. Ook René Mariën, auteur van het boek “100 jaar voetbal en clubleven” (1973), neemt notie van een sociaal-economisch spanningsveld tussen beide clubs.

Aan het eind van de 19de eeuw ontstonden er, volgens de auteurs, binnen de spelersgroep van Antwerp FC twee “sociale snelheden”. Sommigen wilden tijdens de verplaatsingen, die vaak een hele dag in beslag namen, in een chique restaurant gaan eten, terwijl anderen vonden dat het ook iets democratischer kon en een frituur al volstond.

Dat het voetbal voor sommige spelers te duur werd, was trouwens geen verschijnsel dat zich enkel bij Antwerp voordeed. In december 1899 schreef “Le Matin” al dat sommige clubs (lees: de spelers) de competitie wilden opgeven omdat de kosten van terreinhuur, uitrusting, verplaatsing,... te hoog opliepen. Zover kwam het niet, maar het feit dat bij verplaatsingen de spelersgroep dikwijls niet in aantal geraakte, had ongetwijfeld te maken met dezelfde redenen van sociale en financiële aard.

Op zichzelf was de keuze binnen de spelersgroep tussen bier en wijn, tussen een goedkoop en duur middagmaal, zeker geen reden om het tot een breuk te laten komen, maar zoals reeds vermeld deed zich in Antwerpen tegelijkertijd iets anders voor.

Ernest Grisard kocht in 1895 een uitgestrekt terrein op het Kiel en samen met zijn zoon Alfred Grisard maakte hij een plan op om een grote omni-sportclub op te starten. Al snel werd er cricket, tennis, rugby, polo, atletiek en hockey bedreven. Enkel een volwaardig voetbalteam ontbrak nog. Alfred Grisard, die de spelers van Antwerp goed kende omdat hij enkele wedstrijden goalkeeper van het eerste elftal was geweest, wist van het klassenverschil dat bij Antwerp ontstaan was en hij speelde daar handig op in. Met het nodige lobbywerk slaagde hij erin nagenoeg het hele fanionteam te overhalen om voor Beerschot te komen spelen. Vooral de knappe en meest moderne installaties bij Beerschot trokken de spelers enorm aan.

Antwerp, dat toen nog op de Velodroom van Zurenborg speelde, kende daar vele ongemakken. Men moest er in de zomer trainen om 6 uur 's morgens en er werden al eens wedstrijden afgelast omdat de wielrenners altijd de voorkeur kregen. Bovendien werd het middenplein, waar Antwerp zijn thuiswedstrijden speelde, in de winter regelmatig onder water gezet om bij vriesweer over een schaatsbaan te beschikken. Deze ongemakken leidden ertoe dat nagenoeg het volledige elftal (behalve Jim Moreels) een overstap naar Beerschot zette.

Volgens Dirck Willock wordt het vaak verkeerdelijk voorgesteld dat Beerschot ontstaan is door een scheuring met Antwerp¹⁰. Beerschot bestond als club reeds in 1899 en het was pas 8 maanden later dat de leden van Antwerp een overstap naar Beerschot deden.

De echte rivaliteit tussen beide clubs ontstond, volgens Willocx, echter pas twee jaar na de overstap. Doordat nagenoeg alle spelers van Antwerp bij Beerschot speelden was er op zich nog geen reden tot rivaliteit. Antwerp diende noodgedwongen in het seizoen 1900-1901 in de tweede divisie te starten. Een jaar later zou men alweer in de hoogste afdeling aantreden.

¹⁰ Bijvoorbeeld in het jubileumboek van Antwerp FC in 1930: "In 1900 werd Beerschot gesticht door enkele misnoegde leden van Antwerp F.C..."

Bijvoorbeeld in "100 jaar voetbal en clubleven" van René Mariën: *Deze keuze tussen bier en wijn, tussen een goedkoop en duur middagmaal lag, hoe onwaarschijnlijk het klinkt, aan de basis van de scheuring. Alfred Grisard en Jef Rijmenants riepen een nieuwe vereniging in het leven: Beerschot.*"

In dat jaar stonden beide teams in de prestigieuze finale van de “Challenge International du Nord de la France” in Tourcoing tegenover elkaar. De beste teams uit België en Frankrijk traden hier aan. Voor Beerschot was dit geen verrassing, vermits het team uit ervaren spelers bestond en in die tijd tot een van de beste teams van Europa behoorde. Voor Antwerp was dit echter wel een verrassing vermits zij hun hele elftal nog geen twee jaar geleden hadden verloren aan Beerschot en aantraden met maar liefst 11 spelers onder de 20 jaar. Antwerp won deze wedstrijd met 4-2. Deze nederlaag van Beerschot werd breed uitgesmeerd in de Belgische pers. De jonge “broekventjes” van Antwerp hadden het grote Beerschot verslagen. Ook de ontstaansgeschiedenis van beide clubs werd weer opgerakeld in de pers waardoor de rivaliteit tussen beide clubs verankerd werd en tot op het heden nog steeds zijn sporen nalaat.

Uit dit verhaal kunnen we afleiden dat de sociaal-economische breuklijn bijdroeg tot de rivaliteit tussen beide clubs. Beerschot beschikte in die tijd over de meest moderne infrastructuur van heel België terwijl Antwerp telkens met moeite zijn thuiswedstrijden kon afwerken vermits de nodige middelen vaak ontbraken. Vandaar ook dat Beerschot eerder met de aristocratie verbonden werd en Antwerp met het plebs. We zouden dus kunnen veronderstellen dat Antwerp begin vorige eeuw eerder steun kreeg van de minder begoede klassen en Beerschot zijn aanhang verwierf van de meer begoede klassen.

Noch de levensbeschouwelijke, noch de taalculturele breuklijn speelden in de rivaliteit tussen Antwerp en Beerschot een rol.

Beide clubs hielden zich (althans openbaar) afzijdig van enige politieke voorkeur. In tegenstelling tot het algemene patroon dat Duke en Renson terugvonden in hun case-study werden beide clubs niet opgenomen in de gepolariseerde structuren die in België bestonden. Noch in de jubileumboeken, noch uit het interview met Dirck Willocx vinden we empirisch materiaal terug dat een indicatie zou kunnen geven dat de clubs mee opgenomen werden in de verzuilde structuren.

Ook een taalculturele breuk was van geen belang voor de rivaliteit tussen beide clubs. Enkel binnen Antwerp stapte na een trainerswissel een deel van de spelers over naar de Vlaamse Voetbalbond. Deze scheiding gebeurde echter niet vanuit een voorliefde voor Vlaanderen maar kwam eerder vanuit pragmatische redenen tot stand. Deze scheiding heeft ook geen invloed gehad op de rivaliteit die er bestond tussen Antwerp en Beerschot.

4. HET ONTSTAAN VAN EEN GEOGRAFISCHE BREUKLIJN

De locatie waar Germinal Beerschot momenteel speelt is nog steeds dezelfde als die waar Beerschot AC een goede honderd jaar geleden speelde. Nog steeds bevindt het Olympisch Stadion zich op de gronden van het Kiel, ten zuiden van Antwerpen die Grisard eind 19de eeuw had opgekocht. Waren rond het stadion eind 19de eeuw nog weilanden te zien, dan is dat door de toenemende verstedelijking echter grondig veranderd. Het stadion wordt ingesloten door de Bruynlaan, de Sint-Bernardse Steenweg en de Jan De Voslei. Ook de installaties zijn mettertijd grondig aangepast.

De eerste Beerschot-installaties, in 1900, waren uit hout vervaardigd, eerder primitief en vrij rustiek (in die tijd behoorde het echter tot de modernste stadions van het land). In 1913 en voornamelijk in 1919 werden de tribunes en accommodaties grondig uitgebreid. Het Beerschot stadion werd omgebouwd tot het Olympisch Stadion dat een oppervlakte van 5 ha omvatte. Ruim 20000 toeschouwers hadden toegang tot de staanplaatsen om de Olympische Zomerspelen in Antwerpen mee te maken. Momenteel heeft het stadion een capaciteit van een kleine 13000 toeschouwers.

Omwille van het feit dat Beerschot altijd al in het zuiden van Antwerpen speelde mag men verwachten dat de club hoofdzakelijk daar zijn achterban heeft verworven. Door de fusie met Germinal Ekeren zou ook een deel van de supporters zich in het noorden van Antwerpen moeten bevinden, vermits Ekeren een district is ten noorden van Antwerpen. Echter, vermits de symbolische kenmerken (stadion, kleuren, nicknames,...) van Beerschot beter vertegenwoordigd zijn bij de fusieclub kan men verwachten dat de aanhang van GB hoofdzakelijk uit het zuiden van Antwerpen komt.

Heeft Beerschot altijd al in het zuiden van Antwerpen gespeeld dan heeft Antwerp een meer turbulent verleden achter de rug bij het zoeken naar een geschikte locatie.

Zoals reeds vermeld speelde Antwerp eerst op het “Wilrijksche Plein” ten zuiden van Antwerpen (Wilrijk). In 1895 week de club uit naar de Velodroom van Zurenborg, vlakbij de Cogels-Osylei in Berchem. Omwille van de slechte accommodaties in Zurenborg verhuisde de club in 1903 naar de Kruisstraat op het Kiel (zijstraat van de Boomse Steenweg). Ook hier was de uitrusting vrij primitief. Op het veld was nagenoeg geen grasspriet terug te vinden en het toenmalige bestuur moest eigenhandig een houten barak in elkaar timmeren die als tribune diende te fungeren.

In 1908 week de club wederom uit naar een andere locatie. Deze keer werd de Broodstraat op het Kiel als thuishaven uitgekozen. Nu kan men die plaats situeren tussen de Eric Sasselaan en de Jan de Voslei, ongeveer ter hoogte van de Jan Denuncéstraat. De installaties in de Broodstraat boden plaats aan een goede 5000 toeschouwers. Bovendien werd er een tribune van 32 meter voor 350 personen opgericht.

Na de eerste Wereldoorlog volstonden ook de installaties op de Broodstraat niet meer om aan de stijgende toeschouwersaantallen tegemoet te komen. Voor de zoveelste maal moest het bestuur naar andere en ruimere accommodaties uitkijken. In oktober 1923 week men uit naar Deurne-Noord waar het Bosuil stadion werd gebouwd en waar Antwerp FC nog altijd zijn thuiswedstrijden speelt. Drie jaar nadat op het Kiel het Olympisch Stadion werd gebouwd, kreeg ook Antwerp zijn voetbaltempel. Bij de opening was er maar liefst plaats voor 40.000 toeschouwers. Tot en met de bouw van de Heizel in Brussel werd “den Bosuil” als het meest vooruitstrevende stadion van België aanzien. We kunnen veronderstellen dat vanaf 1923 Antwerp zijn supporters eerder uit het noorden van Antwerpen rekruteert, vermits Deurne een district ten noorden van Antwerpen is.

We zouden in Antwerpen dus een klassieke noord-zuid polarisatie verwachten wat de aanhang van supporters voor beide clubs betreft. Beerschot zou hoofdzakelijk steun moeten krijgen van de inwoners ten zuiden van Antwerpen, bij Antwerp zou net het omgekeerde moeten gelden.

5. CONCLUSIE

De rivaliteit tussen Antwerp FC en Beerschot had oorspronkelijk te maken met een sociaal-economische factie die tussen beide clubs bestond. Hoewel het niet altijd uitdrukkelijk vermeld werd in alle jubileumboeken werd Antwerp eerder vereenzelvigd met het “plebs”, Beerschot eerder met de “aristocratie”. Duke en Renson toonden aan dat vele Belgische voetbalclubs geïncorporeerd werden in de maatschappelijke verzuilde structuren en dat de levensbeschouwelijke factie dominant was in de binding van de supporters met zijn/haar voetbalclub.

In tegenstelling tot het gangbare patroon binnen het Belgische voetballandschap blijkt uit deze literatuurstudie dat de levensbeschouwelijke breuklijn geen invloed heeft gehad op de binding

van de Antwerp en Beerschot supporter met zijn club. Ook de taalculturele breuklijn was van geen belang om deze binding te verklaren.

Duke en Renson stelden dat de geografische breuklijn belangrijk was in de grote voetbalmetropolen Luik, Brussel en Antwerpen. Antwerp FC dat zijn thuishaven ten noorden van Antwerpen heeft (de Bosuil in Deurne-Noord) zou zijn aanhang daar eerder moeten rekruteren. Het stadion van Germinal Beerschot bevindt zich dan weer ten zuiden van Antwerpen (het Olympisch Stadion op het Kiel) waardoor we kunnen veronderstellen dat de supporters zich daar eerder zouden bevinden. Na de fusie van Beerschot met Germinal Ekeren zouden we ook nog een kern van supporters ten noorden van Antwerpen mogen verwachten (Ekeren ligt ten noorden van Antwerpen). Toch kunnen we vermoeden dat dit aandeel veel kleiner zal zijn. Het dominante paars van Beerschot werd in de clubkleuren van GB opgenomen en het Beerschot-stadion (het Kiel) werd als thuislocatie aangesproken (zie vroeger). In Antwerpen zou er dus een noord-zuid polarisatie moeten zijn tussen beide supportersgroepen.

3. TOETSEND ONDERZOEK OP MICRONIVEAU: EEN GEOGRAFISCHE STUDIE NAAR DE BREUKLIJNEN BIJ RAFC EN GB

A. INLEIDING

In deze geografische studie naar de Antwerp en Germinal Beerschot supporter willen we drie zaken onderzoeken.

Uit het theoretisch kader blijkt dat de geografische factor een invloed uitoefent op de binding van de supporter met zijn club. Antwerp speelt ten noorden van Antwerpen (Deurne-Noord). Germinal Beerschot speelt ten zuiden van Antwerpen (het Kiel). Uit dit gegeven volgt de hypothese dat supporters van Antwerp eerder uit het noorden van Antwerpen komen en supporters van Germinal Beerschot eerder uit het zuiden van Antwerpen komen. Bij de fusieclub Germinal Beerschot verwachten we ook een kern in Ekeren (ten noorden van Antwerpen). We kunnen dan ook een bipolaire geografische noord-zuid tegenstelling verwachten.

Ten tweede blijkt dat de sociaal-economisch factie bijdroeg tot de rivaliteit die aanwezig was tussen beide voetbalclubs. Antwerp verwierf oorspronkelijk zijn aanhang eerder uit de economisch lagere klassen, Beerschot kreeg dan weer steun van de meer gegoede klassen. De vraag die we kunnen stellen is of deze sociaal-economische breuklijn die dominant was begin 20ste eeuw nog altijd relevant is aan het begin van de 21ste eeuw.

Ten slotte gaan we na of de levensbeschouwelijke breuklijn bijdraagt tot de binding van de supporters met hun club. Uit onze literatuurstudie blijkt dat noch Antwerp, noch Beerschot verbonden werden met enige politieke kleur. Bovendien ontzuilde de samenleving waardoor ideologie naar de achtergrond verdween bij de organisatie van onze maatschappij. We kunnen dan ook verwachten dat deze breuklijn irrelevant is voor de identificatie van de Antwerp en Germinal Beerschot supporters met hun club.

B. SITUERING VAN DE CLUBS

Antwerp eindigde in het Belgisch voetbalseizoen 2003-2004 als allerlaatste in de hoogste nationale afdeling en bijgevolg degradeerde men naar de tweede nationale afdeling. In de eerste helft van de jaren 90 kende de club nog mooie sportieve successen, met onder andere een Europese bekerfinale in 1993, maar de laatste 10 jaar ging het op sportief vlak steil bergaf, met onder andere twee degradaties (in 1998 en in 2004) naar de tweede nationale afdeling.

Ook de belangstelling van het publiek en de toeschouwersaantallen namen af door de sportieve malaise. In het seizoen 1987-1988 waren er gemiddeld 12700 toeschouwers per wedstrijd op de Bosuil. In 1995-1996 kwamen er slechts gemiddeld 8100 supporters opdagen, en in het seizoen 2003-2004 waren er nog maar gemiddeld 5900 aanwezigen (www.rafc.be, geraadpleegd maart 2007). Bovendien werd de maximumcapaciteit van het stadion sterk teruggeschroefd door de slechte staat van het grootste deel van de verouderde accommodatie. In de jaren 70 bedroeg de maximumcapaciteit van de Bosuil nog 60000 plaatsen. Die werd in de jaren 80 naar 40000 plaatsen. Dit aantal verminderde nog na talrijke controles en verbouwingswerken. Een triest dieptepunt was een maandenlange sluiting van het stadion in 1997 omwille van veiligheidsredenen. Op dit moment mogen er welgeteld maximum 16649 personen in het stadion plaatsnemen (Magerman, 2006).

Germinal Beerschot is een fusie tussen Germinal Ekeren en Beerschot die in 1999 werd gerealiseerd. In feite ging het eerder om een overname van Beerschot door Germinal Ekeren, het stamnummer van Germinal Ekeren werd bijvoorbeeld behouden. Hoewel deze nieuwe club sedert zijn ontstaan steeds in de hoogste nationale afdeling gespeeld heeft, kan men de hoge verwachtingen die men bij de start van deze nieuwe club had vooropgesteld, voorlopig toch niet inlossen. Bij de voorstelling van de nieuwe fusieclub in 1999 werd immers vooropgesteld dat men aan een club wou bouwen die (bijna) jaarlijks in de top 5 van de competitie zou eindigen. Een zesde plaats is echter het hoogste dat men tot hiertoe in de competitie bereikt heeft. De club blijft dus onder de vooropgestelde ambities. Ook de winst in de Belgische bekerfinale in 2005 kon de club niet naar een hoger niveau loodsen.

De fusieclub trekt jaarlijks een gemiddelde van zo'n 9000 toeschouwers aan bij thuiswedstrijden. Opvallend zijn de grote verschillen in supportersaantallen wanneer de club aantreedt tegen een "grote" of "kleine" club. In toppers tegen Standard, Anderlecht, Club

Brugge of Genk is het stadion steevast uitverkocht (12296 toeschouwers). Tegen een mindere tegenstander zakken er slecht een 8000 supporters naar het Olympisch stadion af (<http://www.germinal-beerschot.com>, geraadpleegd maart 2007).

C. DATAVERZAMELING

Om deze geografische studie te kunnen uitvoeren dienden we eerst op zoek te gaan naar geschikte (representatieve) supportersbestanden van de clubs. Vermits dit vaak om vertrouwelijke informatie gaat die de clubs niet snel vrijgeven was dit geen gemakkelijke taak. Om een representatief steekproefkader te bekomen hebben we getracht om één van de volgende bestanden te bemachtigen.

1. Het abonneebestand van de supporters: Abonneesupporters zijn supporters die over een abonnement beschikken en nagenoeg alle thuiswedstrijden van hun geliefde club komen bijwonen.
2. Gegevens van de (recent afgevoerde) fanclubkaart: Fanclubsupporters waren supporters die over een zogenaamde fanclubkaart beschikten. Deze kaart werd in 1999 ingevoerd als een soort veiligheidskaart die hooligans buiten het stadion moest houden. Voor 12,5 euro werd je eigenaar van een fanclubkaart die noodzakelijk was om aan een ticket te geraken. In 2004 werd deze kaart echter afgeschaft. De meeste hooligans glipten door de mazen van het net en het systeem had het ongewenste neveneffect dat de gelegenheidssupporters uit het stadion wegbleven omwille van de aanvraag en de kostprijs van de kaart.
3. Het supporterclubbestand : Supporterclubsupporters zijn supporters die lid zijn van een supporterclub.

Deze drie soorten databestanden vertegenwoordigen een bepaalde doelgroep van supporters. Een fanclubsupporter is een ander type supporter dan een abonneesupporter en een ander type dan een supporterclubsupporter. In het eerste deel van deze thesis, waar we een onderscheid hebben gemaakt tussen de hoog en laag geïdentificeerde sportfan, hebben we hier reeds naar verwezen.

Een fanclubsupporter zal zich minder vereenzelvigen met het team dan een abonnee- of supporterclubsupporter. Dit type supporter zal eerder aanleunen bij de zogenaamde “fair-weather fan” (laag geïdentificeerde fan) die zoals de naam doet vermoeden eerder afzakt naar het stadion wanneer de omstandigheden meezitten (een topwedstrijd, goed weer...). Toch kan men de fanclubsupporter niet gelijkstellen met een supporter die slechts eenmaal per jaar naar zijn team komt kijken (de zogenaamde gelegenheidstoeschouwer). De kostprijs en de aanvraag van een fanclubkaart had als neveneffect dat dit laatste type van supporter niet meer naar het stadion kwam. Een eigenaar van een fanclubkaart kwam gemiddeld genomen meermaals naar het stadion afgezakt (De Standaard, 11 december, 2004).

Abonneesupporters en supporterclubsupporters vormen een deelverzameling van de fanclubsupporters. Zij zullen zich meer identificeren (hoog geïdentificeerde fans) met hun club dan een fanclubsupporter. Zij worden bestempeld als de zogenaamde “die hard” fans. Deze supporters komen naar hun geliefkoosde club kijken ongeacht de prestaties van het team.

De abonneesupporter is nagenoeg elke thuiswedstrijd aanwezig en is dus nauw verbonden met de club. De supporterclubsupporter heeft bovendien de bijkomende eigenschap dat hij ook buiten de wedstrijden betrokken is bij de voetbalclub (in het café, vereniging...).

Volgende databestanden hebben we ter beschikking gekregen van Antwerp FC.

Het fanclubbestand van Antwerp FC van het seizoen 2003-2004. Dit was het seizoen voor de fankaart afgeschaft werd en het seizoen dat Antwerp FC degradeerde. Het bestand telt 12607 fanclubsupporters. In het bestand wordt informatie gegeven over de gemeente, postcode, straat en straatnummer van de fanclubsupporter. Van deze 12607 supporters werden 12530 weerhouden.¹¹

Ten tweede beschikken we over het supporterclubbestand van Antwerp FC. Antwerp heeft een overkoepelende supportersfederatie, de FASC (Federatie Antwerp Supporters Clubs). Bij de FASC zijn 24 supporterclubs aangesloten.¹² Van 18 van deze 24 supporterclubs hebben we

¹¹ De data werden verwijderd wanneer de straat niet overeenkwam met de gemeente en postcode.

¹² De supporterclubs van de FASC zijn: ASC Rood-Wit, ASC Venepako, ASC Harmonie, ASC Stadion, ASC De Fontein, ASC De Grens, ASC Red Ones, ASC Polderboys, ASC Brasschil, ASC De Goudbloem, ASC Classic Fancrew, ASC Old Trafford, ASC Mickey's, ASC Antwerp Finest, ASC Red White Zurenborger, ASC Thaïse Reigers, ASC De Grens, ASC Number One, ASC Den OS, ASC Metropool, ASC Ladz, ASC Magic Reds, ASC Noord, ASC Ten Eeckhove, ASC Red White Legends.

de ledenbestanden kunnen bemachtigen van het voetbalseizoen 2006-2007.¹³ Het bestand telt 989 leden waarvan 910 werden weerhouden.¹⁴ In het bestand wordt informatie gegeven van de gemeente, postcode, straat en straatnummer van de leden van de supporterclubs.

Van de voetbalclub Germinal Beerschot kregen we de beschikking over volgende gegevens: het abonnee bestand van het seizoen 2005-2006. Het bestand telt 3649 abonneesupporters waarvan 3374 werden behouden.¹⁵ In het bestand wordt informatie gegeven over de gemeente, postcode, straat en straatnummer van de abonneesupporter.

We beschikken dus over drie verschillende soorten databestanden die een verschillend type supporter vertegenwoordigen. Bij Antwerp FC beschikken we over een supportersclubbestand en een fanclubbestand, bij Germinal Beerschot over het abonneebestand.

Antwerp kon het abonnee bestand niet vrij geven, Germinal Beerschot beschikte niet over de fanclubgegevens en verwees me door naar de Belgische Koninklijke Voetbalbond die op zijn beurt deze gegevens niet kon verstrekken. Bij Germinal Beerschot hebben we ook geen supportersclubbestanden kunnen verzamelen simpelweg omdat er geen overkoepelende organisatie is die over de ledenkaarten kon beschikken. Bovendien hebben de supporterclubs zelf geen totaaloverzicht van hun leden. Opmerkelijk is ook dat Germinal Beerschot slechts 8 officiële supportersclubs heeft (Antwerp heeft er 24!!!).¹⁶

De verschillende soorten databestanden hebben ook implicaties voor de geografische analyse. Indien we de verschillende bestanden vergelijken moet dit steeds met de nodige voorzichtigheid worden gedaan omdat elk databestand een ander type supporter weergeeft. De resultaten van dit onderzoek zullen dus niet gegeneraliseerd mogen worden, doch kunnen enkele belangrijke tendensen aanwijzen.

¹³ Van de supporterclubs ASC Rood-Wit, ASC Venepako, ASC Harmonie, ASC Stadion, ASC Thaise Reigers en ASC White Legends heb ik geen gegevens.

¹⁴ De data werden verwijderd wanneer de straat niet overeenkwam met de gemeente en postcode

¹⁵ De data werden verwijderd wanneer de straat niet overeenkwam met de gemeente en postcode. Bovendien werden alle bedrijven die over een abonnement beschikten uit het databestand verwijderd

¹⁶ De supporterclubs van Germinal Beerschot zijn: Ivan, De Mannekes, Club 1914, SC Millennium, Oilsjterse Ratten, Club 13, Bar TGV en Armata Viola

D. METHODE

Om de geografische breuklijn te onderzoeken werden de gemeente, postcode en straat van de verschillende bestanden gekoppeld aan een geografische map. De geografische breuklijn hebben we op drie niveaus onderzocht.

- 1) Macroniveau: Waar komen de supporters van Germinal Beerschot en Antwerp voor in België en Vlaanderen?
- 2) Mesoniveau: Waar komen de supporters van Antwerp en Germinal Beerschot voor binnen Antwerpen? Het mesoniveau heeft betrekking op de Antwerpse districten.
- 3) Microniveau: Waar komen de supporters van Antwerp en Germinal Beerschot voor binnen Antwerpen? Het microniveau omvat de verschillende wijken binnen Antwerpen en geeft een meer verfijnde weergave van de geografische spreiding van Antwerp en GB supporters binnen Antwerpen. Antwerpen wordt hier ingedeeld in 300 sectoren.

Om de sociaal-economische breuklijn te onderzoeken hebben we gebruik gemaakt van de gegevens die ter beschikking worden gesteld door de DSPA (Databank Voor Sociale Planning Antwerpen). De DSPA verzamelt gegevens omtrent demografie, economie, onderwijs, ruimte, milieu en armoede binnen Antwerpen. Zo beschikt men onder andere over gegevens en kaarten van de verdeling van de bevolking binnen Antwerpen volgens de mediaan van het netto belastbaar inkomen. Doordat we kennis hebben van de geografische spreiding van de Antwerp en Germinal Beerschot supporters binnen de verschillende statistische sectoren kunnen we nagaan of de supporters in buurten wonen met een hoog netto belastbaar inkomen of een laag netto belastbaar inkomen. Op deze manier kunnen we nagaan of er een sociaal-economische factie is tussen Antwerp en Germinal Beerschot supporters. In onze analyse zullen we ons beperken tot de supporters die binnen Antwerpen wonen vermits in de omringende gemeenten minder verfijnde data voorhanden zijn om de sociaal-economische breuklijn te toetsen.

Tenslotte zullen we de levensbeschouwelijke breuklijn onderzoeken. We gaan na hoe het stemgedrag¹⁷ van de inwoners is in de gemeenten en districten waar de meeste GB abonnees en fanclubsupporters van RAFC wonen. We vragen ons hierbij af of we grote verschillen in kiesgedrag terugvinden in die districten of gemeenten waar de meeste RAFC en GB supporters gehuisvest zijn. Hierbij dient opgemerkt te worden dat er betere methoden zijn om de levensbeschouwelijke breuklijn te toetsen. Ten eerste beschikken we niet over de

kiesresultaten op het niveau van de kiesbureaus binnen Antwerpen simpelweg omdat deze (officieel) niet bestaan.¹⁸ Dit verhindert ons om een meer nauwkeurige analyse uit te voeren.

Enkel de verkiezingsresultaten op districtsniveau kunnen geraadpleegd worden.

Ten tweede zijn er andere (en mogelijk betere) methodes om informatie te bekomen over het kiesgedrag van de supporters. Zo zouden we via een (anonieme) enquête wellicht meer betrouwbare resultaten kunnen bekomen. Ondanks deze methodologische beperkingen zullen we de levensbeschouwelijke breuklijn toetsen aan de hand van deze geografische studie naar de Antwerp en GB supporter op basis van de verzamelde databestanden.

¹⁷ We baseren ons op de gemeenteraadsverkiezingen in 2006.

¹⁸ Marjolein Meyer en Lien Warmenbol hebben in het kader van een leeronderzoek tijdens de laatste gemeenteraadsverkiezingen een exit poll uitgevoerd bij verschillende kiesbureaus in Antwerpen. Echter omdat hun onderzoek nog niet gefinaliseerd is en bijgevolg nog niet gepubliceerd, gaven zij de voorkeur om hun bevindingen nog niet vrij te geven.

E. GEOGRAFISCHE BREUKLIJN

1. MACRONIVEAU: GEOGRAFISCHE SPREIDING IN BELGIË EN VLAANDEREN

1.1. Analyse van de Antwerp en GB supporters

- Antwerp supporters

Op figuur 11 wordt de geografische spreiding van de fanclubsupporters van Antwerp FC binnen België weergegeven. Het valt ons meteen op dat bijna alle fanclubsupporters binnen Vlaanderen wonen. 99 procent (990 promille) van de fanclubsupporters van RAFC woont binnen Vlaanderen. 1 procent (10 promille) woont ofwel in Wallonië ofwel in het buitenland. 0,9 procent (9 promille) van de fanclubkaarthouders woont in het buitenland. Dit zijn voornamelijk Nederlanders (0,7 procent of 7 promille). In Wallonië zijn 0,1 procent (1 promille) van de fanclubsupporters gehuisvest.

Vermits bijna alle fanclubsupporters van Antwerp FC in Vlaanderen wonen richten we ons op figuur 12. Deze kaart geeft de geografische spreiding van de fanclubsupporters van Antwerp FC in Vlaanderen weer.¹⁹ Een eerste vaststelling die we kunnen maken is dat bijna alle fanclubsupporters binnen de provincie Antwerpen wonen: 93,8 procent (938 promille) van de fanclubsupporters woont in de provincie Antwerpen. Van deze 93,8 procent (938 promille) woont 46,5 procent (465 promille) binnen de stad Antwerpen. De geografische analyse binnen de stad Antwerpen wordt nauwkeurig op meso- en microniveau besproken.

Figuur 12 toont ons dat een grote kern van de fanclubsupporters van Antwerp FC ten noordoosten van Antwerpen woont. In Schoten (6,2 procent of 62 promille), Brasschaat (3,6 procent of 36 promille), Brecht (2,7 procent of 27 promille), Stabroek (2,7 procent of 27 promille) en Schilde (2,4 procent of 24 promille) zijn de meeste supporters gehuisvest. Ook in de omringende gemeenten ten noordoosten van Antwerpen wonen heel wat supporters.²⁰

In de grensgemeenten ten zuidoosten van Antwerpen vinden we ook heel wat fanclubsupporters terug.²¹

¹⁹ In bijlage 1 vindt men de naam van de betrokken gemeenten

²⁰ Zowel in Zoersel, Malle, Wuustwezel en Kapellen wonen tussen de 1 en 2 procent (10 en 20 promille) van de fanclubsupporters

²¹ Zowel in Edegem, Mortsel, Borsbeek, Wommelgem, Wijnegem en Ranst vinden we tussen de 1 en 2 procent (10 en 20 promille) van de fanclubsupporters terug.

Op figuur 13 wordt de geografische spreiding van de supporterclubsupporters van RAFC binnen België weergegeven. Net zoals de fanclubsupporters zijn de supporterclubsupporters of leden van de FASC²² hoofdzakelijk gehuisvest in Vlaanderen (98,1 procent of 981 promille). We vinden geen supporterclubsupporters terug in Wallonië. Alle leden van de FASC in het buitenland wonen in Nederland (1,9 procent of 19 promille). Dit aandeel is iets groter indien we vergelijken met het fanclubbestand. Dit komt omdat bij de supportersclub “De Polderboys” heel wat supporterclubsupporters uit Nederland zijn aangesloten.²³

Figuur 14 geeft de geografische spreiding van de leden van de FASC binnen Vlaanderen weer. Van de 98,1 procent (981 promille) van de supporterclubsupporters binnen Vlaanderen woont 97,4 procent (974 promille) in de provincie Antwerpen. 46,7 procent (467 promille) van de leden van de FASC vinden we terug binnen de stad Antwerpen.

Een parallel kan getrokken worden met de geografische spreiding van de fanclubsupporters van RAFC. Zo vinden we ook de grootste groep van supporterclubsupporters terug ten noordoosten van Antwerpen. In Brecht (7,5 procent of 75 promille), Schoten (5,4 procent of 54 promille) en Stabroek (3,1 procent of 31 promille) wonen de meeste leden van de FASC. Verder wonen in Hoogstraten, Kapellen, Lille, Ranst, Schilde, Essen en Turnhout, alle n gemeenten ten (noord)oosten van Antwerpen, tussen de 1 en 2 procent (10 en 20 promille) van de supporterclubsupporters. In de grensgemeenten ten zuidoosten van Antwerpen vinden we de meeste supporterclubsupporters terug in Borsbeek (2,2 procent of 22 promille).²⁴

Ten zuidwesten van Antwerpen wonen weinig inwoners die lid zijn van de FASC. Enkel in Boom (2,3 procent of 23 promille) zijn heel wat supporterclubsupporters gehuisvest. Dit komt doordat er één supporterclub gevestigd is in Boom²⁵, nml. ASC De Goudbloem.

²² FASC= Federatie Antwerp Supporters Clubs

²³ Het clublokaal van de Polder Boys ligt in Stabroek nabij de Nederlandse Grens. 1,1 procent (11 promille) van de supporterclubsupporters woont in Putte (NL).

²⁴ Ook in Edegem, Mortsel, Wijnegem en wommelgem wonen tussen de 1 en 2 procent (10 en 20 promille) van de supporterclubsupporters

²⁵ ASC De Goudbloem is ook de enige supporterclub die in de Rupelstreek gevestigd is

- GB supporters

Figuur 15 geeft de geografische spreiding van de abonneesupporters van GB in België weer. Net zoals bij de geografische analyse van de fanclub- en supporterclubsupporters bij Antwerp FC vinden we bijna alle abonneesupporters van GB in Vlaanderen terug. In Vlaanderen wonen 99,6 procent (996 promille) van de abonneesupporters van GB. In het buitenland wonen 0,3 procent (3 promille) van de abonnees. Dit zijn allemaal Nederlanders. Slechts 0,1 procent (1 promille) van de abonnees heeft zijn woonplaats in Wallonië. Het aantal abonneesupporters van GB die in het buitenland of in Wallonië wonen is nog kleiner dan het aantal fanclubsupporters en supporterclubsupporters van Antwerp FC die in het buitenland of Wallonië wonen. Dit (kleine) verschil zou verklaard kunnen worden doordat de abonneesupporters nog meer geografisch gebonden zijn aan hun club vermits zij nagenoeg alle thuiswedstrijden bijwonen.

Figuur 16 geeft de geografische spreiding van de abonneesupporters van GB in Vlaanderen weer. In Vlaanderen woont 94,7 (947 promille) van de abonneesupporters. Van deze 94,7 procent (947 promille) woont 54,6 procent (546 promille) binnen de stad Antwerpen. Het valt op dat meer abonnees van GB binnen de stad wonen indien we vergelijken met de fanclub- en supporterclubsupporters van Antwerp FC. Dit verschil kan eveneens verklaard worden doordat abonneesupporters geografisch meer gebonden zijn dan fanclubsupporters en supporterclubsupporters.

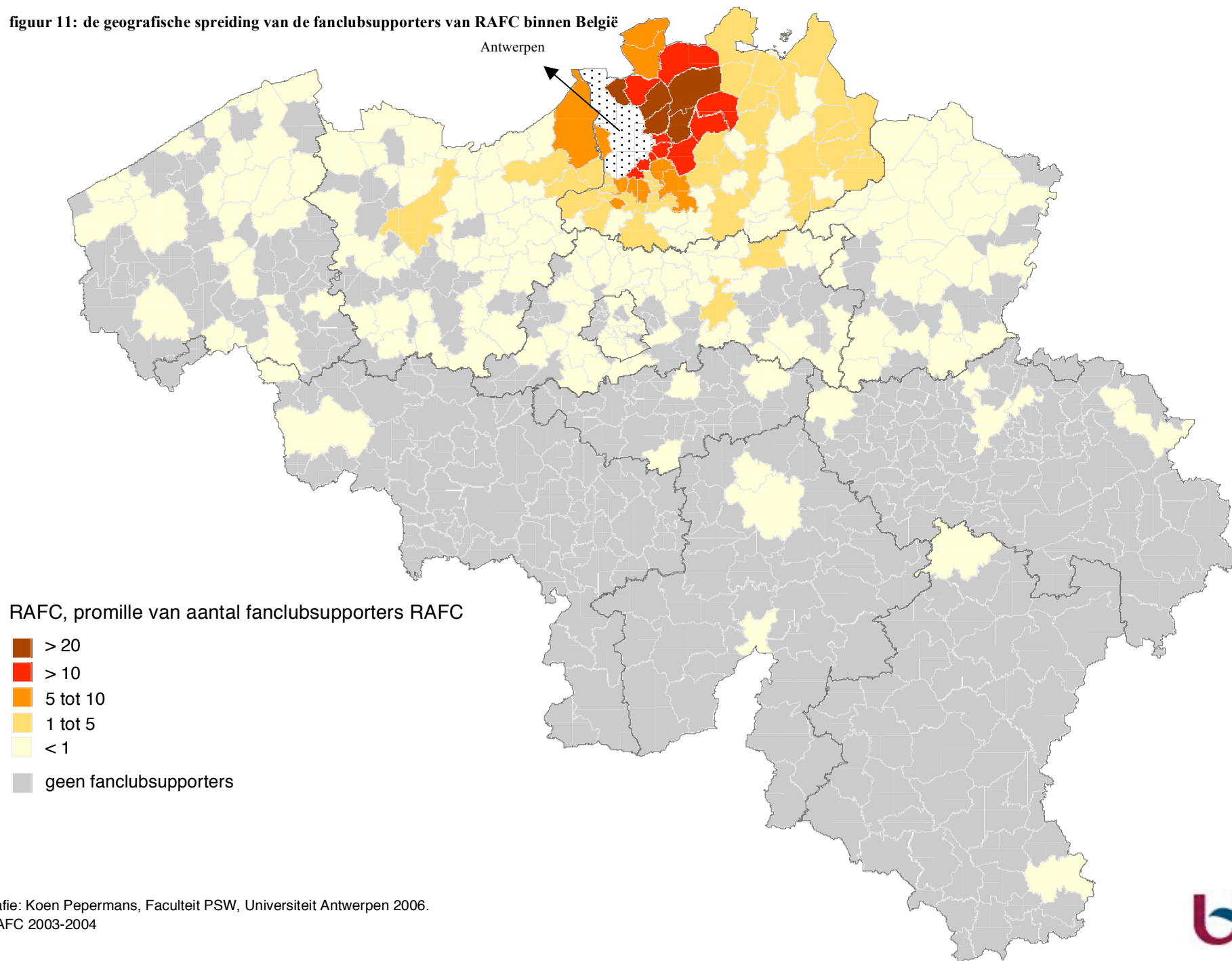
Figuur 16 toont dat de geografische spreiding van de abonneesupporters rond Antwerpen minder eenduidig is indien we vergelijken met de geografische spreiding van de fanclub- of supporterclubsupporters van Antwerp FC. De fanclubsupporters en leden van de FASC situeren zich hoofdzakelijk ten noordoosten van Antwerpen. De geografische spreiding van de abonnees van GB situeert zich eerder rond de metropool Antwerpen.

Ten eerste woont een relatief grote groep van de abonnees ten zuiden (zuidwesten) van Antwerpen. Voornamelijk in de Rupelstreek vinden we heel wat abonneesupporters terug. In Aartselaar wonen 3,4 procent (34 promille) van de abonneesupporters van GB maar ook in Hemiksem, Schelle, Bornem en Rumst wonen meer dan 1% (10 promille) van de abonnees.

Ook ten zuidoosten en ten noordoosten zijn, net zoals bij Antwerp FC, heel wat abonnees gevestigd.²⁶

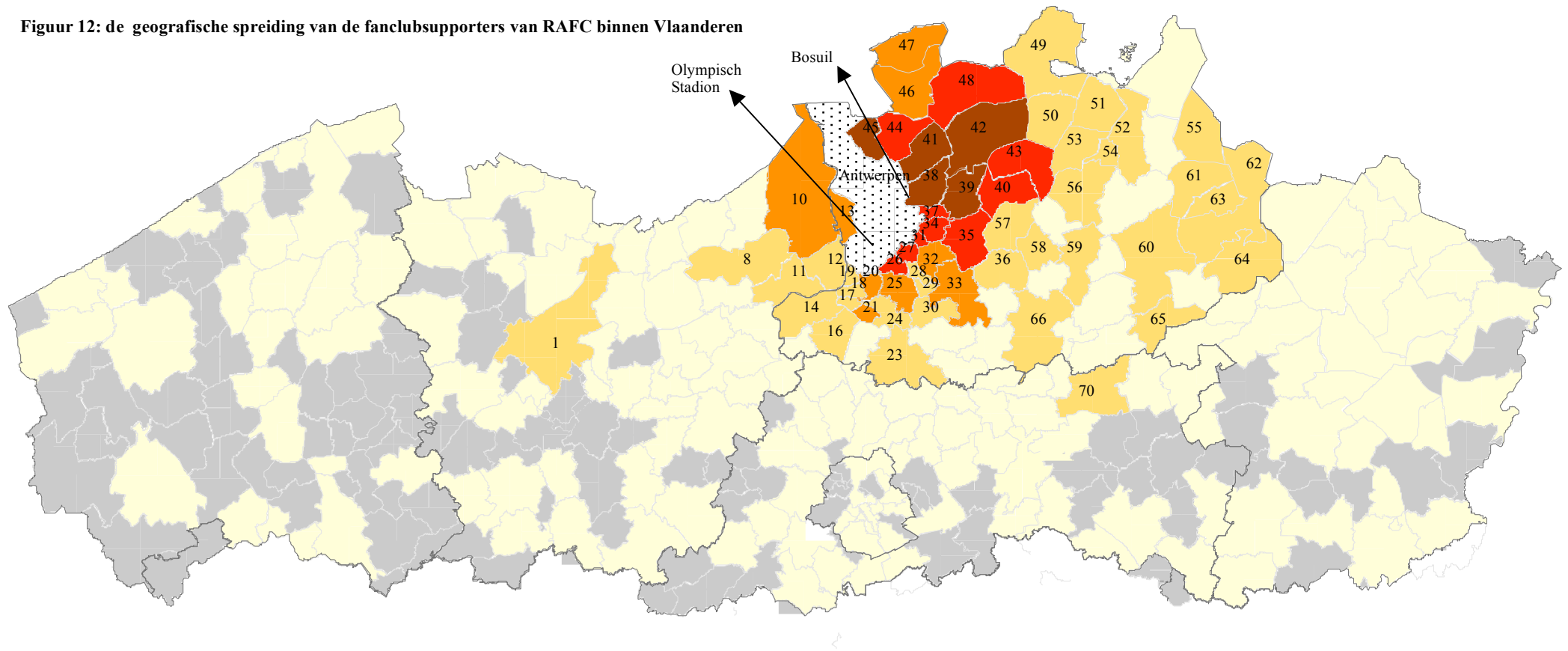
²⁶ In Kontich, Edegem, Mortsel, Borsbeek, Wommelgem, Schoten, Brasschaat, Brecht, Wuustwezel, Kalmthout, Kapellen en Stabroek wonen telkens meer dan 1 procent of 10 promille van de abonneesupporters.

figuur 11: de geografische spreiding van de fanclubsupporters van RAFC binnen België

Cartografie: Koen Pepermans, Faculteit PSW, Universiteit Antwerpen 2006.
Data: RAFC 2003-2004

Figuur 12: de geografische spreiding van de fanclubsupporters van RAFC binnen Vlaanderen

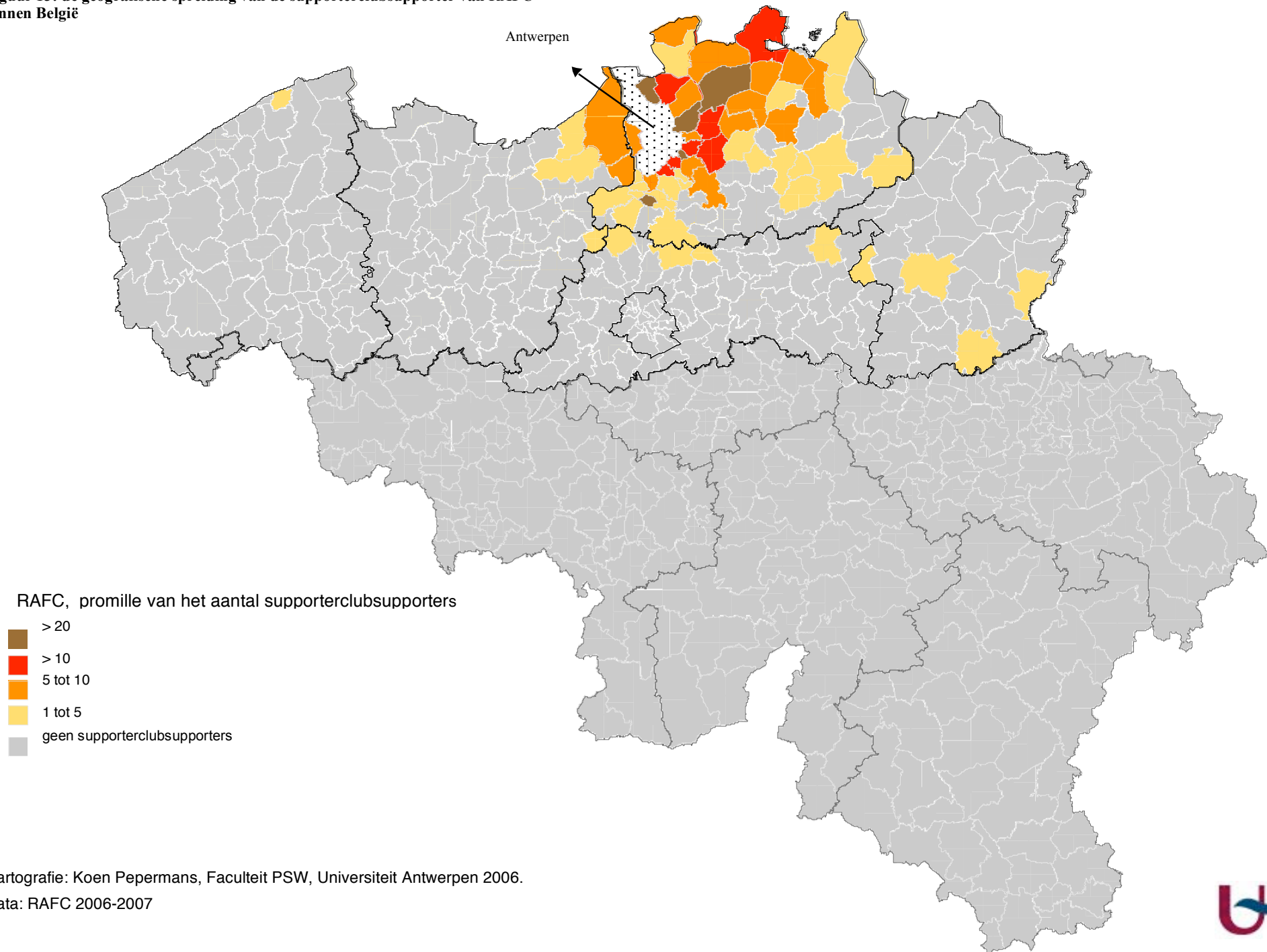
RAFC, promille van aantal fanclubsupporters

- > 20
- > 10
- 5 tot 10
- 1 tot 5
- < 1
- geen fanclubsupporters

Codes: zie bijlage 1

Cartografie: Koen Pepermans, Faculteit PSW, Universiteit Antwerpen 2006. Data: RAFC 2003-2004

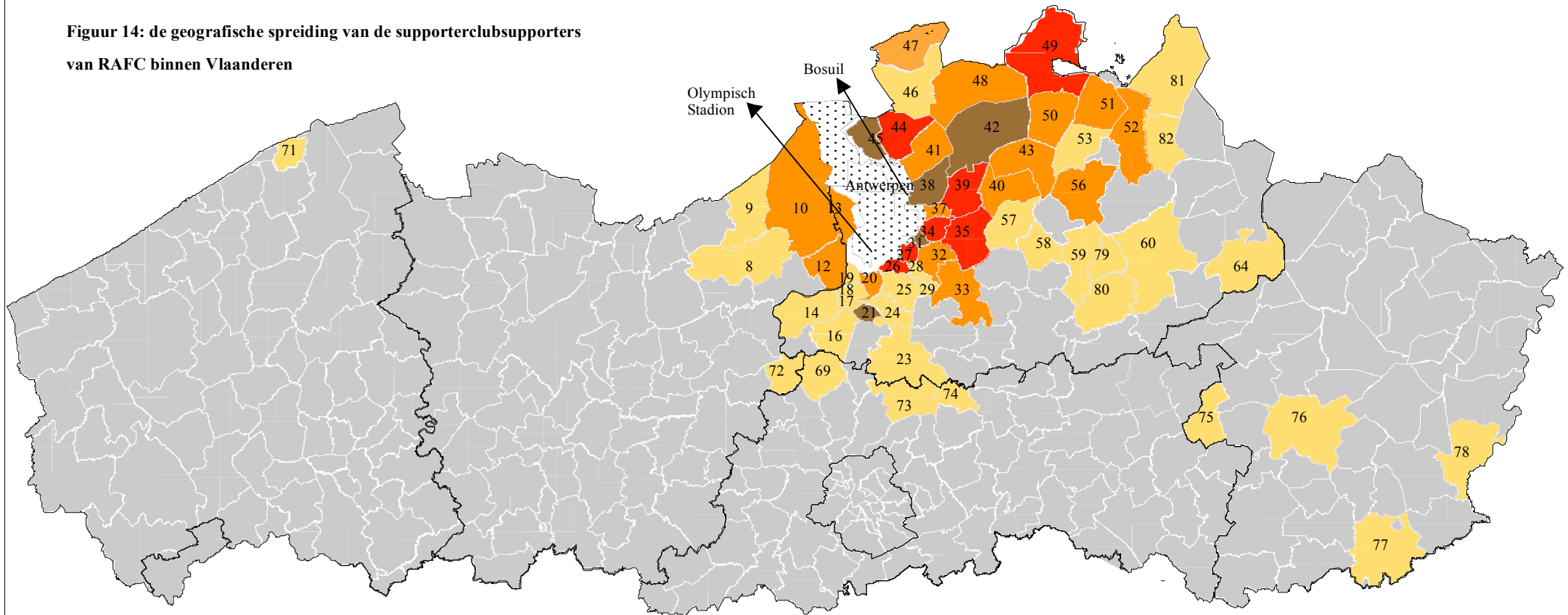
Figuur 13: de geografische spreiding van de supporterclubsupporter van RAFC binnen België

Cartografie: Koen Pepermans, Faculteit PSW, Universiteit Antwerpen 2006.

Data: RAFC 2006-2007

Figuur 14: de geografische spreiding van de supporterclubsupporters van RAFC binnen Vlaanderen

Olympisch Stadion
Bosuil

RAFC, promille van het aantal supporterclubsupporters

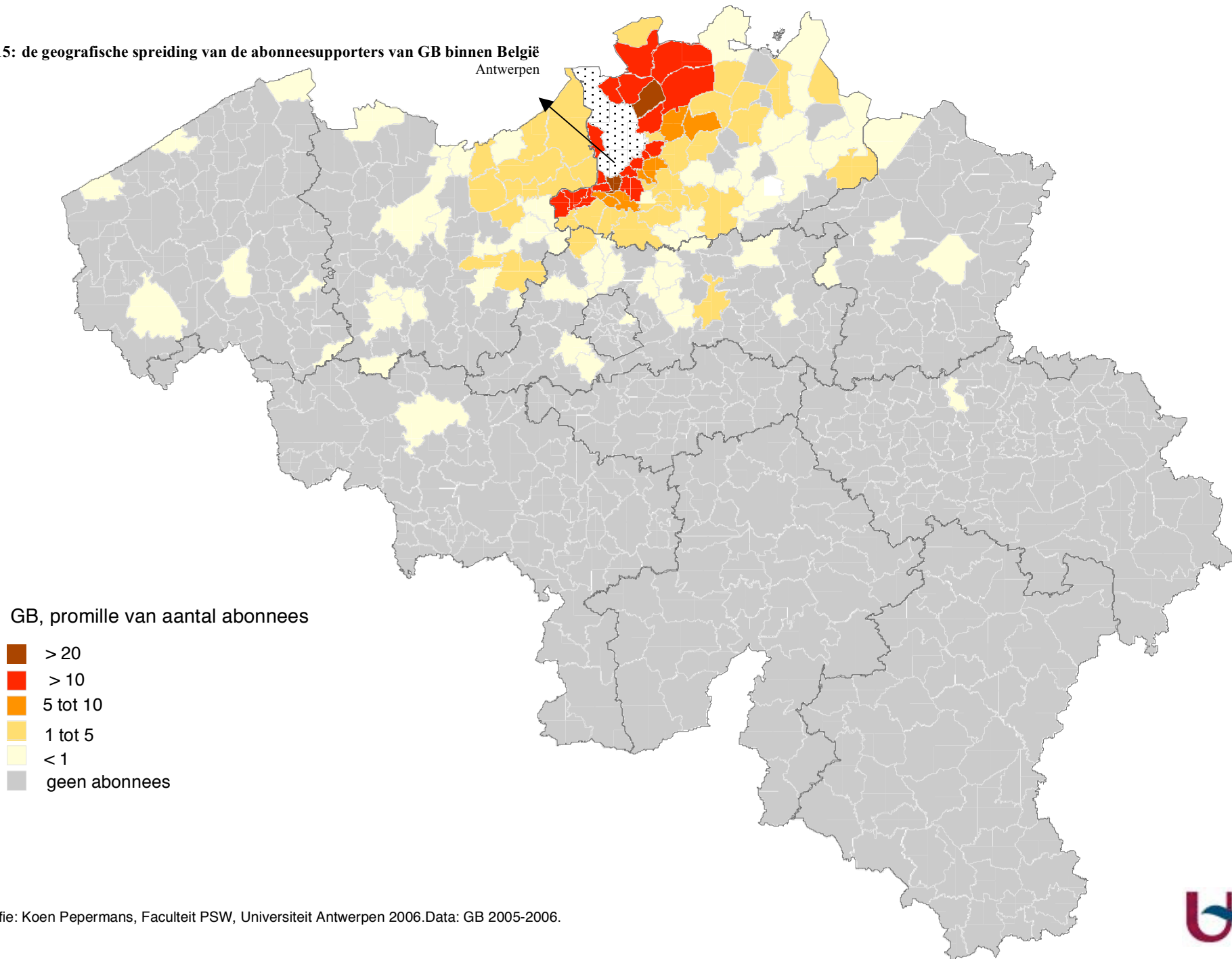
- > 20
- > 10
- 5 tot 10
- 1 tot 5
- geen supporters

Codes: zie bijlage 1

Cartografie: Koen Pepermans, Faculteit PSW, Universiteit Antwerpen 2006.

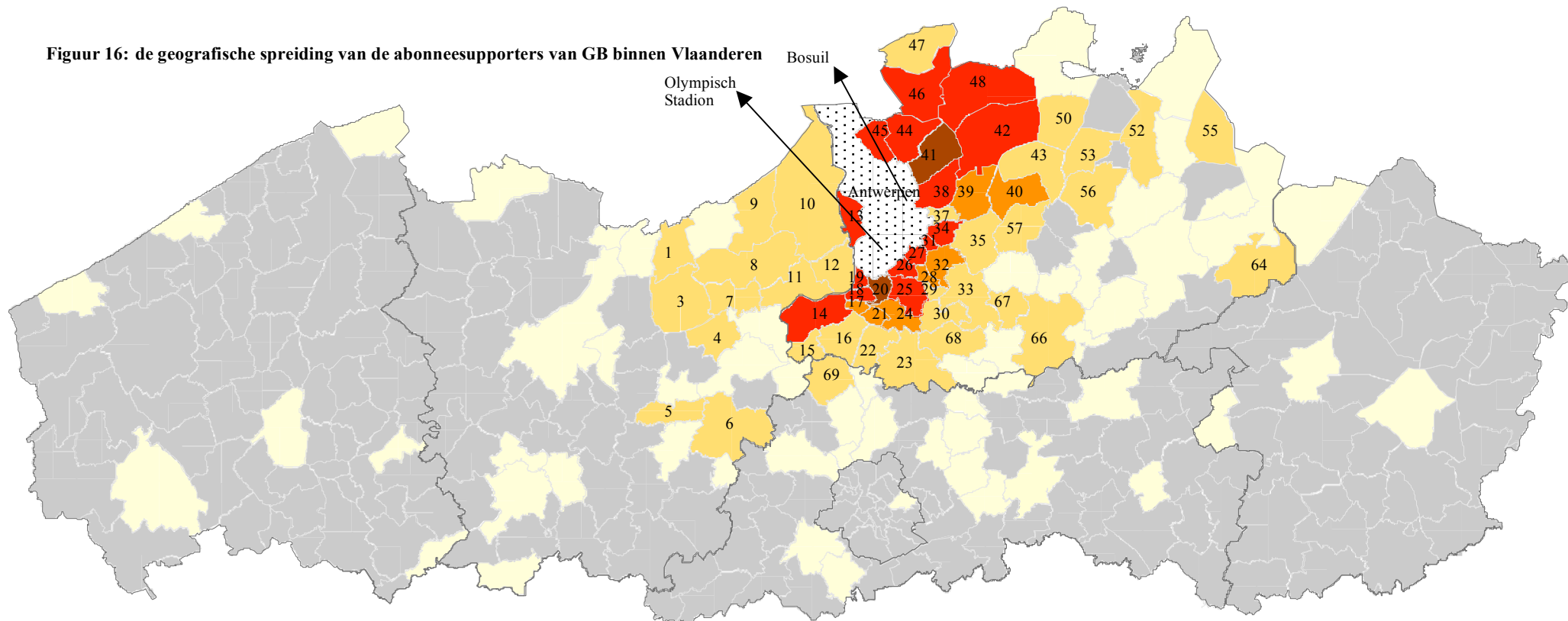
Data: RAFC 2006-2007

Figuur 15: de geografische spreiding van de abonneesupporters van GB binnen België
Antwerpen

Cartografie: Koen Pepermans, Faculteit PSW, Universiteit Antwerpen 2006. Data: GB 2005-2006.

Figuur 16: de geografische spreiding van de abonneesupporters van GB binnen Vlaanderen

GBA, promille van aantal abonnees

- > 20
- > 10
- 5 tot 10
- 1 tot 5
- < 1
- geen abonnees

Codes: zie bijlage 1

1.2 Vergelijkende analyse van de Antwerp en GB supporter

In paragraaf 1.1 hebben we de geografische spreiding van de abonneesupporters van GB en de fanclub- en supporterclubsupporters van Antwerp FC in België en Vlaanderen afzonderlijk besproken. Maar wat gebeurt er indien we de supportersgroepen met elkaar vergelijken? Op figuur 17 worden de abonneesupporters van GB en de fanclubsupporters van RAFC op een relatieve manier met elkaar vergeleken.²⁷ Indien er in een gemeente (relatief) meer fanclubsupporters van Antwerp FC dan abonnees van GB voorkomen krijgt deze gemeente een rode kleur. Indien het omgekeerde gebeurt krijgt de gemeente een blauwe kleur.

Er komt een duidelijk patroon naar voren. Ten noordoosten van Antwerpen komen systematisch (relatief) meer fanclubsupporters van Antwerp FC voor. Ten zuidwesten van Antwerpen wonen dan weer systematisch (relatief) meer abonneesupporters van GB.

We kunnen dus concluderen dat in de Kempen en de gemeenten ten (noord)oosten van Antwerpen (relatief) meer fanclubsupporters van Antwerp FC zijn gehuisvest. In de Rupelstreek en de oostelijke gemeenten van Oost-Vlaanderen zijn meer abonnees van GB gehuisvest. Een gelijkaardig beeld zouden we krijgen indien we de abonnees van GB en de leden van de FASC op een relatieve manier met elkaar zouden vergelijken

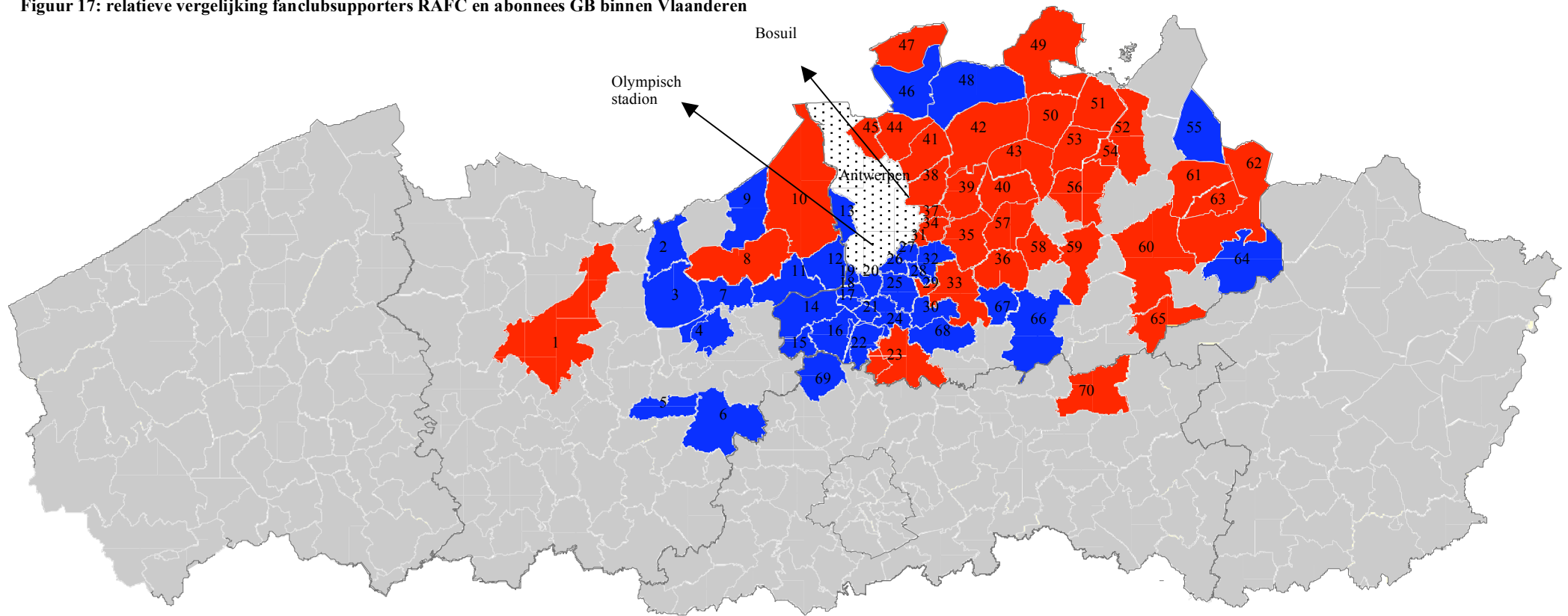
De hypothese die vooropgesteld werd, dat supporters van Antwerp FC eerder uit het noorden van Antwerpen komen en supporters van Germinal Beerschot eerder uit het zuiden van Antwerpen, wordt hier op macroniveau duidelijk bevestigd.

Op macroniveau speelt bij Antwerp FC en Germinal Beerschot de geografische breuklijn dus een rol met betrekking tot de identificatie van de supporter met zijn club. Supporters die ten noordoosten van Antwerpen wonen zullen zich eerder identificeren met Antwerp FC dan met Germinal Beerschot. Supporters die ten zuidwesten van Antwerpen wonen zullen zich eerder vereenzelvigen met Germinal Beerschot.

Wel dienen we steeds in het achterhoofd te houden dat we bij de vergelijkende analyse gebruik hebben gemaakt van andere supporterbestanden. Toch zijn de resultaten zo overtuigend dat we kunnen veronderstellen dat bij 2 databestanden die een zelfde doelgroep vertegenwoordigen we tot soortgelijke bevindingen zullen komen.

²⁷ Omdat de fanclubsupporters en supporterclubsupporters een gelijkend geografisch profiel hebben, richten we ons in de analyse enkel op de fanclubsupporters.

Figuur 17: relatieve vergelijking fanclubsupporters RAFC en abonnees GB binnen Vlaanderen

Relatieve vergelijking fanclubsupporters RAFC/ abonnees GB

- Antwerp > GB
 - Antwerp < GB
 - < dan 1 promille RAFC & GB fans
- Codes: zie bijlage 1

Cartografie: Koen Pepermans, Faculteit PSW, Universiteit Antwerpen 2006.
 Data: RAFC 2003 - 2004 & GB 2005 - 2006

2. MESONIVEAU: GEOGRAFISCHE SPREIDING OP DISTRICTSNIVEAU

2.1. Analyse van de Antwerp en GB supporters

Op macroniveau (België en Vlaanderen) hebben we vastgesteld dat de noord-zuid hypothese bekrachtigd werd. We zouden kunnen veronderstellen dat deze bipolaire tegenstelling ook binnen de stad Antwerpen voorkomt. Eerst zullen we de geografische spreiding van de fanclub- en supporterclubsupporters van Antwerp FC en de abonnees van GB op districtsniveau bespreken. Vervolgens zullen we nader ingaan op de geografische spreiding op wijkniveau.

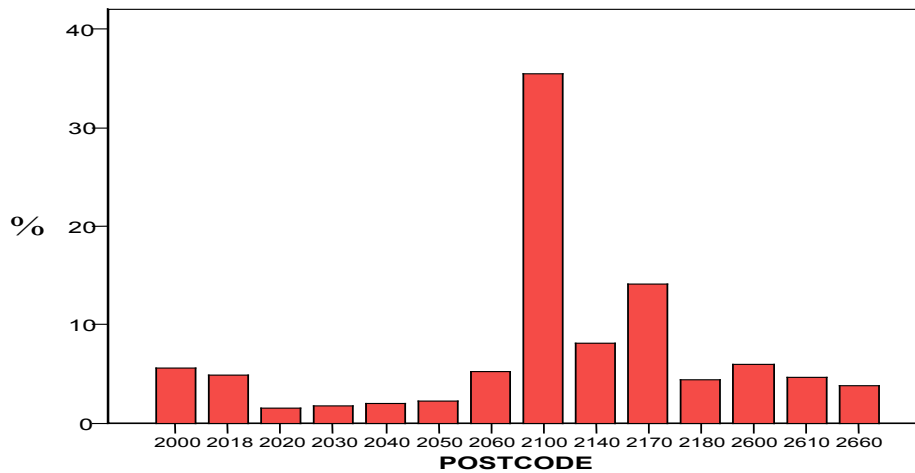
- Antwerp supporters

46,5 procent (465 promille) van de fanclubsupporters woont binnen de stad Antwerpen. In welke districten wonen de meeste fanclubsupporters van RAFC? In de analyse houden we enkel rekening met de supporters binnen Antwerpen.

Tabel 1: Aandeel fanclubsupporters RAFC binnen Antwerpen

Postcode	Frequentie	Procent	Promille
2000 (Antwerpen stad)	325	5,6	56
2018 (Antwerpen stad)	287	4,9	49
2020 (Antwerpen stad)	89	1,5	15
2030 (Antwerpen stad)	102	1,8	18
2040 (Bezali)	121	2,1	21
2050 (Antwerpen stad)	131	2,2	22
2060 (Antwerpen stad)	304	5,2	52
2100 (Deurne)	2068	35,5	355
2140 (Borgerhout)	473	8,1	81
2170 (Merksem)	823	14,1	141
2180 (Ekeren)	258	4,4	44
2600 (Berchem)	351	6,0	60
2610 (Wilrijk)	268	4,6	46
2660 (Hoboken)	224	3,8	38
Totaal	5824	100,0	1000

Figuur 18: Aandeel Fanclubsupporters RAFC binnen Antwerpen

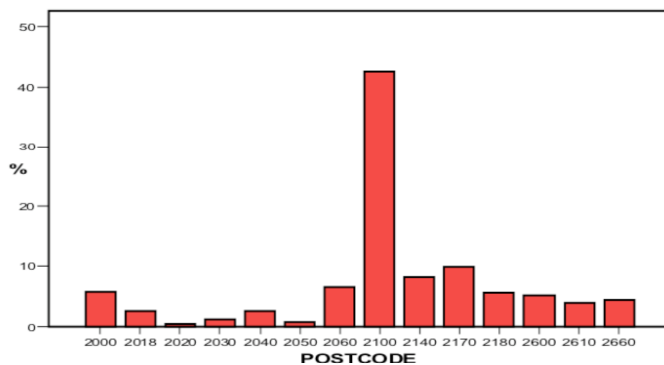
Het valt ons op dat de meeste fanclubsupporters in Deurne wonen. Maar liefst 35,5 procent (355 promille) van alle fanclubsupporters die binnen Antwerpen wonen vinden we terug in Deurne. De Bosuil, het stadion van Antwerp FC, bevindt zich dan ook in Deurne. Bovendien komen er 14,1 procent (141 promille) en 8,1 procent (81 promille) uit Merksem en Borgerhout. Beide districten grenzen aan Deurne en bevinden zich ten noorden van Antwerpen.

Op macroniveau hebben we vastgesteld dat de fanclubsupporters en supporterclubsupporters van RAFC een gelijkaardig geografisch profiel hebben. Ook op mesoniveau vinden we een gelijkaardige geografische spreiding tussen beide supporter groepen terug. Van alle leden van de FASC zijn er 46,7 procent (467 promille) binnen de stad Antwerpen gehuisvest. Dit aandeel komt overeen met de fanclubsupporters van RAFC (46,5 procent of 465 promille).

Tabel 2 : Aandeel supporterclubsupporters RAFC binnen Antwerpen

Postcode	Frequentie	Procent	Promille
2000 (Antwerpen stad)	25	5,9	59
2018 (Antwerpen stad)	11	2,6	26
2020 (Antwerpen stad)	2	0,5	5
2030 (Antwerpen stad)	5	1,2	12
2040 (Bezali)	11	2,6	26
2050 (Antwerpen stad)	3	0,7	7
2060 (Antwerpen stad)	28	6,6	66
2100 (Deurne)	181	42,6	426
2140 (Borgerhout)	35	8,2	82
2170 (Merksem)	42	9,9	99
2180 (Ekeren)	24	5,6	56
2600 (Berchem)	22	5,2	52
2610 (Wilrijk)	17	4,0	40
2660 (Hoboken)	19	4,5	45
Totaal	425	100,0	1000

Figuur 19: Aandeel supporterclubsupporters RAFC binnen Antwerpen

Net zoals de fanclubsupporters van RAFC, wonen de meeste supporterclubsupporters in Deurne. 42,6 procent (426 promille) van de leden van de FASC zijn in Deurne gehuisvest. Dit aandeel is zelfs nog groter dan de fanclubsupporters van RAFC (35,5 procent of 355 promille). We vinden ook relatief veel supporterclubsupporters terug in Merksem (9,9 procent of 99 promille) en Borgerhout (8,8 procent of 88 promille). We kunnen dus besluiten dat ook op mesoniveau de meeste fanclubsupporters en de meeste leden van de FASC hoofdzakelijk in dezelfde districten zijn gehuisvest, nl. Deurne, Merksem en Borgerhout.

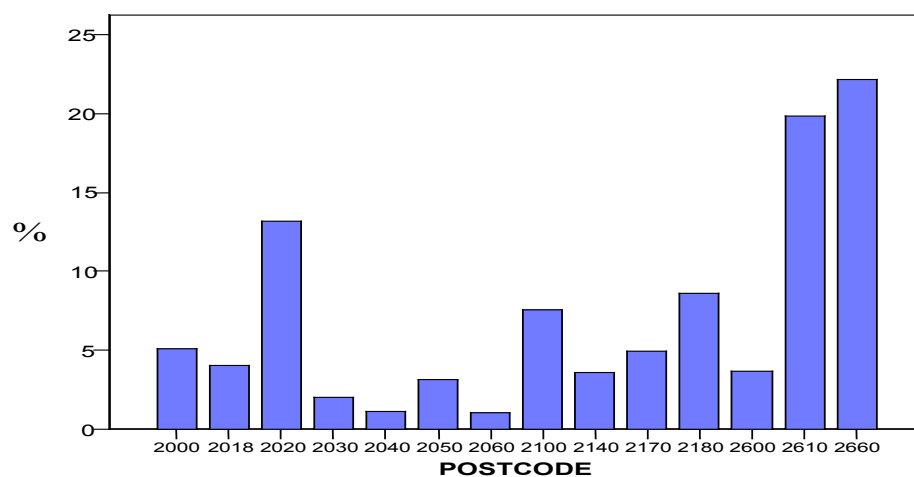
- GB supporters

54,6 procent (546 promille) van de GB abonnees wonen in Antwerpen. Ook hier kunnen we ons de vraag stellen wat de geografische spreiding van de abonnees is binnen Antwerpen op districtsniveau .

Tabel 3: Aandeel abonnees GB binnen Antwerpen

	Frequentie	Procent	Promille
2000 (Antwerpen stad)	94	5,1	5,1
2018 (Antwerpen stad)	74	4,0	40
2020 (Antwerpen stad)	243	13,2	132
2030 (Antwerpen stad)	37	2,0	20
2040 (Bezali)	21	1,1	11
2050 (Antwerpen stad)	58	3,2	32
2060 (Antwerpen stad)	19	1,0	10
2100 (Deurne)	139	7,6	76
2140 (Borgerhout)	66	3,6	36
2170 (Merksem)	91	4,9	49
2180 (Ekeren)	159	8,6	86
2600 (Berchem)	67	3,6	36
2610 (Wilrijk)	365	19,8	198
2660 (Hoboken)	408	22,2	222
Totaal	1841	100,0	1000

Figuur 20: Aandeel abonnees GB binnen Antwerpen

In Hoboken (22,2 procent of 222 promille) en Wilrijk (19,8 procent of 198 promille) komen de meeste abonnees voor. Op het Kiel (postcode 2020), waar het Olympisch stadion gevestigd is, vinden we 13,2 procent (132 promille) van de GB supporters terug. Deze districten liggen in het uiterste zuiden van Antwerpen. In Ekeren, ten noorden van Antwerpen, komen ook nog relatief veel abonnees voor. Men zou kunnen veronderstellen dat deze abonnees voormalige Germinal-Ekeren supporters waren.

2.2. Vergelijkende analyse Antwerp en GB supporters

Op mesoniveau komt hetzelfde patroon als op macroniveau naar voren. De abonnees van Germinal Beerschot komen hoofdzakelijk uit de zuidelijke districten Wilrijk, Hoboken en het Kiel. Een kleine kern vinden we terug ten noorden van Antwerpen in Ekeren. We kunnen dus stellen dat vooral de voormalige Beerschot supporters de weg naar de nieuwe fusieclub gevonden hebben. De fanclubsupporters en supporterclubsupporters van Antwerp FC komen dan weer voornamelijk uit de noordelijke districten. Het grootste deel van supporters woont in Deurne maar ook in Merksem en Borgerhout vinden we heel wat supporters terug.

3. MICRONIVEAU: GEOGRAFISCHE SPREIDING WIJKNIVEAU

3.1 Analyse van de Antwerp en GB supporters

Op microniveau (wijkniveau) trachten we een meer genuanceerd beeld weer te geven van de geografische spreiding van de abonnees van GB en fanclub- en supporterclubsupporters van RAFC binnen Antwerpen. We delen Antwerpen op in 300 sectoren en gaan na in welke buurten de supporters gehuisvest zijn.

- Antwerp supporters

De geografische spreiding op districts niveau gaf weer dat 35,5 procent (355 promille) van de fanclubsupporters van RAFC in Deurne wonen. Ook in Merksem en Borgerhout komen relatief veel supporters voor.

Figuur 21 geeft de geografische spreiding van de fanclubsupporters van Antwerp FC binnen Antwerpen op wijkniveau weer.²⁸ Meteen valt op dat het grootste aandeel van de fanclubsupporters in Deurne-Noord woont (R= Deurne). 27,9 procent (279 promille) van de fanclubsupporters in Antwerpen woont in Deurne-Noord. In Kronenburg (2,2 procent of 22 promille), Bisschoppenhof (3,3 procent of 33 promille), Venneborg (2,7 procent of 27 promille), Mortelhoek (2,6 procent of 25 promille) en Zwarte Arend (2,2 procent of 22 promille) komen de meeste fanclubsupporters voor.

Ook in enkele wijken/sectoren in Deurne-Zuid vinden we heel wat supporters terug.²⁹ Buiten Deurne vinden we nog een grote kern van supporters terug in Merksem³⁰ (=Q) en Borgerhout³¹ (=S).

Op figuur 22 wordt de geografische spreiding van de leden van de FASC binnen Antwerpen op wijkniveau weergegeven. De meeste supporterclubsupporters komen uit Deurne-Noord (R=Deurne). 35,1 % van de supporterclubsupporters zijn hier gehuisvest. De meeste leden van de FASC vinden we terug in Krenghingler (2,6 procent of 26 promille), Kronenburg (3,3 procent of 33 promille), Bisschoppenhof (5,6 procent of 56 promille), Conforta (3,8 procent of 38 promille), Ten Eeckhove (2,6 procent of 26 promille), Brem (2,3 procent of 23 promille), Venneborg (3,1 procent of 31 promille) en Zwarte Arend (2,1 procent of 21 promille).

Ook in Deurne-Zuid (=R)³², Borgerhout (=S)³³ en Merksem (=Q)³⁴ wonen heel wat supporterclubsupporters.

Indien we de geografische spreiding binnen de andere districten van naderbij bekijken valt op dat de supporterclubsupporters geconcentreerd zijn binnen enkele specifieke wijken. Zo vinden we in Bezali (=L), Antwerpen Stad (=A,B,C,D,E,F,G,J), Ekeren (=P), Hoboken (=V), Wilrijk (=U) en Berchem (=T) relatief weinig leden van de FASC terug. Toch woont een relatief grote groep supporters in Viswater (L), Sint-Jansplein/Trapstraat (H), Slachthuiswijk (H), Geesten (P), Gitschotellei (T), Oversnes-Duivelshoek (U) en Lichtenberg (V). Waarom

²⁸ In bijlage 2 vindt men de namen van de wijken terug

²⁹ In Botelaar- Silzburg, Drakenhof en Driekoningen wonen telkens tussen de 1 en 2 procent (10 en de 20 promille) van de fanclubsupporters.

³⁰ In Oud Merksem, Kroonwijk en Lambrechtshoeken zijn telkens tussen de 1 en 2 procent (10 en 20 promille) van de fanclubsupporters gehuisvest.

³¹ In College vinden we tussen de 1 en 2 procent (10 en 20 promille) terug.

³² In Driekoningen (2,6 procent of 26 promille) en Arena (1,2 procent of 12 promille) vinden we de grootste kernen van supporterclubsupporters van RAFC terug.

³³ In College (1,4 procent of 14 promille), Laboratorium (1,2 procent of 12 promille) en Peperbus (2,4 procent of 24 promille) vinden we de meeste leden van de FASC terug.

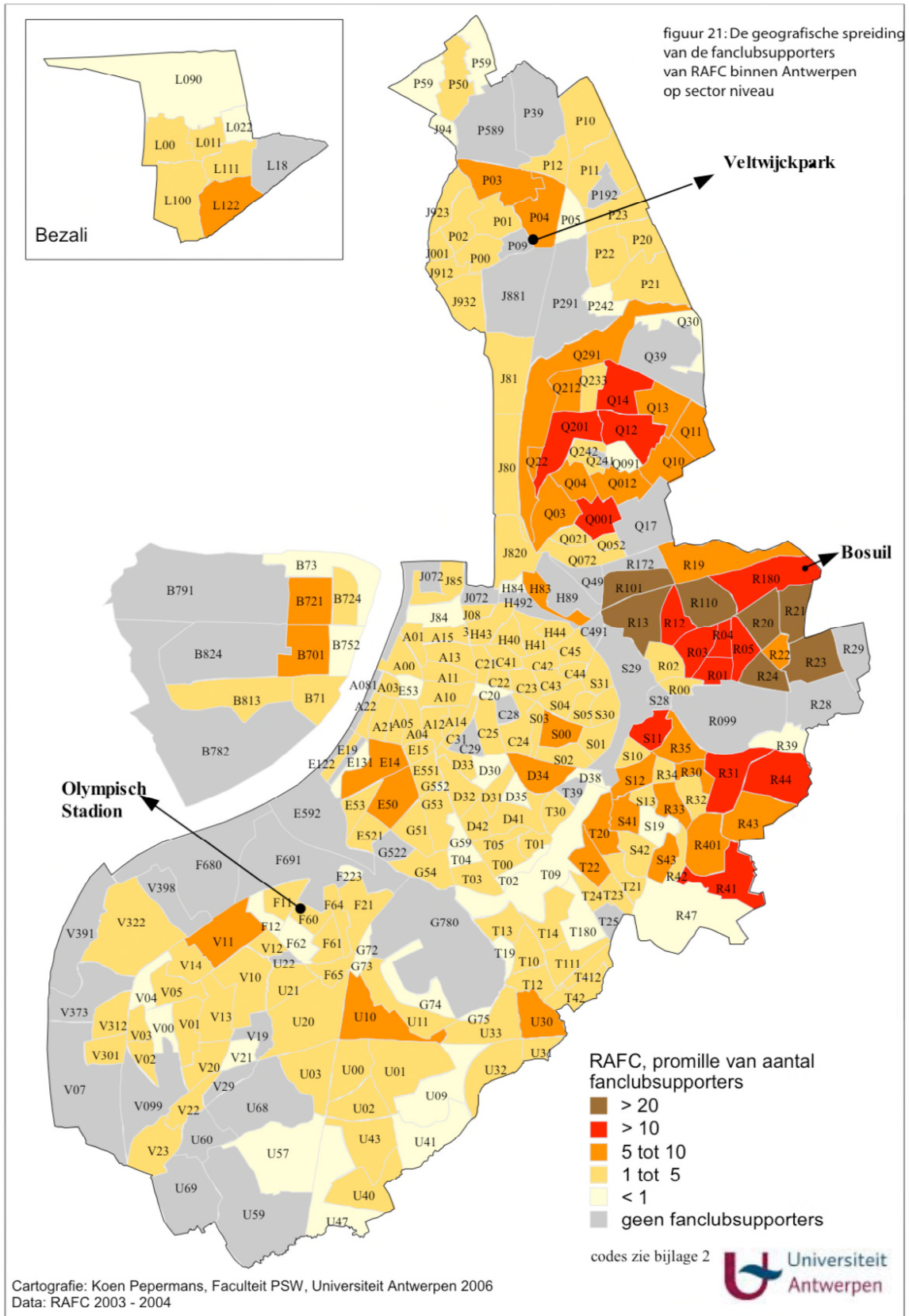
in deze sectoren relatief veel supporterclubsupporters wonen kunnen we echter niet verklaren. Geen enkele van de supporterclubs van RAF die in deze analyse zijn opgenomen zijn in Wilrijk, Hoboken, Ekeren, Berchem of Bezali gevestigd.

- GB Supporters

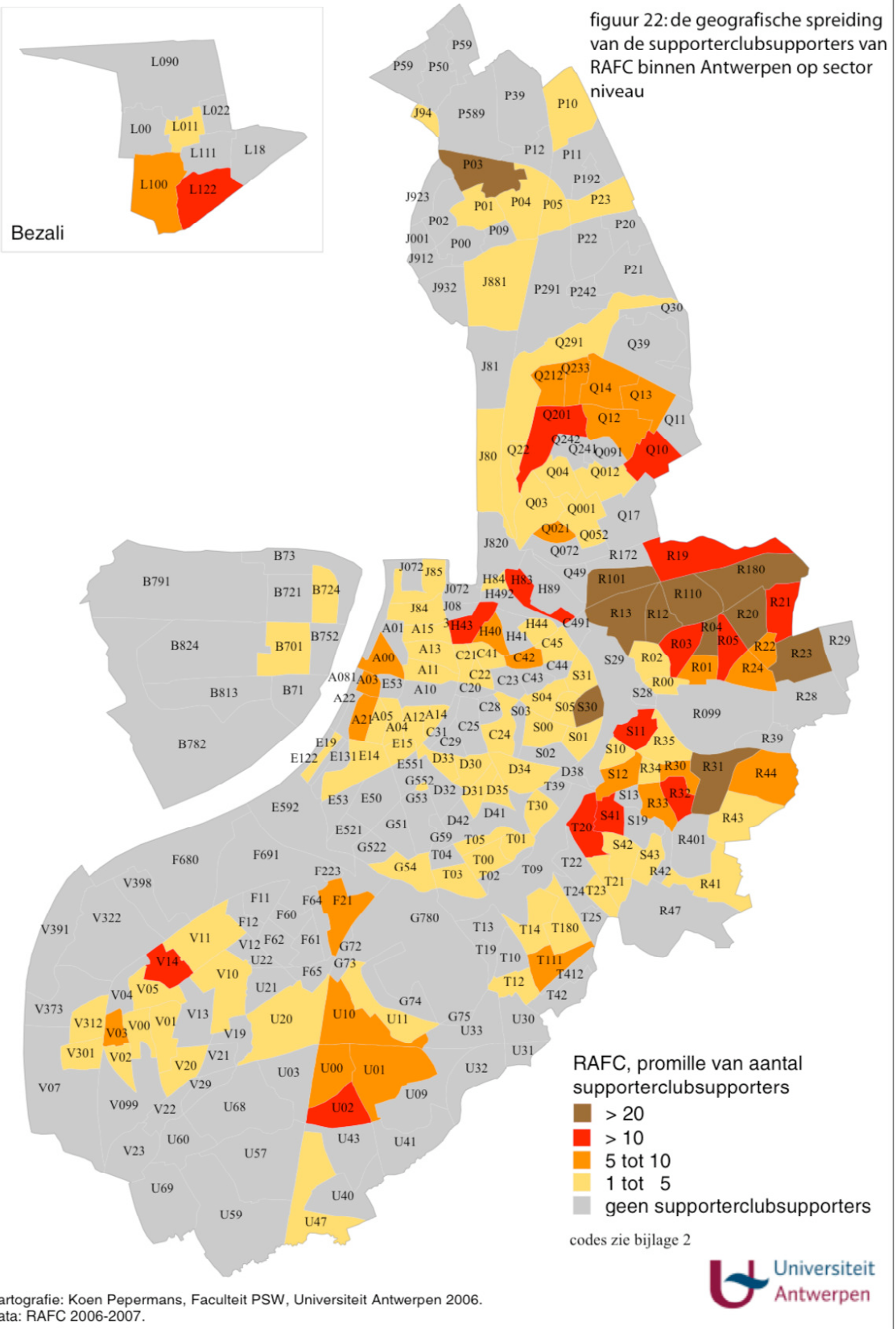
Op mesoniveau bleek dat in de zuidelijke districten Wilrijk, Hoboken en Kiel veel abonnees wonen. Op microniveau gaan we dieper in op welke wijken/sectoren dit nu zijn.

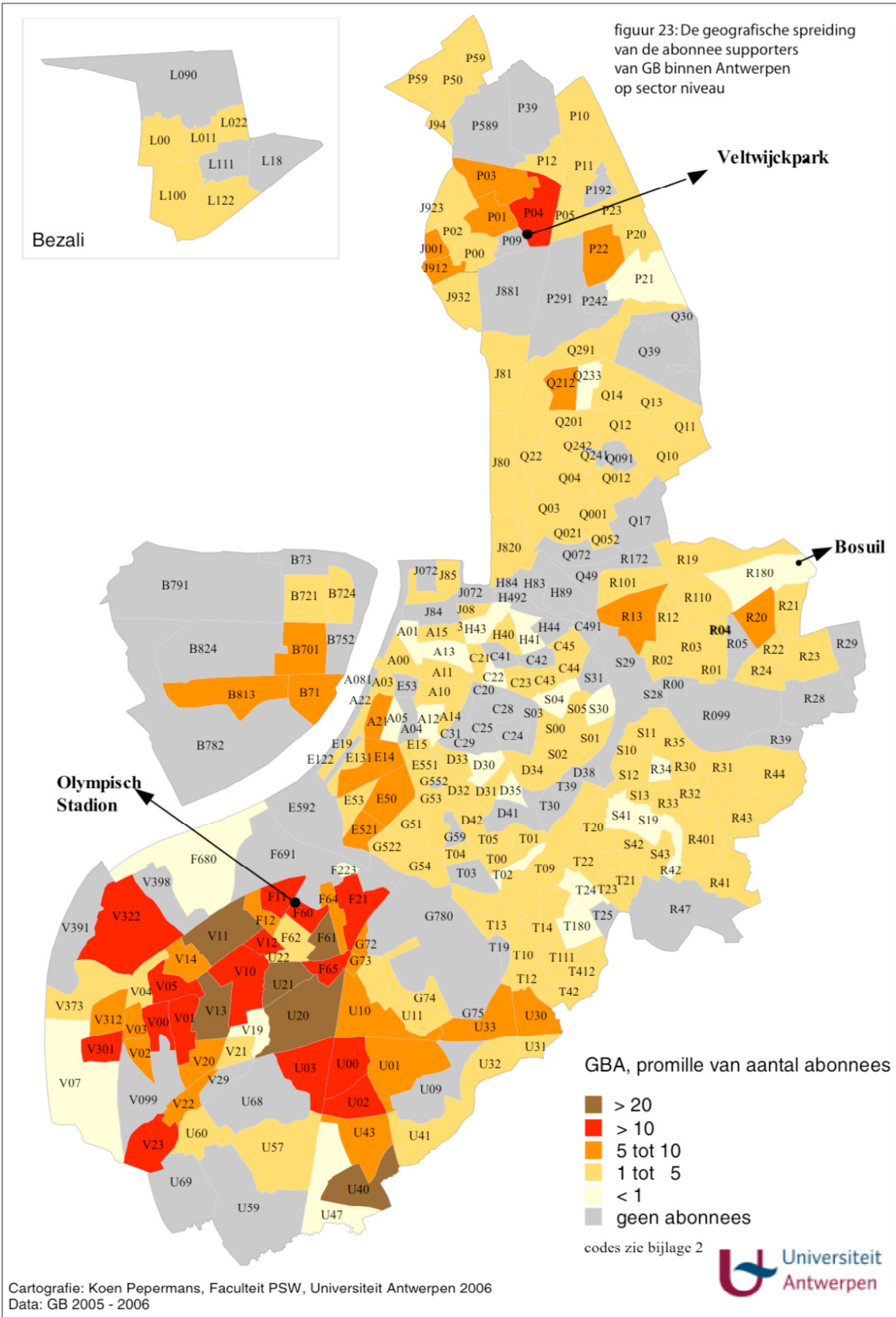
Figuur 23 geeft de geografische spreiding van de abonneesupporters van GB binnen Antwerpen op wijkniveau weer. Op het Kiel (=F) vinden we de meeste supporters terug in sector F61 (Boomse Steenweg–Beerschot). 3,5 procent (35 promille) van de abonnees binnen Antwerpen zijn hier gehuisvest. In Hoboken (=V) komen de meeste abonnees voor in Portugesehof (2,6 procent of 26 promille) en Heide (2,5 procent of 25 promille). In Wilrijk (=U) treffen we de grootste kern abonnees aan in Eden (2,2 procent of 22 promille), De Bruynlaan–Zuid (2,3 procent of 23 promille) en Valaar-De Brem (5,3 procent of 53 promille). Ten noorden van Antwerpen, in Ekeren (=P) vinden we nog een (kleine) kern van abonnees van GB terug. In sector P04 (Zand) dat gelegen is naast het Veltwijckpark waar zich het vroeger stadion van Germinal Ekeren bevond, is 1,6 procent (16 promille) van de abonnees binnen Antwerpen gehuisvest.

³⁴ In Oude Bareel en Lambrechtshoeken vinden we 1, 2 procent of 12 promille van de supporterclubsupporters terug.

figuur 22: de geografische spreiding van de supporterclubsupporters van RAFC binnen Antwerpen op sector niveau

3.2 Vergelijkende analyse van de Antwerp en GB supporters

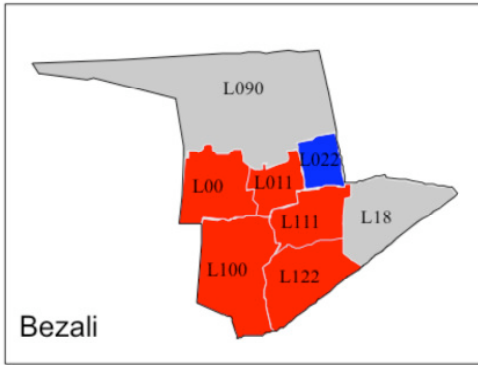
In bovenstaande analyse werd reeds duidelijk dat de meeste abonnees van GB voornamelijk in de zuidelijke districten van Antwerpen wonen en de fanclubsupporters en supporterclubsupporters van RAFC in de noordelijke districten van Antwerpen.

Op figuur 24, die de fanclubsupporters van RAFC en de abonneesupporters van GB op een relatieve manier met elkaar vergelijkt, wordt dit op een grafische manier verduidelijkt.³⁵ Een sector/wijk wordt rood ingekleurd indien er relatief meer fanclubsupporters voorkomen van RAFC dan abonnees van GB. Indien het omgekeerde gebeurt krijgt de sector/wijk een blauwe kleur.

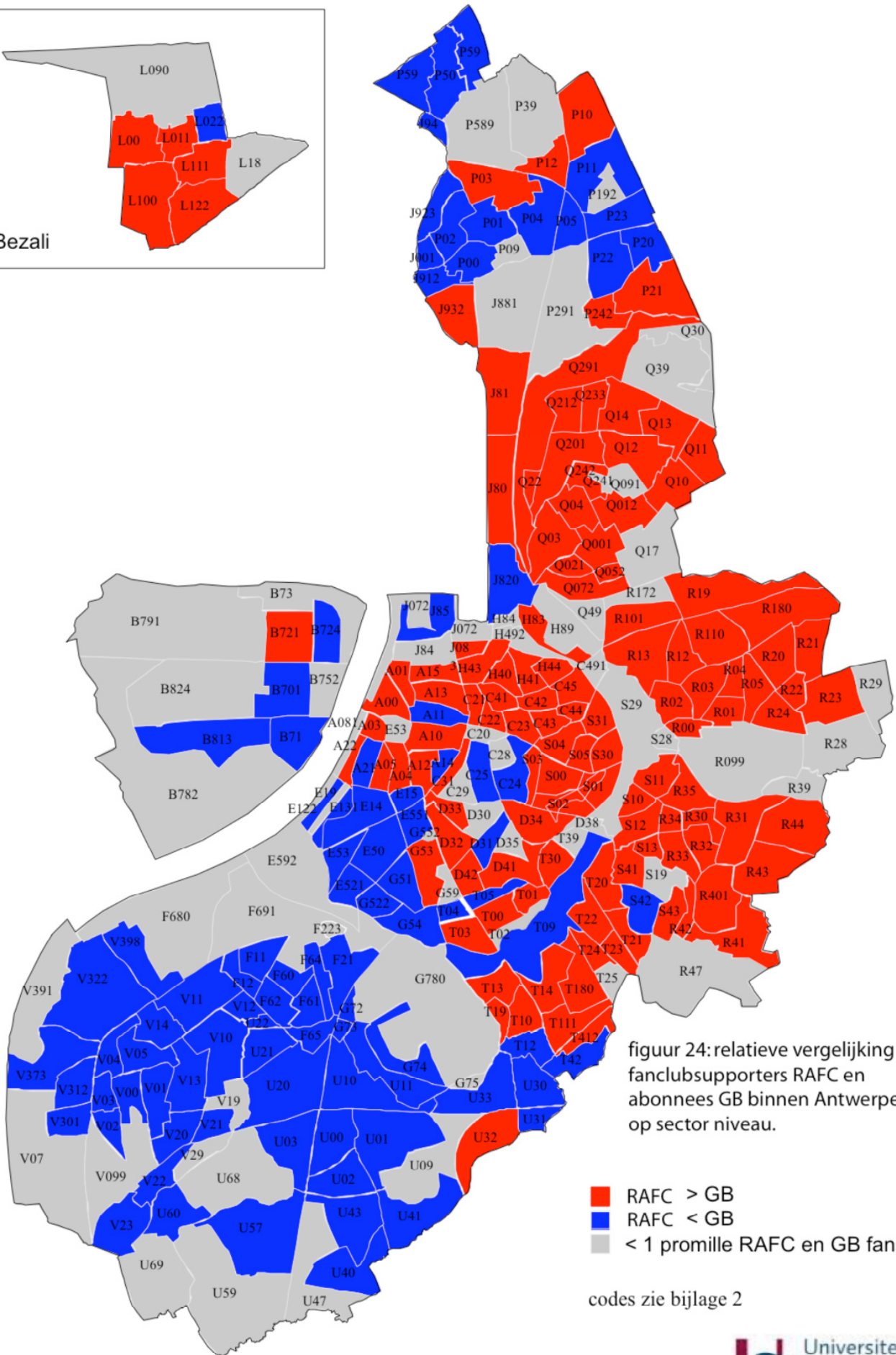
Het gangbare patroon dat we reeds op macroniveau vaststelden wordt ook op microniveau bevestigd. Men zou als het ware Antwerpen in twee kunnen snijden. In het zuiden van Antwerpen komen er systematisch meer GB dan Antwerp supporters voor. Hoboken (V), Wilrijk (U), Kiel (F), Zuidwijk (E & G) en Linkeroever (B) zijn bijna helemaal blauw gekleurd. Gaan we naar het noorden van Antwerpen dan krijgen we een omgekeerd beeld. Borgerhout (S), Deurne (R), Noordwijk (C & H), Merksem (Q) en Bezali (L) worden bijna volledig rood gekleurd.

Er is één district dat de hegemonie van de rood-witten ten noorden van Antwerpen doorbreekt. In Ekeren (P & J) wonen meer Germinal Beerschot supporters dan Antwerp supporters.

³⁵ Omdat de fanclubsupporters en supporterclubsupporters binnen Antwerpen een gelijkend geografisch profiel hebben, richten we ons in de analyse enkel op de fanclubsupporters.

Bezali

figuur 24: relatieve vergelijking fanclubsupporters RAFC en abonnees GB binnen Antwerpen op sector niveau.

- RAFC > GB
- RAFC < GB
- < 1 promille RAFC en GB fans

codes zie bijlage 2

Cartografie: Koen Pepermans, Faculteit PSW, Universiteit Antwerpen 2006

Data: RAFC 2003-2004 en GB 2005-2006

4. CONCLUSIE

Uit deze geografische studie naar de Antwerp en de Germinal Beerschot supporter kunnen we het volgende concluderen.

Ten eerste stellen we vast dat zowel GB als RAFC zijn aanhang voornamelijk in de directe omgeving rekruteert. In de provincie Antwerpen wonen 93,8 procent (938 promille) van de fanclubsupporters en 97,4 procent (974 promille) van de supporterclubsupporters van RAFC. Bijna de helft van de fanclubsupporters (46,5 procent of 465 promille) en supporterclubsupporters (46,7 procent of 467 promille) vinden we terug in de stad Antwerpen. Dat wil zeggen dat slechts 6,2 procent (62 promille) van de fanclubsupporters en 2,6 procent (26 promille) van de leden van de FASC ofwel buiten de provincie Antwerpen woont (Vlaanderen of Wallonië) ofwel of in het buitenland gevestigd is.

Eenzelfde trend vinden we terug bij GB. 94,7 procent (947 promille) van de abonnees woont binnen de provincie Antwerpen. Iets meer dan de helft van de supporters (54,6 procent of 546 promille) woont in de stad Antwerpen. 5,3 procent is buiten de provincie Antwerpen gehuisvest.

Deze bevindingen tonen aan dat Antwerp FC en Germinal Beerschot, in tegenstelling tot Anderlecht FC of Club Brugge die hun achterban in heel het land verwerven, eerder regionale clubs zijn die in de provincie Antwerpen hun supporters verwerven.

Ten tweede hebben we aangetoond dat de geografische breuklijn een belangrijke rol speelt in de binding van de supporters met hun club, RAFC. Zowel op macro, meso als microniveau blijkt dat Antwerp FC zijn aanhang in het noorden van Antwerpen verwerft. Zowel binnen Antwerpen (districten) als daarbuiten (noord-oostelijke randgemeenten en de Kempen) komen systematisch (relatief) meer fanclub- en supporterclubsupporters van RAFC voor dan GB abonnees. Ten zuiden van Antwerpen krijgen we een omgekeerd beeld. In de zuidelijke districten van Antwerpen en in de Rupelstreek en de oostelijke gemeenten van Oost-Vlaanderen komen systematisch (relatief) meer GB abonnees voor.

De hypothese dat RAFC supporters eerder uit het noorden van Antwerpen komen en GB supporters uit het zuiden komen wordt hier dus bevestigd. De bevindingen zijn zo overduidelijk dat we kunnen veronderstellen dat bij soortgelijke databestanden een zelfde resultaat zou bekomen worden.

F. SOCIAAL-ECONOMISCHE BREUKLIJN

1. INLEIDING

In deze analyse beperken we ons tot de GB en RAFC supporters binnen Antwerpen. Om de sociaal-economische factie te toetsen maken we gebruik van de gegevens van de DSPA. Eerst zullen we ons richten op de verdeling van de inwoners binnen Antwerpen op basis van het netto belastbaar inkomen. Hierbij vragen we ons af in welke buurten de inwoners over een laag netto belastbaar inkomen of een hoog netto belastbaar inkomen beschikken. Ook gaan we na hoe de totale Antwerpse bevolking verdeeld is volgens de mediaan van het netto belastbaar inkomen.

Vervolgens richten we ons op de verdeling van de supporters van GB en RAFC volgens de mediaan van het netto belastbaar inkomen. Wonen GB abonnees in wijken met een hoog netto belastbaar inkomen en de fanclub- en supporterclubsupporters in wijken met een laag netto belastbaar inkomen? Of is er geen klassenverschil meer aanwezig tussen beide clubs ?

Om de sociaal-economische breuklijn te toetsen zouden we ook gebruik kunnen maken van andere gegevens die de DSPA ons ter beschikking stelt.³⁶ In deze analyse richten we ons echter op de verdeling van de supporters van GB en RAFC binnen Antwerpen volgens de mediaan van het netto belastbaar inkomen.

2. VERDELING VAN DE BEVOLKING BINNEN ANTWERPEN VOLGENS DE MEDIAAN VAN HET NETTO BELASTBAAR INKOMEN

In de analyse baseren we ons op het mediaan inkomen, dat eigenlijk een betere maat is voor het bepalen van het inkomensbeeld, omdat het in vergelijking met het rekenkundig gemiddelde minder onderhevig is aan extreme waarden.

Op figuur 25 worden de bevindingen grafisch weergegeven (www.dspa.be, geraadpleegd maart 2007). De laagste waarden vinden we terug in de binnenstad, meer bepaald in Antwerpen-Noord, het stadspark en de kernstad. Ook op het Kiel, Linkeroever (Linkeroever-Zuid en Gloriantlaan) en Luchtbal vinden we lage waarden terug. De hoogste mediaan vinden

³⁶ Bijvoorbeeld: De verhouding niet werkzoekenden op beroepsactieve leeftijd op de totale bevolking op beroepsactieve leeftijd binnen Antwerpen

we terug in de buurten van Ekeren en Bezali. Ook in het zuiden van Antwerpen, in Wilrijk en Hoboken, vinden we enkele sectoren terug met hoge waarden.

Een andere vraag die we kunnen stellen is hoe de bevolking die aangifte deed van de belastingen verdeeld is volgens de mediaan van het netto belastbaar inkomen. De resultaten worden in onderstaande tabel weergegeven.

Tabel 4: Aandeel inwoners in Antwerpen volgens het mediaan netto belastbaar inkomen van alle aangiften per buurt in 2003.³⁷

EURO	Inwoners (procent)
<=14000	11,1
14001-17000	25,9
17001-20000	43,2
>20000	19,8
Totaal	100

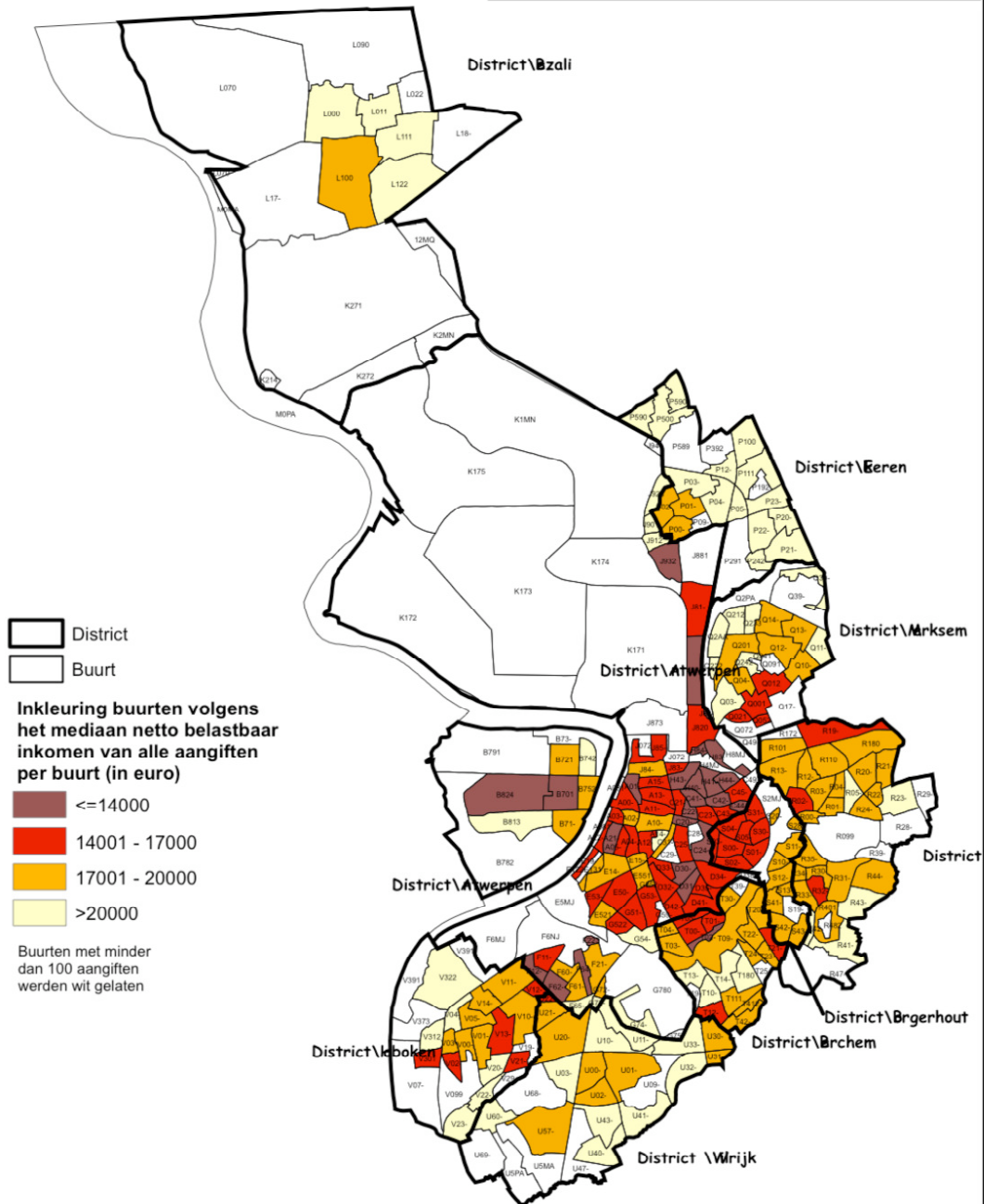
De grootste groep van inwoners (43,2 procent) woont in buurten met een mediaan netto belastbaar inkomen tussen de 17001 en 20000 euro . In de laagste categorie vinden we 11,1 procent van de Antwerpenaren terug, in de hoogste categorie 19,8 procent van de Antwerpenaren.

Omdat we informatie hebben over de geografische spreiding van de abonnees van GB en de fanclubsupporters en supporterclubsupporters van RAFC kunnen we nagaan hoe de supporters verdeeld zijn volgens de mediaan van het netto belastbaar inkomen.

³⁷ Inwoners Antwerpen 2003: 451.484 –Totaal aantal aangiften 2003: 247.430

figuur 25

Mediaan van het netto belastbare inkomen

Bron:
NIS, inkomensgegevens 2003

bewerkingen door Databank Sociale Planning

3. VERDELING VAN DE SUPPORTERS BINNEN ANTWERPEN VOLGENS DE MEDIAAN VAN HET NETTO BELASTBAAR INKOMEN

Tabel 5: Aandeel supporters Antwerp/GB volgens het mediaan netto belastbaar inkomen van alle aangiften per buurt in Antwerpen in 2003

EURO	RAFC fanclubsupporters (procent)	RAFC supporterclubsupport ers (procent)	GB abonnees (procent)	Inwoners (procent)
<=14000	6,5	8,5	4,9	11,1
14001-17000	18,3	16,2	16,8	25,9
17001-20000	53,3	57,6	48,2	43,2
>20000	20,5	17,3	29,9	19,8
Rest ³⁸	1,4	0,4	0,2	0
Totaal	100	100	100	100

Indien we de verschillende supportersgroepen met elkaar vergelijken valt op dat meer fanclub- en supporterclubsupporters van RAFC in wijken wonen met een mediaan netto belastbaar inkomen van onder de 14001 euro. De 6,5 procent van fanclubsupporters en de 8,5 procent van de supporterclubsupporters die zich in de laagste categorie bevinden komen hoofdzakelijk uit Antwerpen-Noord. De 4,9 procent GB abonnees in de laagste categorie komen bijna allemaal uit het Kiel. Het verschil tussen de leden van de FASC en de fanclubsupporters (2 procent) kan verklaard worden doordat in de sectoren Sint-Jansplein/Trapstraat en Slachthuiswijk, 2 buurten uit de laagste categorie, significant meer supporterclubsupporters van RAFC wonen dan fanclubsupporters van RAFC.³⁹

Indien we ons richten op de hoogste categorie krijgen we een omgekeerd beeld. 29,9 procent van de abonneesupporters van GB wonen in wijken met een mediaan netto belastbaar inkomen van boven 20000 euro tegenover 20,5 procent van de fanclubsupporters en 17,4 procent van de supporterclubsupporters van RAFC. Het verschil tussen de GB supporters en RAFC supporters kan verklaard worden doordat GB een sterke achterban heeft in Ekeren en

³⁸ In de analyse werd geen rekening gehouden met buurten met minder dan 10 aangiften. Deze restgroep van supporters zijn gehuisvest in de sectoren met minder dan 10 aangiften.

³⁹ In Sint-Jansplein/Trapstraat en Slachthuiswijk wonen respectievelijk 1,4 procent en 1,6 procent van de supporterclubsupporters. In beide sectoren zijn slechts 0,5 procent van de fanclubsupporters gehuisvest.

in de zuidelijke districten Hoboken en Wilrijk waar heel wat wijken hoge waarden scoren. Men zou ook kunnen veronderstellen dat een abonneesupporter sowieso over een inkomen beschikt dat hem toelaat een relatief grote uitgave in één keer te doen.⁴⁰

Toch mogen we niet concluderen dat de Antwerp supporters uit de lagere sociaal-economische klassen komen en GB supporters uit de hoge sociaal-economische klassen. Indien we de supportersbestanden vergelijken met de verdeling van de inwoners in Antwerpen volgens het mediaan netto belastbaar inkomen komt een ander beeld naar voren. Zowel de fanclub- en supporterclubsupporters van Antwerp FC als de abonnees van GB komen uit buurten met een hoog mediaan netto belastbaar inkomen. In de hoogste 2 categorieën wonen 73,8 procent van de fanclubsupporters en 75 procent van de supporterclubsupporters van RAFC. Bij GB zijn 78,1 procent van de abonnees in de hoogste 2 categorieën gehuisvest. Indien we vergelijken met het totaal aantal aangiften in Antwerpen blijkt dat slechts 63 procent zich in de 2 hoogste categorieën bevindt.

Hoewel er meer GB abonnees gehuisvest zijn in wijken met een mediaan netto belastbaar inkomen van boven 20000 euro dan fanclub- en supporterclubsupporters van RAFC, wonen ook deze laatsten eerder in buurten met een hoog netto belastbaar inkomen.

Bijgevolg kunnen we uit deze analyse niet concluderen dat RAFC supporters eerder uit de laag sociaal-economische klassen komen en GB uit de hoog sociaal-economische klassen. Beide supportersgroepen wonen eerder in welgestelde buurten. Van de oorspronkelijke sociaal-economische factie tussen RAFC en Beerschot valt dus bijna niets meer terug te vinden.

Dat voetbalfans uit de meer gegoede klassen komen hoeft trouwens niet te verwonderen. Uit onderzoek van Waddington e.a. (1998) naar de sociale samenstelling van de voetbalfans in West-Europa bleek dat de overgrote meerderheid van de fans (70 procent) uit de middenklasse kwam. Was het voetbal vroeger de sport die beoefend en ondersteund werd door de arbeidersklasse dan is dit sinds de jaren 70 van vorige eeuw niet meer het geval. Giulianotti duidt deze evolutie aan met de term “post fan” (Giulianotti, 1999). Vanaf de jaren 1990 wordt de voetbalsport gedomineerd door een nieuwe klasse: dit zijn meestal jonge fans (tussen 20 en 30 jaar), die een “white collar” job uitoefenen, geschoold zijn en vertrouwd zijn met de nieuwe technologie.

⁴⁰ De prijs van een abonnement bij GB varieert tussen de 170 en 250 euro per seizoen.

4. CONCLUSIE

Uit deze analyse blijkt dat de sociaal-economische factie die belangrijk was aan het begin van de 20ste eeuw voor het verklaren van de rivaliteit tussen RAFC en GB vandaag de dag is weggeëbd. Zowel de meeste fanclub- en supporterclubsupporters van RAFC als de abonnees van GB komen uit wijken met een netto belastbaar inkomen van boven de 17000 euro per jaar. Wel vinden we systematisch meer GB abonnees terug in wijken met het hoogste netto mediaan belastbaar inkomen (boven 20000 Euro per jaar). Slechts 24,8 procent van de fanclubsupporters van RAFC, 24,7 procent van de supporterclubsupporters van RAFC en 21,7 procent van de abonnees van GB komt uit buurten met een lager mediaan netto belastbaar inkomen (onder de 17000 Euro per jaar).

Deze resultaten tonen aan dat de voetbalfans van GB en RAFC voornamelijk gehuisvest zijn in de (relatief) meer gegoede wijken.

G. LEVENSBESCHOUWELIJKE BREUKLIJN

1. INLEIDING

Om de levensbeschouwelijke breuklijn te toetsen gaan we na waar de meeste abonnees van GB en fanclub- en supporterclubsupporters van Antwerp FC gehuisvest zijn. Vervolgens bekijken we het stemgedrag van de inwoners op districtsniveau en gemeenteniveau.⁴¹ Indien er opmerkelijke verschillen zouden zijn zou dit een indicatie kunnen zijn dat de levensbeschouwelijke factie een invloed heeft op het supporterschap van Antwerp FC en Germinal Beerschot.

2. KIESUITSLAG IN DE DISTRICTEN/GEMEENTEN WAAR HET GROOTSTE AANDEEL VAN DE RAFC FANCLUB- EN SUPPORTERCLUBSUPPORTERS GEHUISVEST ZIJN

Een groot aandeel van de fanclub- en supporterclubsupporters vinden we terug in Deurne (16,5 procent fanclubsupporters en 19,9 procent supporterclubsupporters), Merksem (6,6 procent fanclubsupporters en 4,6 procent supporterclubsupporters) en Schoten (6,2 procent fanclubsupporters en 5,4 supporterclubsupporters).

Bovendien komen in Deurne (4,1 procent), Merksem (2,7 procent) en Schoten (1,7 procent) systematisch minder abonnees van GB voor. Wat zijn de uitslagen in deze twee districten en gemeente de afgelopen gemeenteraadsverkiezingen?

⁴¹ Zoals reeds opgemerkt is dit het laagste kiesniveau dat geraadpleegd kan worden

Tabel 6: Uitslag districtsraadsverkiezingen en gemeenteraadsverkiezing in Deurne, Merksem en Schoten in 2006

DEURNE		MERKSEM		SCHOTEN		GEMIDDELDE ⁴²	
PARTIJ	%	PARTIJ	%	PARTIJ	%	PARTIJ	%
Sp.a-Spirit-Groen!	31,35%	Sp.a-Spirit-Groen!	27,62%	Sp.a	12,82%	Sp.a (-Spirit-Groen!)	26,16%
Vld-Vivant	9,12%	Vld	14,12%	Vld	10,75%	Vld (-Vivant)	11,33%
Vlaams Belang - Vlott	43,46%	Vlaams Belang	41,35%	Vlaams Belang - Vlott	34,71%	Vlaams Belang (- Vlott)	39,84%
Cd&v/N-va	11,64%	Cd&v/N-va	15,4%	Cd &v /N-va	34,1%	Cd&v/Nva	20,38%
Pvda	4,43%	Pvda	1,33%	Pvda	0,94%	Pvda	2,23%
				Groen!	6,69%	-	

Het valt ons meteen op dat het Vlaams Belang-Vlott zowel in Deurne, Merksem als Schoten de meeste kiezers vertegenwoordigt (gemiddelde van 39,84 procent). Het kartel Sp.a-Spirit-Groen! doet het relatief goed in Deurne en Merksem en is goed voor respectievelijk 31,35 procent en 27,62 procent van de stemmen. In Schoten scoort het kartel Cd&v-Nva 34,1 procent van de stemmen.

3. KIESUITSLAG IN DE DISTRICTEN/GEMEENTEN WAAR HET GROOTSTE AANDEEL VAN DE GB ABONNEES GEHUISVEST ZIJN

De meeste abonnees van GB wonen in Wilrijk (10,8 procent), Hoboken (12,1 procent) en Kiel (7,2 procent). Het aandeel fanclub- en supporterclubsupporters van Antwerp FC in deze districten is relatief beperkt.⁴³ Op districtsniveau kunnen we de uitslag van de gemeenteraadsverkiezingen van Wilrijk en Hoboken weergeven. Echter, de resultaten van het Kiel (postcode 2020) zijn onbekend vermits deze samengevoegd worden bij de uitslag van het district Antwerpen stad. In Ekeren vinden we ook relatief veel GB abonees terug (4,7 procent) en relatief weinig fanclubsupporters (2 procent) en supporterclubsupporters (2,6 procent) van RAFC. Ook hier stellen we de vraag wat de uitslag is van de gemeenteraadsverkiezingen binnen deze drie districten.

⁴² Op basis van de uitslag van de districtraadsverkiezingen en gemeenteraadsverkiezing van 2006 in Deurne, Merksem en Schoten.

Tabel 7. Uitslag districtsraadsverkiezingen in Hoboken, Wilrijk en Ekeren in 2006

HOBOKEN		WILRIJK		EKEREN		GEMIDDELDE⁴⁴	
PARTIJ	%	PARTIJ	%	PARTIJ	%	PARTIJ	%
Spa.-Spirit	26,37%	Sp.a-Spirit	23,63	Sp.a-Spirit	17,68%	Sp.a-Spirit	22,56%
Vld-Vivant	6,43%	Vld	17,6%	Vld-Vivant	12,51%	Vld(-Vivant)	12,18%
Groen!	3,66%	Groen!	7,11%	Groen!	7,8%	Groen!	6,17%
Vlaams Belang - Vlott	41,03%	Vlaams Belang - Vlott	31,7%	Vlaams Belang - Vlott	33,43%	Vlaams Belang - Vlott	35,39%
Cd & v/N-va	10,53%	Cd&v/N-va	18,48%	Cd&v /N-va	15,8%	Cd&v/N-va	14,9%
Pvda	8,27%	Pvda	1,44%	Pvda	0,7%	Pvda	3,47%
Hoboken Vrij	3,4%			2070 E.k.e.r.e.n	0,94%		-

Een zelfde patroon komt naar voren indien we de districtsuitslagen van 2006 bekijken in Hoboken, Wilrijk en Ekeren. Net als in Deurne, Merksem en Schoten haalt Vlaams Belang-Vlott in deze drie districten de hoogste score (gemiddeld 35,39 procent). Sp.a-Spirit haalt iets minder stemmen indien we vergelijken met de uitslag die de partij haalt in Deurne, Merksem en Schoten (gemiddeld 22,56 procent). Dit komt mede doordat Groen! apart opkwam in Hoboken, Wilrijk en Ekeren. Cd& v haalt ook iets minder stemmen in deze drie districten (gemiddeld 14,9 procent) indien we vergelijken met de analyse van de verkiezingsresultaten in Deurne, Merksem en Schoten. Dit komt mede doordat in Schoten de Cd& v sterk vertegenwoordigd is (34, 1 procent).

4. CONCLUSIE

Uit deze analyse naar het stemgedrag van de inwoners in de districten/gemeenten waar de meeste GB abonnees en RAFC fanclub- en supporterclubsupporters wonen blijkt dat het Vlaams Belang-Vlott de hoogste score haalt gevolgd door het kartel Sp.a-Spirit (-Groen!), Cd&v, Vld (-Vivant) en Pvda. De gemeenten/ districten waar de meeste abonnees van GB en fanclub- en supporterclubsupporters van RAFC wonen hebben dus een gelijkaardig politiek profiel.

⁴³ In Wilrijk (2, 1 procent fanclubsupporters en 1,9 procent supporterclubsupporters), Hoboken (1,8 procent fanclubsupporters en 2,1 procent supporterclubsupporters) en Kiel (0,7 procent fanclubsupporters en 0,5 procent supporterclubsupporters) vinden we relatief weinig supporters van RAFC terug.

⁴⁴ Op basis van de uitslag van de districtraadsverkiezingen van 2006 in Hoboken, Wilrijk en Ekeren

Toch moeten we enkele tekortkomingen van deze analyse aanhalen (zie ook vorige).

Ten eerste hebben we enkel rekening gehouden met die gemeenten/districten waar de meeste fanclub- en supporterclubsupporters van RAFC en de meeste abonnees van GB wonen. Dat wil zeggen dat onze analyse betrekking heeft op 27,6 procent van de GB abonnees, 29,2 procent van de fanclubsupporters van RAFC en 29,9 procent van de leden van de FASC.

Ten tweede richt deze analyse zich tot een specifieke doelgroep (supporters van GB en RAFC). We zijn niet zeker dat deze doelgroep hetzelfde stemgedrag heeft als de modale inwoner van de betrokken districten/gemeenten. Dat in Deurne, Merksem en Schoten gemiddeld genomen 39,84% van de inwoners op het Vlaams Belang-Vlott stemt wil niet zeggen dat de RAFC fanclubsupporters eenzelfde stemgedrag hebben. Uit onze literatuurstudie (zie vroeger) hebben we ook geen enkele indicatie gevonden dat de Antwerp FC of GB supporters verbonden zijn (geweest) met een bepaalde ideologie zodat we geen vooronderstellingen kunnen maken. Zoals eerder aangegeven zou een schriftelijke survey naar het stemgedrag van de Antwerp-GB supporter een meer aangewezen methode zijn om de levensbeschouwelijke factie te toetsen.

De ter beschikking staande methode en het feit dat enkel de uitslagen op districtsniveau beschikbaar zijn laten ons niet toe geldige assumpties te maken. Verder onderzoek is vereist om de levensbeschouwelijke breuklijn bij RAFC en GB te onderzoeken.

ALGEMENE CONCLUSIE

In deze thesis hebben we onderzocht hoe het komt dat iemand zich zo vervlochten of verbonden voelt met zijn of haar voetbalclub. Waarom wordt en blijft iemand fan van zijn/haar geliefde team?

In een **eerste deel** hebben we de verwevenheid en identificatie van een supporter vanuit een sociaal-psychologische invalshoek bekeken. De sociale identiteitstheorie, de meest invloedrijke sociaal-psychologische theorie omtrent groepsprocessen, poneert dat de binding van een supporter met zijn of haar club beïnvloed wordt door anderen in de samenleving. Centraal binnen deze theorie is hoe anderen ons percipiëren (als fan) en hoe we ons gedrag hieraan aanpassen.

We hebben dan ook het (weinig) empirische onderzoek, gericht naar de identiteitsvorming van de fan vanuit een theoretisch kader, gebaseerd op de sociale identiteitsbenadering, besproken. Uit dit onderzoek bleek dat voornamelijk vijf factoren weerhouden worden om zich initieel en blijvend met een team te identificeren. Dit zijn de invloed van de ouders, de geografische factor, de peer groep, het talent en de personaliteit van de spelers en het succes van het team.

Vervolgens hebben we deze resultaten op twee niveaus trachten te verklaren. Ten eerste op het netwerk niveau van identiteit. Centraal staat hier het socialisatieproces van sportfans. Fans internaliseren de waarden, het geloof, de attitudes en de normen van de sportfancultuur door de familie, de peers, de school en de gemeenschap. Deze vier “socialisation agents” spelen een belangrijke rol of een individu supporter wordt of niet en waarom het individu het ene team boven het andere verkiest.

Een tweede niveau is het symbolische niveau van identiteit. Omdat mensen naar een positief zelfbeeld streven zullen individuen zich eerder verbonden voelen met het winnende team en zich distantiëren van het verliezende team. Vandaar dat we op dit tweede niveau teamspecifieke factoren terugvinden, zoals de personaliteit en het talent van de spelers en het succes van het team, die een belangrijke rol spelen met betrekking tot het identificatieproces van de fan met zijn of haar team.

In het **tweede deel** van deze thesis hebben we de identificatie van een fan met zijn/haar club vanuit een historisch-sociologische invalshoek besproken. Hierbij vroegen we ons af hoe de binding tussen de supporter en de club is ontstaan en welke sociale processen hiertoe bijgedragen hebben.

Centraal in dit tweede deel is de factietheorie van Giulianotti. Hij stelt dat voetbalclubs en supporters hun identiteit verwerven door rivaliteit met andere clubs. Om de rivaliteit en de verwevenheid van een supporter met een club te onderzoeken moeten we volgens Giulianotti de breuklijnen blootleggen die historisch gevormd werden. Volgens de auteur zijn de geografische breuklijn, de sociaal economische breuklijn en de levensbeschouwelijke breuklijn van uitermate belang om de onderlinge rivaliteit tussen clubs te verhelderen en de identificatie van een fan met een club te verklaren. We hebben Giulianotti's theorie op macro- of mondiaal niveau, meso- of Belgisch niveau en micro- of club niveau besproken.

Op macro- niveau hebben we aangetoond dat we in alle continenten derby's terugvinden die gekenmerkt worden door één of meerdere breuklijnen en dat deze breuklijnen van belang zijn om zich te vereenzelvigen met een bepaalde club.

Op mesoniveau hebben we de breuklijnentheorie of factietheorie toegepast op het Belgische voetballandschap. Aan de hand van een case-study van Duke & Renson hebben we vastgesteld dat vele clubrivaliteiten in België gekenmerkt werden door een levensbeschouwelijke tegenstelling die aanwezig was tussen de verschillende teams. Vaak nam een katholieke club het op tegen een niet katholieke (liberale en/of socialistische) club. De verwevenheid van voetbalclubs en politiek werd verklaard door de verzuilde maatschappelijke politieke en sociale structuren die in België aanwezig waren. Voetbalclubs werden mee opgenomen in de reeds bestaande verzuilde samenleving. Vandaar dat steun voor een voetbalclub vaak samenging met de politieke kleur die men droeg. Verder speelde de geografische breuklijn een belangrijke rol in de grote voetbalmetropolen Antwerpen, Luik en Brussel.

Vanaf de jaren 60 van de vorige eeuw fuseerden vele voetbalclubs en het aantal derby's daalde drastisch. Zowel de toenemende professionalisering en commercialisering van het voetbal als de hervorming van de politieke en sociale structuren vanaf 1960 hebben we aangehaald om deze zogenaamde "merger mania" te verklaren. Voornamelijk het toenemende seculariserings- of ontzuilingsproces zorgde ervoor dat een draagvlak gecreëerd werd waar

fusies tussen rivaliserende clubs mogelijk werden. Wat voordien onbespreekbaar was, een fusie tussen een katholieke, liberale of socialistische club, was plots geen taboe meer.

Tenslotte zijn we nagegaan wat het effect van een fusie is op de identificatie van een fan met de club. Drie determinanten werden besproken om het fusieproces bij voetbalclubs te doen slagen. Zowel een gelijke representatie van eigenschappen van de pre-fusie clubs in de fusieclub als het gepercipieerde succes van de fusieclub en het communiceren van de noodzakelijkheid van een fusie spelen een uitermate belangrijke rol om een fusie tussen twee clubs te laten slagen.

Op microniveau hebben we de verschillende breuklijnen die bijgedragen hebben tot de rivaliteit tussen Antwerp FC en Germinal Beerschot onderzocht aan de hand van een literatuurstudie. Hieruit bleek dat de sociaal economische factie een belangrijke rol speelde in de rivaliteit tussen beide clubs. Antwerp FC werd eerder vereenzelvd met het “plebs”, Beerschot AC met de “aristocratie”. Ook de geografische breuklijn droeg bij tot het spanningsveld tussen beide clubs. Antwerp FC speelt sinds 1923 op De Bosuil in Deurne-Noord en zou dus eerder daar zijn aanhang verwerven. Germinal Beerschot speelt dan weer op het Kiel te zuiden van Antwerpen waardoor we kunnen veronderstellen dat het zijn aanhang daar rekruteert. Uit de literatuurstudie bleek dat noch de levensbeschouwelijke breuklijn, noch de taalculturele breuklijn bijdroeg tot de rivaliteit tussen beide clubs.

In het laatste en **derde deel** hebben we de verschillende breuklijnen tussen Antwerp FC en GB trachten te toetsen aan de hand van een geografische studie naar de Antwerp FC en GB supporter op basis van de verzamelde databestanden.

Hieruit bleek dat de geografische breuklijn een belangrijke rol speelt in de binding van de supporter met zijn/haar club. De fanclub- en supporterclubsupporters van RAFC komen voornamelijk uit het noorden van Antwerpen. Zowel binnen Antwerpen (districten) als daarbuiten (noordoostelijke randgemeenten en de Kempen) komen systematisch (relatief) meer fanclubsupporters en supporterclubsupporters van RAFC voor dan GB abonnees.

In de zuidelijke districten van Antwerpen en in de Rupelstreek en de oostelijke gemeenten van Oost-Vlaanderen komen systematisch (relatief) meer abonnees van GB voor dan fanclub- en supporterclubsupporters van RAFC. Enkel in Ekeren, een noordelijk district binnen Antwerpen, wonen relatief meer GB abonnees dan fanclub- en supporterclubsupporters van

RAFC. Dit komt omdat het Veltwijckpark, waar de vroegere thuishaven van Germinal Ekeren was, in Ekeren ligt.

De sociaal-economische breuklijn, die belangrijk was aan het begin van de 20ste eeuw voor het verklaren van de rivaliteit tussen RAFC en GB, is vandaag de dag weggeëbd. Zowel de meeste fanclub- en supporterclubsupporters als abonnees wonen in de (relatief) meer gegoede wijken binnen Antwerpen. Wel vinden we systematisch meer GB abonnees terug in wijken met het hoogste netto mediaan belastbaar inkomen en systematisch minder GB abonnees in wijken met het laagste netto-mediaan belastbaar inkomen indien we dit vergelijken met de fanclub- en supporterclubsupporters van RAFC. Dit verschil kan verklaard worden doordat vele abonnees van GB gehuisvest zijn in Ekeren en de zuidelijke districten binnen Antwerpen, waar heel wat inwoners een hoog netto belastbaar inkomen hebben. Daarenboven kunnen we veronderstellen dat een abonneesupporter een relatief kapitaalkrachtige supporter is vermits hij sowieso over een inkomen beschikt dat hem/haar toelaat een relatief grote uitgave in één keer te doen. In Antwerpen-Noord, waar vele wijken een laag mediaan netto belastbaar inkomen hebben, zijn iets meer fanclub- en supporterclubsupporters van RAFC gehuisvest. Dit kan verklaard worden door de noord-zuid hypothese die zonet aangehaald werd. Ten noorden van Antwerpen komen systematisch meer RAFC supporters voor dan GB supporters.

Tenslotte hebben we getracht de levensbeschouwelijke breuklijn te onderzoeken. Uit de analyse naar het stemgedrag van de inwoners in de districten/gemeenten waar de meeste GB abonnees en fanclub- en supporterclubsupporters van RAFC wonen blijkt dat het Vlaams Belang-Vlott de hoogste score haalt gevolgd door het kartel Sp.a-Spirit-(Groen!), Cd&v,Vld-(Vivant) en Pvd. De gemeenten/districten waar de meeste abonnees van GB en de meeste fanclub- en supporterclubsupporters van RAFC wonen hebben dus een gelijkaardig politiek profiel. Toch verhinderen zowel inhoudelijke als methodologische beperkingen ons om geldige assumpties te maken. Verder onderzoek is dan ook vereist om de levensbeschouwelijke breuklijn te onderzoeken.

Deze geografische studie naar de Antwerp FC en GB supporters toont aan dat de geografische breuklijn (nog steeds) een belangrijke rol speelt in de binding van de supporters met hun club. Momenteel vindt er discussie plaats over de bouw van een gloednieuwe voetbaltempel binnen Antwerpen waar zowel GB als Antwerp FC hun thuiswedstrijden zouden spelen. Voorstanders van één grote Antwerpse voetbalclub zien dit als een eerste stap richting fusie tussen beide clubs. De stadsdienst richtte ondertussen een Task Force op met mensen van de

stedelijke sportdienst, stadsontwikkeling en vastgoeddochter Vespa om een nieuwe infrastructuur uit te bouwen en een geschikte locatie te vinden (De Standaard, vrijdag 2 maart 2007). Over de naam van het nieuwe stadion werd reeds eensgezindheid tussen de verschillende betrokken actoren gevonden, nl. het Guy Thys-Stadion. Er blijft echter één Achillespees: de locatie. De Task Force verkent momenteel twaalf mogelijke locaties waar de bouw van het nieuwe stadion zou kunnen plaatsvinden. Voorlopig staat het Petroleum-Zuid (op het Kiel) met stip vooraan als meest geschikte locatie omwille van de beschikbare ruimte en de makkelijke toegankelijkheid (De Standaard, zaterdag 28 april 2007).

Echter, in deze eindverhandeling wordt aangetoond dat de woonplaats van de supporter belangrijk is om zich met de club te identificeren. Het gevaar bestaat dat door de bouw van het Guy Thys-Stadion op het Kiel een belangrijk deel van de supporters van RAFC afhaakt vermits deze supporters zich niet kunnen vinden in de gekozen locatie. De thuiswedstrijden zouden dan voor de RAFC supporters op "vreemd terrein" plaatsvinden.

Een parallel kan getrokken worden met de fusie tussen Germinal-Ekeren en Beerschot. Vermits de achterban van Germinal zijn vertrouwde thuishaven, het Veltwijckstadion, moest omruilen voor het Kiel, haakte een groot deel van deze supporters af ondanks het feit dat men getracht heeft om de symbolische kenmerken van beide clubs te verzoenen (bijvoorbeeld de spelersuitrusting...). Uit deze geografische studie blijkt dat, ondanks het feit dat er nog steeds een kern van de abonnees in Ekeren gehuisvest is, een grote meerderheid van de supporters ten zuiden van Antwerpen woont en dus voormalige Beerschot supporters waren.

Deze studie toont aan dat bij het zoeken naar een geschikte locatie voor beide voetbalclubs ook rekening dient gehouden te worden met de geografische spreiding van de Antwerp en Germinal Beerschot supporters. Men dient als het ware een stadion te bouwen op gelijke afstand van het Olympisch Stadion en de Bosuil om de bestaande binding van supportersgroepen te kunnen handhaven.

BIBLIOGRAFIE

1. Boeken en Tijdschriften

- Ashton, J.K., Gerrard, B., & Hudson, R. (2003). Economic impact of national sporting success: Evidence from the London stock exchange. *Applied Economic Letters*, 10: 783-785.
- Bartier, J. (1981). *Libéralisme et Socialisme au XIX siècle*. Brussels: Editions de l'Université de Bruxelles.
- Barker, J. (1999). *The Story of Newcastle United*. Bristol: Fellowgate, 188 p.
- Billet, J. (1982). Verzuiling en Politiek: Theoretische beschouwingen over België na 1945. *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis* 13: 83-113.
- Boca: El Libro del xentenario*. Editorial Planeta (2005) 293 p.
- Boen, F., Vanbeselaere, N., & Feys, J. (2002). Behavioral consequences of fluctuating group success: An internet study on soccer teams. *Journal of Social Psychology*, 14: 769-781
- Boen, F., & Vanbeselaere, N. (2006). Begrafenis of verrijzenis? De identificatie van fans na de fusie van hun voetbalclub. In P. De Knop, J. Scheerder, & B. Vanreusel (Eds.), *Sportsociologie: Het spel en de spelers* (pp. 484-493). Maarssen, NL: Elsevier.
- Branscombe, N. R. & Wann, D. L. (1991). The positive social and self-concept consequences of sport team identification. *Journal of Sport and Social Issues*, 15: 115-127.
- Branscombe, N. R. & Wann, D. L. (1991). Physiological arousal and reactions to outgroup members during competitions that implicate an important social identity. *Aggressive Behaviour*, 18: 85-93.
- Brouckaert, E., Koekelberg, J. & Geldof, G. (1991). *100 jaar Club Brugge*. Roeselare: Roularta Books.
- Cartwright, S., & Cooper, C.L. (1992). *Mergers and acquisitions: The human factor*. Oxford, UK: Butterworth-Heinemann.
- Christ, O., van Dick, R., Wagner, U., & Stellmacher, J. (2003). When teachers go the extra-mile: Foci of organizational identification as determinants of different forms of organizational citizenship behavior among schoolteachers. *British Journal of Educational Psychology*, 73: 329-341.
- Cialdini, R. B., Borden, R. J., Thorne, A., Walker, M. R., Freeman, S., & Sloan, L. R. (1976). Basking in reflected glory: Three (football) field studies. *Journal of Personality and Social Psychology*, 34: 366-375.
- Corr, C. P., (1978). West Ham United Football Club & the beginnings of professional football

- in East London. *Journal of Contemporary History*, 13.2 (April 1978): 211-232.
- Danielson, M. N. (1997). *Home Team: Professional sports and the American metropolis*. New York: Princeton University Press.
- Days, P. (2000). *Sunderland A.F.C.: The official History. Sunderland*. Leighton in association with Sunderland A.F.C., 327 p.
- Dejonge, T. (2001). *De noodzaak aan exogeen opgelegde economisch-geografische principes bij het professionaliseren van het door endogene factoren ontstane wereldsportstelsel. Gevalstudie: Het lokalisatievraagstuk van het topvoetbal in België*. Ongepubliceerde doctoraatsthesis, Universiteit Gent, België.
- Depestel, R. (1960). *Jubelbrochure K.S.K. Roeselare: Kampioen Bevordering C 1959-1960*. Roeselare: Roularta Books.
- Deps, B. & Guldemont, H. (1995). *100 jaar voetbal in België 1895-1995*. Roeselare, Roularta Books.
- Devoke, S., & Shiraki, J. (2000). People Factors: The missing link in merger success. *Compensation and Benefits Management*, 6: 26-32.
- Dietz-Uhler, B., Harrick, E. A., End, C., & Jacquemotte, L. (2000). Sex differences in sport fan behaviour and reasons for being a sports fan. *Journal of Sport Behaviour*, 23: 219-231.
- Dubois, B., Evens, T. & Leruth P. (1992). *R.C. Liègeois 1892-1992*. Brussels: Editions Labors.
- Duke, V. (Forthcomming). *Merger Mania : The escalating process of mergers among Belgian Foofball Clubs since 1960*.
- Duke, V., & Renson, R. (2003). From factions to fusions? The rise and fall of two-club rivalries in Belgian football. *International Review for the Sociology of Sport*, 38: 61-77.
- Eastman, S.T., & Land, A. M. (1997). The best of both worlds: Spot fans find good seats at the bar. *Journal of Sport and Social Issues*, 21: 156-178.
- End, C.M. (2001). An examination of NFL fans computer mediated BIRGing. *Journal of Sport Behavior*, 24: 162-181.
- End, C.M., Dietz-Uhler, B., Demakakos, N., Grantz, M., & Biavano, J. (2003). Perception of sports fans who BIRG. *International Sports Journal*, 7: 139-149.
- Evaggelinou, C., & Grekinis, D. (1998). A survey of spectators at the International Stoke Mandeville Wheelchair Games. *Adapted Physical Educational Quarterly*, 15: 25-35.
- Festinger, L. (1954). A Theory of Social Comparison Processes. *Human Relations*, 7: 117-140.
- Finn, G.P.T (1997). *Scotland, Soccer, Society: Global Perspectives, Parochial myopia*,

- Paper to the NASS Annual Conference: Crossing Borders, University of Toronto, Canada, 5-8 November.
- Finn, R.L. (1969). *A History of Chelsea FC*. London: Pelham, 148 p.
- Finn, G.P.T. and T. Giuliannotti, (1998). *Scottish Fans, Not English Hooligans! Scots, Scottishness and Scottish Football*, in A. Brown (ed.).
- Fitzmaurice, J. (1996). *The Politics of Belgium*. London: Hurst & Co.
- Giulianotti, R. (1999) *Football, A Sociology of the Global Game*. Cambridge: Polity Press, 207 p.
- Gantz, W. & Wenner, L. A. (1995). Fanship and the television sports viewing experience. *Sociology of Sport Journal*, 12: 56-74.
- Geerts, D. (1999). *100 Jaar Beerschot: Een Eeuw Voetbal in Woord en Beeld*. Nijlen: Double Click.
- Govaerts, A. & Vankesbeeck, D. (1929). *Racing Gedenkboek*. Mechelen: Gebroeders Laurent.
- Gmelch, C. & San Antonio, P. M. (1998). Groupies and American Baseball. *Journal of Sport & Social Issues*, 22: 32-45.
- Guldenboek van Royal Beerschot athletic club Antwerp 1900-1950*.
- Gutmann, A. (1986). *Sport Spectators*. New York: Columbia University Press.
- Heider, F. (1946). Attitudes and Cognitive Organisation. *Journal of Psychology*, 21: 107-112
- Hemphill, D. A. (1995). Revisioning sport spectatorism. *Journal of the Philosophy of Sport*, 22: 48-60.
- Hirt, E.R, Zillman, D., Erickson, G. A., & Kennedy, C. (1992). Costs and benefits of allegiance: Changes in fans self-ascribed competencies after team victory versus defeat. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63: 724-738.
- Hogg, M., & Terry, D.J. (2001). Social identity theory and organizational processes. In M.Hogg & D.J.Terry (Eds.), *Social identity process in organizational contexts* (pp. 1-12). Philadelphia, PA: Psychology Press.
- Hobsbawn E. J. (1969). *Industry and empire*. Harmondsworth: Penguin, 308 p.
- Huyse, L. (1970). *Passiviteit, Pacificatie en Verzuiling in de Belgische Politiek*. Antwerpen: Standaard Uitgeverij.
- Inman, S., Wann, D.L., Ensor, C.L., Gates, R.D., & Caldwell, D.S. (1999). Assessing the psychological well-being of sportfans using the profile of mood states: The importance of team identification. *International Sport Journal*, 3: 81-90.

- Jacobson, B. (2003). The social psychology of the creation of a sports fan identity: A theoretical review of the literature. *Athletic Insight*, 5. (<http://www.athleticinsight.com>).
- Jones, I. (1997). A further examination of the factors influencing current identification with a sports team, a response to Wann e.a. (1996). *Perceptual and Motor Skills*, 85: 257-258.
- Kenyon, G. S., McPherson, B. D. (1974). An approach to the study of sport socialisation. *International Review of Sport Sociology*, 1: 127-138.
- Korr, C.P. (1978) West Ham United Football Club & the beginnings of professional football in East London. *Journal of Contemporary History*, 13.2 (April 1978): 211-232 p.
- Krohn, F.B., Clarke, M., Preston, E., McDonald, M., & Preston, B. (1998). psychological & sociological influences on attendance at small college sporting events. *College Students Journal*, 32: 277-288.
- Lalonde, R.N. (1992). The dynamics of group differentiation in the face of defeat. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 18: 336-342.
- Lalonde, R.N., Moghaddam, F.M., & Taylor, D.M. (1987). The process of group differentiation in a dynamic intergroup setting. *Journal of Social Psychology*, 127: 273-287.
- Lecoq, J. (1953). Le Championnats de Belgique. In *Le Football: Encyclopedie des sports modernes*. Monaco: Editions Kister & Schmid.
- Lijphart, A. (1968). *The politics of accomodation: Pluralism and Democracy in the Netherlands*. Berkeley: University of California Press.
- Lipset, S.M., Rokkan, S. (eds) (1967). *Party systems and voter alignments*. New York: Free Press.
- Livre D'Or (1950). *Livre D'Or Royal Beerschot Athletic Club 1900-1950*.
- Livre D'Or (1970). *Livre D'Or Royal Daring Club De Molenbeek 1895-1970*.
- MacClancy, J. (1996). *Nationalism at play: The Basques of Vizcaya and Athletic Bilbao*. Oxford: Berg, 145 p.
- Madrigal, R. (1995). Cognitive and affective determinants of fan satisfaction with sporting event attendance. *Journal of Leisure Research*, 27: 205-227.
- Magerman, M. (2006). *Predictoren van fusiesteun bij voetbalsupporters: De impact van ingrepsrepresentatie, identificatie en gepercipieerde noodzakelijkheid*, Verhandeling tot het verkrijgen van de graad in de psychologie: Katholieke Universiteit Leuven.

- Mair, P. (1997). *The Freezing of Party Systems: The State of the Thesis, paper at the conference on "Party Systems and voter Alignments: Thirty Years after"*, Norway, 24-27 april 1997.
- Malinson, V. (1963). *Power and Politics in Belgian Education 1815-1961*. London: Heinemann.
- Mariën, R. (1973). *100 jaar voetbal & clubleven*. Antwerpen/Utrecht: De Nederlandsche Boekhandel.
- Masterton, G., & Mander, A. J. (1990). Psychiatric emergencies, Scotland and the World Cup finals. *British Journal of Psychiatry*, 156: 475-478.
- McPherson, B. (1975). Sport consumption and the economics of consumerism. In D. W. Ball & J. W. Loy (eds.), *Sport and social order: Contributions to the sociology of sport* (pp.243-275). Reading, MA: Addison-Wesley.
- McPherson, B. (1976). Socialization into the role of sport consumer: A theory and causal model. *Canadian Review of Sociology and Anthtopology*, 13: 165-177.
- Melnick, M.J. (2001). Searching for sociability in the stands: A theory of sports spectating. *Journal of Sport Management*, 7: 44-60.
- Millet, K., Boen, F., Vanbeselaere, N., & Huybens, W. (2003). The relation between pre- and post-merger identification as a function of ingroup representation and merger status. In F. Van Overwalle, F. Boen, M. Pandelaere, & S. Lambert (Eds.), *Second Workshop on Social Psychology in Belgium* (pp. 23-29). Brussels: Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten.
- Mitchell, E. (1995). Team spirit, for eternity. *Time Magazine*, December 11, 67.
- Miguel, A. (1997). *River Plate, el campeon del siglo . Todo su Futbol Buenos Aires*, Editorial Planeta.
- Murell, A., & Dietz, B. (1992). Fan support of sport teams: The effect of an common group i dentity. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 14: 28-39.
- Pan, D. W., Gabert, T. E., McGaugh, E. C., & Branvold, S. E. (1997). Factors and differential demographic effects on purchases on season tickets for intercollegiate basketball games. *Journal of Sport Behaviour*, 20: 447-464.
- Pease, D.G., & Zhang, J. J. (1996). Differentiation of fan psychology with respect to sociodemographic backgrounds of NBA spectators. *Research Quarterly for Exercise and sport*, 67, A100.
- Portelli, A. (1993). *The rich and the poor in the culture of football*. In S. Redhead (ed.), p. 37-51.

- Renson, R. (1994). 'Corpus Alienum: Naschoolse Sport in het Katholieke Onderwijs'. In M. D'Hoker (eds) *Voor Lichaam en Geest*. Leuven: Universitaire Pers Leuven.
- Renson, R. & Tolleneer, J. (1992). Sport in Leuven 1914-1976: Een Bewogen Geschiedenis. *Hermes (Leuven)*, 23 (2-4): 203-218.
- Rinehart, R. (1996). Dropping hierarchies: Towards the study of a contemporary sporting avant-garde. *Sociology of Sport Journal*, 13: 159-175.
- Roberts, A., Wann, D.L., & Tindall, J. (1999). The role of team performance, team identification, and self-esteem in sport spectators game preference. *Perceptual and Motor Skills*, 89: 945-950.
- Robson, G. (2005) *No one likes us, We don't care! The myth & Reality of Millwall fandom*. London: Berg publishers, 192 p.
- Royal Antwerp Football Club: 1880-1930*, Gedenkboek.
- Shaw, D. (1985). Football Under Franco. *History Today*, august.
- Snyder, C. R., Lassegard, M. A., & Ford, C. E. (1986). Distancing after group success and failure: Basking in reflected glory and cutting off reflected failure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51: 382-388.
- Schwartz, N., Strack, F., Kommer, D., & Wagner, D. (1987). Soccer, rooms, and the quality of your life: Mood effects on judgments of satisfaction with life in general and with specific domains. *European Journal of Social Psychology*, 17: 69-79.
- Smith, G. J., Patterson, B., Williams, T., & Hogg, J. (1981). A profile of the deeply committed male sports fan. *Arena Review*, 5: 26-44.
- Stein, S., Carvallo, J.D. & Stokes S.C. (1986). *Soccer and Social change in Early 20th Century Peru*. *Studies in latin America popular Culture*, London: Routledge.
- Tajfel, H., & Turner, J.C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. In W.G. Austin & S. Worchel (Eds.), *The social psychology of intergroup relations* (pp. 33-47). Monterey, CA: Brooks/Cole.
- Taks, M., Renson, R. & Vanreusel, B. (1999). Organised Sport in Transition : Development, Structure & Trends of Sport Clubs in Belgium, in K. Heinemann (ed.) *Sport Clubs in Various European Countries*. Stuttgart: Hofmann Verlag.
- Terry, D.J., Carey, C.J., & Callan, V.J. (2001). Employee adjustment to an organizational merger: An intergroup perspective. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27, 267-280.
- Tolleneer, J. (1990). Gymnastics and Religion in Belgium 1892-1914. *International Journal of the History of Sport*, 7: 335-347.

- Uemukai, K., Takenouchi, T., Okuda, E., Matsumoto, M., & Yamanaka, K. (1995). Analysis of the factors affecting spectators identification with professional football teams in Japan. *Journal of Sport Sciences*, 13: 522.
- Van Knippenberg, D., & Van Schie, E.C.M. (2000). Foci and correlates of organizational identification. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 73: 137-147.
- Van Knippenberg, D., Van Knippenberg, B., Monden, L., & de Lima F. (2002). Organizational identification after a merger: A social identity perspective. *British Journal of Social Psychology*, 41: 233-252.
- Van Leeuwen, E., Van Knippenberg, D., & Ellemers, N. (2003). Continuing and changing group identities: The effects of merging on social identification and in-group bias. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29: 679-690.
- Van Nuffel, L. (1955). *Royal Antwerp Football Club Guldenboek 1880-1955*.
- Van Nuffel, L. & Schepers, H. (1980). *Royal Antwerp Football Club: 1880-1980*.
- Vanreusel, B., Renson, R. & Tolleneer, J. (1999). *Divided Sports in a divided Belgium*. In J. Sugden & A. Bairner (eds) *Sport in Divided Societies*. Aachen: Meyer & Meyer Sport.
- Waddington, I., Malcolm, D., & Horak, R. (1998). The social composition of football crowds in Western Europe: a comparative study', *International Review for the Sociology of Sport*, 33: 155-169.
- Wann, D.L (1996). Seasonal Changes in spectator identification and involvement with and evaluations of college basketball and football teams. *The Psychological Record*, 46: 201-215.
- Wann, D. L., (1997). *Sport Psychology*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Wann, D. L., & Branscombe, N.R. (1990a) Die-hard and fair-weather fans: Effects of identification on BIRGing and CORFing tendencies. *Journal of Sport & Social Issues*, 14: 103-117.
- Wann, D.L. & Branscombe, N.R. (1993). Sportfans: measuring degree of identification with their team, *International Journal of Sport Psychology*, 24: 1-17.
- Wann, D.L. & Branscombe, N.R. (1995). Influence of identification with a sport team of objective knowledge and subjective beliefs. *International Journal of Sport Psychology*, 26: 551-567.
- Wann, D. L., & Hamlet, M. A. (1995). Author and subject gender in sports research. *International Journal of Sport Psychology*, 26: 225-232.

- Wann, D.L., Hamlet, M.A., Wilson, T.M., & Hodges, J.A. (1995). Basking in reflected glory, cutting off reflected failure, and cutting off future failure: The importance of group identification. *Social Behavior and Personality*, 23: 377-388.
- Wann, D., McGeorge, K., Dolan, T. & Allison, J. (1994). Relationships between spectator identification and spectators perceptions of influence, spectators emotions and competition outcome. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 16 : 347-364.
- Wann, D. L., Melnick, M. J., Russell, G. W., & Pease, D. G. (2001). *Sportfans: The psychology and social impact of spectators*. New York: Routledge Press.
- Wann, D. L., & Schrader, M. P. (1996). An analysis of the stability of sport team identification. *Perceptual and Motor Skills*, 82: 322.
- Wann D. L., Tucker, K. B., & Schrader, M. P. (1996). An exploratory examination of the factors influencing the origination, continuation and cessation of identifications with sport teams. *Perceptual and Motor Skills*, 82: 995-1101.
- Walgrave, S., Decoster, K., Deswert, K., Suetens, M. & Van Aelst. P. (2001). *Actuele politieke problemen van België*. Antwerpen, Universitas.
- Weiller, K. H., & Higgs, C. T. (1997). Fandom in the 40's : The integrating functions of All American Girls Professionnal Baseball League. *Journal of Sport Behaviour*, 20: 211-231.
- Willocx, D., Voet, W., Schepers, R. & Schepers, M. (2005). *1880-2005: 125 jaar Antwerp FC*. Book & Media Publishing.
- 80 jaar Goud-Zwart (1986) *80 jaar Goud Zwart: Koninklijke Lierse Sportkring 1906-1986*. (n/publ.) *Jubileumboek van de Koninklijke Lyra 1909-1959*.

2. Kranten

- Gazet Van Antwerpen, woensdag 4 december 2003, "Antwerpen wil een fusie steunen".
- De Standaard, zaterdag 11 december 2004, "Afschaffing fankaart toegejuicht".
- De Standaard, maandag 22 Januari 2007, "De nationale voetbaluitslagen".
- De Standaard, vrijdag 2 maart 2007, "Task Force voor voetbalstadion".
- De Standaard, zaterdag 28 april 2007, "Courtois verkent stad".
- De Standaard, woensdag 27 juli 2005, "Voetbalclub KVK Beringen niet meer welkom in mijnstadion".

3. Internetreferenties

- Databank Sociale Planning Antwerpen (2007). “Het mediaan netto belastbaar inkomen van alle aangiften in Antwerpen op sectorniveau”. <http://www.dspa.be/new/>.
- FC Brussels (2006). “Ontstaansgeschiedenis.” Geraadpleegd september 2007.
http://www.fcbrussels.com/joomla/index.php?option=com_content&task=view&id=12&Itemid=26
- Germinal Beerschot (2007) ”Uitslagen competitie”. Geraadpleegd maart 2007
<http://www.germinal-beerschot.com>.
- Koninklijke Belgische Voetbalbond (2007). “Eindklassement van Hogere Afdelingen: 1895-1896”. Geraadpleegd april 2006.
<http://www.footbel.be/documents/COMPETITIES/Eindklassementen/S1895-1896NL.pdf>.
- Koninklijke Belgische Voetbalbond (2007). “Eindklassement van Hogere Afdelingen: 1926-1927”. Geraadpleegd april 2006.
<http://www.footbel.com/documents/COMPETITIES/Eindklassementen/S1926-1927NL.pdf>.
- KVK Ieper (2007). “Clubgeschiedenis”. Geraadpleegd september 2007.
<http://www.kvkieper.be/index.php?page=club>.
- Royal Antwerp FC (2007). “Uitslagen competitie”. Geraadpleegd maart 2007.
http://www.rafc.be/index_content.html
- Wikipedia (2007). “Royal Shrovetide Football.” Geraadpleegd januari 2006.
http://en.wikipedia.org/wiki/Royal_Shrovetide_Football.
- Wikipedia (2007). “Epson Derby”. Geraadpleegd januari 2006.
http://en.wikipedia.org/wiki/Epsom_Derby.
- Wikipedia (2007). “S.S. Lazio.” Geraadpleegd maart 2006.
http://en.wikipedia.org/wiki/S.S._Lazio.
- Wikipedia (2007). “S.S. Lazio” Geraadpleegd maart 2006.
http://en.wikipedia.org/wiki/A.S._Roma.
- Wikipedia (2007). “Fla-Flu.” Geraadpleegd maart 2006.
<http://en.wikipedia.org/wiki/Fla-Flu>.
- Wikipedia (2007). “Atlético Mineiro” .Geraadpleegd maart 2006.

http://en.wikipedia.org/wiki/Clube_Atlético_Mineiro.

Wikipedia (2007). “Cruzeiro E.C.” Geraadpleegd maart 2006.
http://en.wikipedia.org/wiki/Cruzeiro_Esporte_Clube.

Wikipedia (2007). “Sevilla FC”. Geraadpleegd maart 2006.
http://en.wikipedia.org/wiki/Sevilla_FC.

Wikipedia (2007). “Real Betis” .Geraadpleegd maart 2006.
http://en.wikipedia.org/wiki/Real_Betis.

Wikipedia (2007). “Galatasaray” .Geraadpleegd maart 2006.
<http://en.wikipedia.org/wiki/Galatasaray>.

Wikipedia (2007). “Fenerbahçe S.K.” .Geraadpleegd maart 2006.
http://en.wikipedia.org/wiki/Fenerbahçe_SK.

Wikipedia (2007). “Besiktas J.K.” .Geraadpleegd maart 2006.
http://en.wikipedia.org/wiki/Beşiktaş_Jimnastik_Kulübü.

Wikipedia (2007). “Beitar Jeruzalem”. Geraadpleegd april 2006.
http://en.wikipedia.org/wiki/Beitar_Jerusalem.

Wikipedia (2007). “Hapoel Jeruzalem”. Geraadpleegd april 2006.
http://en.wikipedia.org/wiki/Hapoel_Jerusalem_%28soccer%29.

Wikipedia (2007). “Hapoel Tel Aviv”. Geraadpleegd april 2006.
http://en.wikipedia.org/wiki/Hapoel_Tel-Aviv_FC

Wikipedia (2007). “Maccabi Tel Aviv”. Geraadpleegd april 2006.
http://en.wikipedia.org/wiki/Maccabi_Tel_Aviv_FC.

Wikipedia (2007). “Maccabi Tel Aviv”. Geraadpleegd september 2006
http://nl.wikipedia.org/wiki/FC_Brussels.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1: GEOGRAFISCHE SPREIDING VAN DE FANCLUBSUPPORTERS VAN RAFC, DE SUPPORTERCLUBSUPPORTERS VAN RAFC EN DE ABONNEES VAN GB IN VLAANDEREN

CODE	GEMEENTE	ANTW FAN (%)	ANTW SUP (%)	GB ABO (%)
1.	Gent	0,1	0,0	0,0
2.	Moerbeke	0,0	0,0	0,2
3.	Lokeren	0,0	0,0	0,2
4.	Zele	0,0	0,0	0,1
5.	Lede	0,0	0,0	0,1
6.	Aalst	0,0	0,0	0,1
7.	Waasmunster	0,0	0,0	0,2
8.	Sint-Niklaas	0,3	0,3	0,1
9.	Sint-Gillis-Waas	0,1	0,0	0,3
10.	Beveren	0,4	0,7	0,3
11.	Temse	0,2	0,0	0,2
12.	Kruibeke	0,1	0,5	0,1
13.	Zwijndrecht	0,9	0,5	1,4
14.	Bornem	0,2	0,3	1,3
15.	Sint-Amands	0,0	0,0	0,4
16.	Puurs	0,1	0,1	0,4
17.	Niel	0,2	0,4	0,8
18.	Schelle	0,4	0,2	1,4
19.	Hemiksem	0,3	0,2	1,7
20.	Aartselaar	0,7	0,8	3,4
21.	Boom	0,6	2,3	0,7
22.	Willebroek	0,1	0,0	0,3
23.	Mechelen	0,3	0,1	0,3
24.	Rumst	0,4	0,4	1,0
25.	Kontich	0,9	0,3	1,3
26.	Edegem	1,5	1,3	2,4
27.	Mortsel	1,7	1,6	2,0
28.	Hove	0,4	0,1	0,5
29.	Lint	0,3	0,4	0,2
30.	Duffel	0,2	0,0	0,3
31.	Borsbeek	2,0	2,2	1,1

32.	Boechout	0,5	0,8	0,5
33.	Lier	0,5	0,5	0,4
34.	Wommelgem	1,7	1,2	1,0
35.	Ranst	1,2	1,8	0,3
36.	Nijlen	0,3	0,0	0,1
37.	Wijnegem	1,5	1,0	0,5
38.	Schoten	6,2	5,4	1,7
39.	Schildre	2,4	1,5	0,8
40.	Zoersel	2,0	0,9	0,6
41.	Brasschaat	3,6	0,9	3,1
42.	Brecht	2,7	7,5	1,2
43.	Malle	1,1	0,7	0,3
44.	Kappellen	2,0	1,4	1,8
45.	Stabroek	2,7	3,1	1,7
46.	Kalmthout	1,0	0,3	1,0
47.	Essen	0,6	1,0	0,4
48.	Wuustwezel	1,1	0,9	1,1
49.	Hoogstraten	0,1	1,8	0,0
50.	Rijkevorsel	0,3	0,5	0,1
51.	Merksplas	0,2	0,8	0,0
52.	Turnhout	0,4	1,0	0,1
53.	Beerse	0,4	0,1	0,1
54.	Vosselaar	0,2	0,0	0,0
55.	Arendonk	0,2	0,0	0,2
56.	Lille	0,2	1,0	0,2
57.	Zandhoven	0,3	0,1	0,2
58.	Grobbendonk	0,2	0,1	0,0
59.	Herenthals	0,4	0,1	0,1
60.	Geel	0,3	0,1	0,1
61.	Retie	0,1	0,0	0,0
62.	Mol	0,2	0,0	0,1
63.	Dessel	0,1	0,0	0,1
64.	Balen	0,1	0,2	0,2
65.	Laakdal	0,1	0,0	0,0
66.	Heist-Op-Den-Berg	0,1	0,0	0,2
67.	Berlaar	0,1	0,0	0,1
68.	Sint-Kattelijne-Waver	0,1	0,0	0,0
69.	Londerzeel	0,0	0,2	0,1
70.	Aarschot	0,1	0,0	0,0
71.	Blankenberghe	0,0	0,1	0,0
72.	Buggenhout	0,0	0,2	0,0

73.	Zemst	0,0	0,1	0,0
74.	Boortmeerbeek	0,0	0,1	0,0
75.	Halen	0,0	0,1	0,0
76.	Hasselt	0,0	0,1	0,0
77.	Tongeren	0,0	0,1	0,0
78.	Lanaken	0,0	0,1	0,0
79.	Olen	0,0	0,1	0,0
80	Westerlo	0,0	0,2	0,0
81	Ravels	0,0	0,1	0,0
82	Oud-Turnhout	0,0	0,1	0,0

BIJLAGE 2 :GEOGRAFISCHE SPREIDING VAN DE FANCLUBSUPPORTERS VAN RAFC, DE SUPPORTERCLUBSUPPORTERS VAN RAFC EN DE ABONNEES VAN GB OP SECTORNIVEAU

SECTOR	NAAM	ANTW FAN AANTAL	ANTW FAN PROM	GB ABO AANTAL	GB ABO PROM	ANTW SUP AANTAL	ANTW SUP PROM
A00-	ANTWERPEN KERN - OUDE STAD	25	4,479483963	4	2,268859898	3	7,058823529
A01-	KLAPDORP - BROUWERSVLIET	12	2,150152302	1	0,567214974	0	0
A02-	GROENPLAATS (SPAANSE WALLEN)	3	0,537538076	0	0	0	0
A03-	HOOGSTRAAT (SPAANSE WALLEN)	22	3,941945888	3	1,701644923	3	7,058823529
A04-	OUDAAN (SPAANSE WALLEN)	11	1,970972944	0	0	1	2,352941176
A05-	GEVANGENIS (SPAANSE WALLEN)	9	1,612614227	1	0,567214974	1	2,352941176
A081	SCHELDEKADEN NOORD	0	0	0	0	0	0
A10-	MEIR - LEYSSTRAAT (SP. WALLEN)	13	2,329331661	4	2,268859898	0	0
A11-	KIPDORP-ST.-JACOBS (SP.WALLEN)	11	1,970972944	5	2,836074872	2	4,705882353
A12-	K.N.S.-NAT. BANK (SP. WALLEN)	6	1,075076151	1	0,567214974	2	4,705882353
A13-	STADSWAAG-BEGIJNHOF(SP.WALLEN)	13	2,329331661	1	0,567214974	1	2,352941176
A14-	TABAKSVEST (SPAANSE WALLEN)	6	1,075076151	2	1,134429949	1	2,352941176
A15-	HESSENHUIS (SPAANSE WALLEN)	18	3,225228454	3	1,701644923	1	2,352941176
A21-	ST.-ANDRIES (SPAANSE WALLEN)	22	3,941945888	15	8,508224617	3	7,058823529
A22-	ST.-MICHIELSKAAI (SP. WALLEN)	16	2,866869737	5	2,836074872	0	0
B701	LINKEROEVER-ZUID (LINKEROEVER)	38	6,808815624	14	7,941009643	2	4,705882353
B71-	LINKEROEVER - STATION	26	4,658663322	15	8,508224617	0	0
B721	LINKEROEVER-NOORD	35	6,271277549	8	4,537719796	0	0
B73-	ST.-ANNA (LINKEROEVER)	1	0,179179359	0	0	0	0
B742	THOENETLAAN (LINKEROEVER)	17	3,046049095	8	4,537719796	1	2,352941176
B752	GLORIANTLAAN (LINKEROEVER)	1	0,179179359	0	0	0	0
B782	GALGEWEEL (LINKEROEVER)	0	0	0	0	0	0
B791	ST.-ANNABOS (LINKEROEVER)	0	0	0	0	0	0
B813	BLANCEFLOERLAAN (LINKEROEVER)	7	1,25425551	12	6,806579694	0	0

B824	CHARLES DE COSTERLAAN(L.OEVER)	0	0	0	0	0	0
C20-	STATIEKWARTIER (STATIONSWIJK)	4	0,716717434	0	0	0	0
C21-	ATHENEUM (STATIONSWIJK)	9	1,612614227	2	1,134429949	2	4,705882353
C22-	DE CONINCPLEIN-Z.(STATIONSW.)	10	1,791793585	1	0,567214974	1	2,352941176
C23-	OFFERANDESTRAAT(STATIONSWIJK)	20	3,583587171	2	1,134429949	0	0
C24-	PROVINCIESTRAAT(STATIONSWIJK)	15	2,687690378	0	0	1	2,352941176
C25-	PELIKAANSTRAAT (STATIONSWIJK)	9	1,612614227	0	0	0	0
C28-	STATION - ZOO (STATIONSWIJK)	0	0	0	0	0	0
C29-	STADSPARK (STATIONSWIJK)	0	0	0	0	0	0
C31-	JEZUITENCOLLEGE(STATIONSWIJK)	8	1,433434868	0	0	0	0
C41-	DAMBRUGGESTRAAT-N.(STATIONSW.)	25	4,479483963	0	0	2	4,705882353
C42-	DE ZAVEL (NOORDWIJK)	24	4,300304605	0	0	4	9,411764706
C43-	ST.-WILLEBRORDUS (NOORDWIJK)	28	5,017022039	4	2,268859898	0	0
C44-	POTGIETERSTRAAT (NOORDWIJK)	10	1,791793585	2	1,134429949	0	0
C45-	STUIVENBERG ZIEKENHUIS(NOORDW)	11	1,970972944	2	1,134429949	2	4,705882353
C491	SCHIJNPOORT (DAM-SCHIJNPOORT)	0	0	0	0	0	0
D30-	CHARLOTTALEI (OOSTWIJK)	3	0,537538076	1	0,567214974	1	2,352941176
D31-	ASTRID BAD (OOSTWIJK)	6	1,075076151	2	1,134429949	1	2,352941176
D32-	ST.-VINCENTIUS (OOSTWIJK)	21	3,762766529	2	1,134429949	0	0
D33-	STADSPARK-ZUID (OOSTWIJK)	14	2,50851102	3	1,701644923	2	4,705882353
D34-	DAGERAADPLAATS - OOSTSTATIE	47	8,421429851	7	3,970504821	2	4,705882353
D35-	VAN DIEPENBEECKSTR. (OOSTWIJK)	5	0,895896793	1	0,567214974	1	2,352941176
D38-	GAS (OOSTWIJK)	1	0,179179359	0	0	0	0
D41-	STAPPAERTS - KRIJGSHOSPITAAL	13	2,329331661	0	0	0	0
D42-	LAMORINIERESTR.-ZUID (EBES)	11	1,970972944	2	1,134429949	0	0
E122	WAALSE KAAI (ZUIDWIJK)	8	1,433434868	5	2,836074872	1	2,352941176
E131	VLAAMSE KAAI (ZUIDWIJK)	5	0,895896793	5	2,836074872	0	0
E14-	MUSEUMWIJK (ZUIDWIJK)	47	8,421429851	15	8,508224617	2	4,705882353
E15-	GERECHTSHOF (ZUIDWIJK)	15	2,687690378	8	4,537719796	1	2,352941176
E19-	OUDE SCHIPPERSDOKKEN(ZUIDWIJK)	0	0	0	0	0	0
E50-	BELL (ZUIDWIJK)	31	5,554560115	11	6,239364719	0	0

E521	LANGE ELZENSTRAAT (ZUIDWIJK)	10	1,791793585	13	7,373794668	0	0
E53-	TROONPLAATS (ZUIDWIJK)	24	4,300304605	8	4,537719796	0	0
E551	GERECHTSHOF (ZUIDWIJK)	22	3,941945888	7	3,970504821	0	0
E592	SPAGHETTIKNOOP (KIEL)	0	0	0	0	0	0
F11-	ST.-CATHARINA (KIEL)	7	1,25425551	25	14,18037436	0	0
F12-	MAURITS SABELLAAN (KIEL)	4	0,716717434	16	9,075439592	0	0
F21-	KOLONIELAAN (CAM. HUYSMANSL.)	20	3,583587171	25	14,18037436	3	7,058823529
F223	VOLHARDINGSSTRAAT (KIEL)	1	0,179179359	1	0,567214974	0	0
F60-	KIEL - CENTRUM (KIEL)	7	1,25425551	23	13,04594441	0	0
F61-	BOOMSE STWG-BEERSCHOT (KIEL)	16	2,866869737	62	35,16732842	0	0
F62-	BEERSCHOT - STADION (KIEL)	3	0,537538076	9	5,10493477	0	0
F64-	JAN DE VOSLEI (KIEL)	6	1,075076151	13	7,373794668	0	0
F65-	PIUS X (KIEL)	6	1,075076151	28	15,88201929	0	0
F680	PETROLEUM - SCHELDEKADEN - Z.	0	0	1	0,567214974	0	0
F691	KIELSE POLDER (KIEL)	0	0	0	0	0	0
G51-	ST.-LAURENTIUS (ZUIDWIJK)	11	1,970972944	8	4,537719796	0	0
G522	FRANSEN PLAATS (ZUIDWIJK)	0	0	2	1,134429949	0	0
G53-	HARMONIE (ZUIDWIJK)	17	3,046049095	2	1,134429949	0	0
G54-	KAREL OOMSTRAAT	15	2,687690378	6	3,403289847	2	4,705882353
G552	C. TEICHMANN PLAATS (ZUIDWIJK)	2	0,358358717	0	0	1	2,352941176
G59-	ALBERTPARK (OOSTWIJK)	1	0,179179359	0	0	0	0
G72-	WILRIJKSPL.-W. (WILRIJKSPLEIN)	3	0,537538076	17	9,642654566	0	0
G73-	BLOKKEN-KRUISHOFSTR. (WILR.PL)	5	0,895896793	11	6,239364719	0	0
G74-	DEN BRANDT (WILRIJKSPLEIN)	3	0,537538076	3	1,701644923	0	0
G75-	OOSTERVELD (WILRIJKSPEIN)	3	0,537538076	0	0	0	0
G780	NACHTEGALENPARK(WILRIJKSPLEIN)	0	0	0	0	0	0
H40-	ST.-AMANDUS (NOORDWIJK)	26	4,658663322	2	1,134429949	4	9,411764706
H41-	STUIVENBERG-WEST	29	5,196201398	1	0,567214974	0	0
H43-	ST.-JANSPLEIN-TRAPSTR.(N.WIJK)	28	5,017022039	1	0,567214974	6	14,11764706
H44-	STUIVENBERGPLEIN (NOORDWIJK)	21	3,762766529	0	0	1	2,352941176
H492	STATION STUIVENBERG	0	0	0	0	0	0

H83-	SLACHTHUISWIJK (DAM-SCHIJNPOORT)	30	5,375380756	0	0	7	16,47058824
H84-	DAM (DAM - SCHIJNPOORT)	5	0,895896793	0	0	1	2,352941176
H89-	DAM - LOBROEKDOK (SCHIJNPOORT)	0	0	0	0	0	0
J072	OUDE HAVEN	0	0	0	0	0	0
J80-	LUCHTBAL-ZUID	20	3,583587171	5	2,836074872	2	4,705882353
J81-	LUCHTBAL-NOORD	19	3,404407812	2	1,134429949	0	0
J820	IJZERLAAN (DAM - SCHIJNPORT)	6	1,075076151	2	1,134429949	0	0
J83-	DUBOISSTRAAT (NOORDWIJK)	16	2,866869737	2	1,134429949	0	0
J84-	WILLEMDOK (SPAANSE WALLEN)	2	0,358358717	0	0	2	4,705882353
J85-	'T EILANDJE	13	2,329331661	7	3,970504821	1	2,352941176
J873	HOUTDOK	3	0,537538076	0	0	0	0
J881	POLDER (EKEREN)	0	0	0	0	2	4,705882353
J901	SCHOONBROEK HANDBOOG	7	1,25425551	10	5,672149745	0	0
J912	GR.HAGELKRUIS-L. BAEKELANDSTR.	8	1,433434868	12	6,806579694	0	0
J923	SCHOONBROEK - TWEEKRONEN	10	1,791793585	4	2,268859898	0	0
J932	DONKSE BEEK (EKEREN)	14	2,50851102	2	1,134429949	0	0
J94-	LEUGENBERG-ZUID (EKEREN)	5	0,895896793	2	1,134429949	2	4,705882353
K171	ALBERTDOK	1	0,179179359	1	0,567214974	0	0
K172	MARSHALL-EN INDUSTRIEDOK ESSO	0	0	0	0	0	0
K173	LEOPOLDDOK FORD-FABRIEKEN	2	0,358358717	0	0	0	0
K174	LUITHAGEN FORD-FABRIEKEN	4	0,716717434	0	0	0	0
K175	CHURCHILLDOK-G. M. CONTIN.	0	0	0	0	0	0
K176	WALENHOEK ANTWERPEN-NOORD	0	0	0	0	0	0
K214	LILLO - FORT	0	0	0	0	0	0
K271	DISTRICT LILLO TUNNEL-NOORD	0	0	0	0	0	0
K272	DISTRICT LILLO TUNNEL-ZUID	0	0	0	0	0	0
K273	DISTRICT LILLO TUNNEL-ZUID	0	0	0	0	0	0
L000	ZANDVLIET-KERN(ZANDVL.-5 DIST)	18	3,225228454	2	1,134429949	0	0
L011	STALSHOEK(ZANDVLIET-5 DISTR.)	15	2,687690378	2	1,134429949	2	4,705882353
L022	GROTE RUIGEHEIDE(ZANDVL.-5DIS)	2	0,358358717	2	1,134429949	0	0
L070	HAVENGEBIED (ZANDVLIET-5 DIS)	0	0	0	0	0	0

L090	NOORDLAANPOLDER-VERSPR. BEW.	2	0,358358717	0	0	0	0
L100	BERENDRECHT - KERN (BERENDRECH	29	5,196201398	6	3,403289847	4	9,411764706
L111	STEENHOVENSTRAAT (BERENDRECHT	6	1,075076151	0	0	0	0
L122	VISWATER(BERENDRECHT - 4 DIST)	36	6,450456907	7	3,970504821	5	11,76470588
L17-	HAVENGEBIED(BERENDRECHT - 4 D)	0	0	0	0	0	0
L18-	KRAAIENBERG(BERENDRECHT - 4 D)	0	0	0	0	0	0
P00-	EKEREN-CENTRUM	17	3,046049095	8	4,537719796	0	0
P01-	EKEREN-DORP	24	4,300304605	16	9,075439592	2	4,705882353
P02-	SCHOONBROEK	16	2,866869737	7	3,970504821	0	0
P03-	DE GEESTEN	39	6,987994983	12	6,806579694	15	35,29411765
P04-	HET ZAND	35	6,271277549	29	16,44923426	2	4,705882353
P05-	LEERHOEKSLAAN	4	0,716717434	9	5,10493477	1	2,352941176
P09-	VELTWIJCK	0	0	0	0	0	0
P10-	MARIABURG	26	4,658663322	8	4,537719796	2	4,705882353
P111	DE BIST	11	1,970972944	9	5,10493477	0	0
P12-	DE NOTESCHELP	14	2,50851102	4	2,268859898	0	0
P192	HOGE BIST	0	0	0	0	0	0
P20-	HOEKAKKER	16	2,866869737	8	4,537719796	0	0
P21-	LUCASWIJK	7	1,25425551	1	0,567214974	0	0
P22-	PRINSHOEVELAND	7	1,25425551	15	8,508224617	0	0
P23-	LAGE BIST	9	1,612614227	6	3,403289847	2	4,705882353
P242	KLAVERVELDEN	3	0,537538076	0	0	0	0
P291	LAAR	0	0	0	0	0	0
P33-	KLEIN HEIKEN	0	0	0	0	0	0
P39-	VLOEIENDE	1	0,179179359	1	0,567214974	0	0
P50-	LEUGENBERG	12	2,150152302	6	3,403289847	0	0
P589	DE HOEKX	0	0	0	0	0	0
P59-	KROMMESTR.- AKKER - BREDESTR.-	4	0,716717434	3	1,701644923	0	0
Q001	OUD MERKSEM	60	10,75076151	5	2,836074872	1	2,352941176
Q012	MERKSEM-CENTRUM	31	5,554560115	3	1,701644923	2	4,705882353
Q021	LAATLOS	14	2,50851102	3	1,701644923	3	7,058823529

Q03-	GAGELVELDEN	54	9,675685361	8	4,537719796	1	2,352941176
Q04-	KLUIZEVELDEN	41	7,3463537	5	2,836074872	1	2,352941176
Q052	EIGEN HEERD	13	2,329331661	3	1,701644923	1	2,352941176
Q072	DUIVELSHOEK	8	1,433434868	0	0	0	0
Q091	PARK	2	0,358358717	0	0	0	0
Q10-	OUDE BAREEL	50	8,958967927	7	3,970504821	5	11,76470588
Q11-	MERKSEMHEIDE	32	5,733739473	4	2,268859898	0	0
Q12-	KROONWIJK	95	17,02203906	6	3,403289847	4	9,411764706
Q13-	MELGESDREEF	41	7,3463537	2	1,134429949	3	7,058823529
Q14-	TUINWIJK	58	10,3924028	5	2,836074872	4	9,411764706
Q17-	MERKSEM-DOKKEN	0	0	0	0	0	0
Q201	LAMBRECHTSHOEKEN	105	18,81383265	9	5,10493477	5	11,76470588
Q212	LAARSE BAAN-WEST	53	9,496506003	13	7,373794668	3	7,058823529
Q222	RIETSCHOORVELDEN	31	5,554560115	7	3,970504821	1	2,352941176
Q233	LAARSE BAAN-OOST	29	5,196201398	1	0,567214974	3	7,058823529
Q241	KRUISBAANVELDEN	0	0	0	0	0	0
Q242	KRUISBAANVELDEN	18	3,225228454	3	1,701644923	0	0
Q291	'T LAAR	52	9,317326644	7	3,970504821	2	4,705882353
Q30-	KLEINE BAREEL	2	0,358358717	0	0	0	0
Q39-	'T FORT	0	0	0	0	0	0
Q49-	SPORTPALEIS	0	0	0	0	0	0
R00-	DEURNE - GEMEENTEHUIS	19	3,404407812	0	0	2	4,705882353
R01-	PLANKENBERG	63	11,28829959	5	2,836074872	3	7,058823529
R02-	DEURNE-HET DORP	27	4,837842681	2	1,134429949	1	2,352941176
R03-	GALLIFORT	105	18,81383265	4	2,268859898	6	14,11764706
R04-	KREGLINGER	76	13,61763125	2	1,134429949	11	25,88235294
R05-	TER RIVIEREN	68	12,18419638	0	0	6	14,11764706
R099	RIVIERENHOF-NOORD	0	0	0	0	0	0
R101	KRONENBURG	121	21,68070238	6	3,403289847	14	32,94117647
R110	BISSCHOPPENHOF	183	32,78982261	8	4,537719796	24	56,47058824
R12-	CONFORTA	97	17,38039778	5	2,836074872	16	37,64705882

R13-	TEN EEKHOVE	112	20,06808816	12	6,806579694	11	25,88235294
R172	KANAAL	0	0	0	0	0	0
R180	BREM	63	11,28829959	1	0,567214974	10	23,52941176
R19-	KRUININGE	44	7,883891776	2	1,134429949	6	14,11764706
R20-	VENNEBORG	149	26,69772442	14	7,941009643	13	30,58823529
R21-	MORTELHOEK	143	25,62264827	8	4,537719796	7	16,47058824
R22-	ERTBRUGGE	43	7,704712417	6	3,403289847	3	7,058823529
R23-	ZWARTE AREND	125	22,39741982	7	3,970504821	9	21,17647059
R24-	SCHOTENSTEENWEG	116	20,78480559	3	1,701644923	3	7,058823529
R28-	RUGGEVELD	0	0	0	0	0	0
R29-	ERTBRUGGE VELD	0	0	0	0	0	0
R30-	'T MESTPUTTEKE	30	5,375380756	5	2,836074872	4	9,411764706
R31-	DRIEKONINGEN	99	17,7387565	6	3,403289847	11	25,88235294
R32-	ARENA	25	4,479483963	2	1,134429949	5	11,76470588
R33-	KRIEKENHOF	41	7,3463537	4	2,268859898	4	9,411764706
R34-	MUGGENBERG	20	3,583587171	1	0,567214974	2	4,705882353
R35-	MORKHOVEN	34	6,09209819	2	1,134429949	1	2,352941176
R39-	BOTERLAARHOF	1	0,179179359	0	0	0	0
R401	BOEKENBERG	31	5,554560115	4	2,268859898	0	0
R41-	DRAKENHOF	64	11,46747895	9	5,10493477	1	2,352941176
R42-	BOEKENBERGLEI	21	3,762766529	1	0,567214974	0	0
R43-	EKSTERLAAR	40	7,167174342	2	1,134429949	1	2,352941176
R44-	BOTERLAAR - SILSBURG	63	11,28829959	9	5,10493477	4	9,411764706
R47-	VLIEGVELD	1	0,179179359	0	0	0	0
R482	BOEKENBERGPARK	2	0,358358717	2	1,134429949	0	0
S00-	BORGERHOUT - GEMEENTEHUIS	36	6,450456907	5	2,836074872	1	2,352941176
S01-	FONTEINSTRAAT	27	4,837842681	5	2,836074872	1	2,352941176
S02-	DEN BLEEKHOF	28	5,017022039	5	2,836074872	0	0
S03-	KROONSTRAAT-WEST	18	3,225228454	0	0	0	0
S04-	HET LAAR	23	4,121125246	1	0,567214974	1	2,352941176
S05-	KATTENBERG	24	4,300304605	4	2,268859898	1	2,352941176

S10-	STENENBRUG-ZUID	15	2,687690378	2	1,134429949	2	4,705882353
S11-	COLLEGE	78	13,97598997	8	4,537719796	6	14,11764706
S12-	VAN DE PERRELEI	37	6,629636266	7	3,970504821	3	7,058823529
S13-	BOELAERPARK-NOORD	13	2,329331661	3	1,701644923	0	0
S19-	TE BOELAERPARK	4	0,716717434	1	0,567214974	0	0
S20-	FOORPLEIN	4	0,716717434	6	3,403289847	1	2,352941176
S28-	DEURNE - HUISKENS	0	0	0	0	0	0
S29-	E 3 - E 39	0	0	0	0	0	0
S30-	DE PEPERBUS	19	3,404407812	1	0,567214974	10	23,52941176
S31-	ST.-ANNA	20	3,583587171	0	0	1	2,352941176
S41-	LABORATORIUM	42	7,525533059	1	0,567214974	5	11,76470588
S42-	GITSCHOTEL	17	3,046049095	6	3,403289847	2	4,705882353
S43-	CRUYSLEI	34	6,09209819	7	3,970504821	1	2,352941176
T00-	OP TEN BERGH	20	3,583587171	3	1,701644923	1	2,352941176
T01-	POSTHOF	16	2,866869737	2	1,134429949	1	2,352941176
T02-	HOFVELD	5	0,895896793	1	0,567214974	0	0
T03-	STUIVENBERG	13	2,329331661	0	0	2	4,705882353
T04-	OUDE JUSTITIE	5	0,895896793	4	2,268859898	0	0
T05-	TURKEYEN	6	1,075076151	2	1,134429949	2	4,705882353
T09-	VESTINGEN	2	0,358358717	2	1,134429949	0	0
T10-	RUYTENBURG	19	3,404407812	3	1,701644923	0	0
T111	FRUITHOF	23	4,121125246	3	1,701644923	3	7,058823529
T12-	OUDE BAEN	15	2,687690378	5	2,836074872	2	4,705882353
T13-	MOLENVELD	19	3,404407812	2	1,134429949	0	0
T14-	DE VELDEKENS	20	3,583587171	5	2,836074872	1	2,352941176
T180	ROOY	5	0,895896793	1	0,567214974	1	2,352941176
T19-	DE SCHOM	2	0,358358717	0	0	0	0
T20-	GITSCHOTEL	32	5,733739473	7	3,970504821	5	11,76470588
T21-	VOSSTRAETE	17	3,046049095	4	2,268859898	1	2,352941176
T22-	GROENENHOEK	39	6,987994983	7	3,970504821	0	0
T23-	BERCHEMBOS	19	3,404407812	2	1,134429949	1	2,352941176

T24-	TUINWIJK	20	3,583587171	1	0,567214974	0	0
T25-	HET PRIEEL	0	0	0	0	0	0
T30-	ZURENBORG	14	2,50851102	0	0	1	2,352941176
T39-	OOSTKWARTIER	0	0	0	0	0	0
T412	ZILVERBEEK	11	1,970972944	2	1,134429949	0	0
T42-	DE ZEPTEN	16	2,866869737	7	3,970504821	0	0
U00-	WILRIJK-CENTRUM	18	3,225228454	24	13,61315939	3	7,058823529
U01-	YPERMAN - STEYTELINCK	13	2,329331661	17	9,642654566	3	7,058823529
U02-	OVERSNES - DUIVELSHOEK	28	5,017022039	23	13,04594441	5	11,76470588
U03-	KOORNBLOEM	16	2,866869737	29	16,44923426	0	0
U09-	SLIJKHOEK - FORT 6	1	0,179179359	0	0	0	0
U10-	HONDSNEST - MOLENVELD	31	5,554560115	17	9,642654566	3	7,058823529
U11-	PARKWIJK	7	1,25425551	6	3,403289847	2	4,705882353
U20-	VALAAR - DE BREM	27	4,837842681	93	52,75099263	1	2,352941176
U21-	DE BRUYNLAAN-ZUID	8	1,433434868	40	22,68859898	0	0
U22-	DE BRUYNLAAN-NOORD	0	0	8	4,537719796	0	0
U30-	OOSTERVELD	31	5,554560115	16	9,075439592	0	0
U31-	ELSDONK-OOST	7	1,25425551	4	2,268859898	0	0
U32-	ELSDONK-WEST	12	2,150152302	3	1,701644923	0	0
U33-	SINT-AUGUSTINUS	15	2,687690378	10	5,672149745	0	0
U40-	EDEN	17	3,046049095	39	22,121384	0	0
U41-	U.I.A. VOORJAARSSTRAAT	3	0,537538076	4	2,268859898	0	0
U43-	GALLAITLAAN	11	1,970972944	12	6,806579694	0	0
U47-	INDUSTRIEPARK-OOST	3	0,537538076	1	0,567214974	1	2,352941176
U57-	TER BEKE HOF DREEF	2	0,358358717	3	1,701644923	0	0
U59-	GROENE HOEK - TER BEKE	0	0	0	0	0	0
U60-	DOOY SLOOY	0	0	4	2,268859898	0	0
U68-	SCHOONSELHOF - FORT 7	0	0	0	0	0	0
U69-	KLAVERBLAD	0	0	0	0	0	0
V00-	HOBOKEN - CENTRUM	1	0,179179359	21	11,91151446	1	2,352941176
V01-	KLOOSTERSTRAAT	12	2,150152302	21	11,91151446	1	2,352941176

V02-	VINKEVELDEN	8	1,433434868	15	8,508224617	1	2,352941176
V03-	KAPELSTRAAT	10	1,791793585	14	7,941009643	4	9,411764706
V04-	SPORT PARK BELL	5	0,895896793	6	3,403289847	0	0
V05-	LEOPOLDLEI	19	3,404407812	26	14,74758934	2	4,705882353
V07-	METALLURGIE - COCKERILL	0	0	1	0,567214974	0	0
V099	PARK ZORGVLIET	0	0	0	0	0	0
V10-	ZWAANTJES	13	2,329331661	26	14,74758934	1	2,352941176
V11-	PORTUGESEHOF	31	5,554560115	46	26,09188883	1	2,352941176
V12-	WEERSTANDLAAN	9	1,612614227	23	13,04594441	0	0
V13-	HEIDE	26	4,658663322	44	24,95745888	0	0
V14-	LICHTENBERG	9	1,612614227	12	6,806579694	6	14,11764706
V19-	BEGRAAFPLAATS	0	0	1	0,567214974	0	0
V20-	MEERLENHOF	8	1,433434868	14	7,941009643	1	2,352941176
V21-	STUIVENBERG	2	0,358358717	5	2,836074872	0	0
V22-	NACHTEGALENHOF-NOORD	11	1,970972944	13	7,373794668	0	0
V23-	NACHTEGALENHOF-ZUID	6	1,075076151	34	19,28530913	0	0
V29-	HOF TER GROEN	0	0	0	0	0	0
V301	MORETUSBURG	14	2,50851102	22	12,47872944	2	4,705882353
V312	VISPUTTEN	14	2,50851102	17	9,642654566	1	2,352941176
V322	POLDERSTAD	21	3,762766529	28	15,88201929	0	0
V373	INDUSTRIEPARK	0	0	2	1,134429949	0	0
V391	POLDERBOS	0	0	0	0	0	0
totaal		5581	1000	1763	1000	425	1000

3. VERDELING VAN DE FANCLUBSUPPORTERS VAN RAFC, DE SUPPORTERCLUBSUPPORTERS VAN RAFC EN DE ABONNEES VAN GB BINNEN ANTWERPEN VOLGENS DE MEDIAAN VAN HET NETTO BELASTBAAR INKOMEN

A. Verdeling van de supporters van GB en RAFC binnen Antwerpen in sectoren met een mediaan netto belastbaar inkomen onder de 14000 Euro per jaar.

Sector	Antw fan prom	Antw sup prom	GB abo prom
A01-	2,150152302	0	0,567214974
A21-	3,941945888	7,058823529	8,508224617
B701	6,808815624	4,705882353	7,941009643
B824	0	0	0
C20-	0,716717434	0	0
C22-	1,791793585	2,352941176	0,567214974
C24-	2,687690378	2,352941176	0
C41-	4,479483963	4,705882353	0
C42-	4,300304605	9,411764706	0
C44-	1,791793585	0	1,134429949
D30-	0,537538076	2,352941176	0,567214974
D31-	1,075076151	2,352941176	1,134429949
F12-	0,716717434	0	9,075439592
F223	0,179179359	0	0,567214974
F62-	0,537538076	0	5,10493477
F64-	1,075076151	0	7,373794668
H40-	4,658663322	9,411764706	1,134429949
H41-	5,196201398	0	0,567214974
H43-	5,017022039	14,11764706	0,567214974
H44-	3,762766529	2,352941176	0
H83-	5,375380756	16,47058824	0
H84-	0,895896793	2,352941176	0
J80-	3,583587171	4,705882353	2,836074872
J932	2,50851102	0	1,134429949
R28-	0	0	0
T02-	0,895896793	0	0,567214974
Totaal	64,68374843	84,70588235	49,34770278

B. Verdeling van de supporters van GB en RAFC binnen Antwerpen in sectoren met een mediaan netto belastbaar inkomen tussen 14001-17000 Euro per jaar.

Sector	RAFC fan prom	RAFC sup prom	GB abo prom
A00-	4,479483963	7,058823529	2,268859898
A03-	3,941945888	7,058823529	1,701644923
A04-	1,970972944	2,352941176	0
A05-	1,612614227	2,352941176	0,567214974
A11-	1,970972944	4,705882353	2,836074872
A12-	1,075076151	4,705882353	0,567214974
A13-	2,329331661	2,352941176	0,567214974
A15-	3,225228454	2,352941176	1,701644923
A22-	2,866869737	0	2,836074872
C21-	1,612614227	4,705882353	1,134429949
C23-	3,583587171	0	1,134429949
C25-	1,612614227	0	0
C43-	5,017022039	0	2,268859898
C45-	1,970972944	4,705882353	1,134429949
D32-	3,762766529	0	1,134429949
D33-	2,50851102	4,705882353	1,701644923
D34-	8,421429851	4,705882353	3,970504821
D35-	0,895896793	2,352941176	0,567214974
D38-	0,179179359	0	0
D41-	2,329331661	0	0
D42-	1,970972944	0	1,134429949
E122	1,433434868	2,352941176	2,836074872
E50-	5,554560115	0	6,239364719
E53-	4,300304605	0	4,537719796
F11-	1,25425551	0	14,18037436
G51-	1,970972944	0	4,537719796
G522	0	0	1,134429949
G53-	3,046049095	0	1,134429949
J072	0	0	0
J81-	3,404407812	0	1,134429949
J820	1,075076151	0	1,134429949
J83-	2,866869737	0	1,134429949
J85-	2,329331661	2,352941176	3,970504821
K214	0	0	0
Q001	10,75076151	2,352941176	2,836074872
Q012	5,554560115	4,705882353	1,701644923
Q021	2,50851102	7,058823529	1,701644923
Q052	2,329331661	2,352941176	1,701644923
Q072	1,433434868	0	0
R02-	4,837842681	2,352941176	1,134429949
R19-	7,883891776	14,11764706	1,134429949
R32-	4,479483963	11,76470588	1,134429949
R47-	0,179179359	0	0
S00-	6,450456907	2,352941176	2,836074872
S01-	4,837842681	2,352941176	2,836074872
S02-	5,017022039	0	2,836074872
S03-	3,225228454	0	0
S04-	4,121125246	2,352941176	0,567214974

S05-	4,300304605	2,352941176	2,268859898
S30-	3,404407812	23,52941176	0,567214974
S31-	3,583587171	2,352941176	0
T00-	3,583587171	2,352941176	1,701644923
T01-	2,866869737	2,352941176	1,134429949
T05-	1,075076151	4,705882353	1,134429949
T12-	2,687690378	4,705882353	2,836074872
T21-	3,046049095	2,352941176	2,268859898
U22-	0	0	4,537719796
V02-	1,433434868	2,352941176	8,508224617
V099	0	0	0
V12-	1,612614227	0	13,04594441
V13-	4,658663322	0	24,95745888
V19-	0	0	0,567214974
V21-	0,358358717	0	2,836074872
V301	2,50851102	4,705882353	12,47872944
Totaal	183,3004838	162,3529412	168,4628474

C. Verdeling van de supporters van GB en RAFC binnen Antwerpen in sectoren met een mediaan netto belastbaar inkomen tussen 17001-20000 Euro per jaar.

Sector	RAFC fan prom	RAFC sup prom	GB abo prom
A02-	0,537538076	0	0
A10-	2,329331661	0	2,268859898
B71-	4,658663322	0	8,508224617
B721	6,271277549	0	4,537719796
B73-	0,179179359	0	0
B752	0,179179359	0	0
C31-	1,433434868	0	0
E131	0,895896793	0	2,836074872
E14-	8,421429851	2,352941176	8,508224617
E15-	2,687690378	2,352941176	4,537719796
E521	1,791793585	0	7,373794668
E551	3,941945888	0	3,970504821
F21-	3,583587171	7,058823529	14,18037436
F60-	1,25425551	0	13,04594441
F61-	2,866869737	0	35,16732842
G552	1,970972944	2,352941176	4,537719796
G72-	0,537538076	0	9,642654566
G75-	0,537538076	0	0
J84-	0,358358717	4,705882353	0
L022	0,358358717	0	1,134429949
L100	5,196201398	9,411764706	3,403289847
L17-	0	0	0
P00-	3,046049095	0	4,537719796
P01-	4,300304605	9,411764706	9,075439592
P02-	2,866869737	0	3,970504821

Q04-	9,675685361	2,352941176	4,537719796
Q10-	8,958967927	11,76470588	3,970504821
Q12-	17,02203906	9,411764706	3,403289847
Q13-	7,3463537	7,058823529	1,134429949
Q14-	10,3924028	9,411764706	2,836074872
Q17-	0	0	0
Q201	18,81383265	11,76470588	5,10493477
Q39-	0	0	0
R00-	3,404407812	4,705882353	0
R01-	11,28829959	7,058823529	2,836074872
R03-	13,61763125	14,11764706	1,134429949
R04-	12,18419638	25,88235294	0
R101	21,68070238	32,94117647	3,403289847
R110	32,78982261	56,47058824	4,537719796
R12-	17,38039778	37,64705882	2,836074872
R13-	20,06808816	25,88235294	6,806579694
R180	11,28829959	23,52941176	0,567214974
R20-	26,69772442	30,58823529	7,941009643
R21-	25,62264827	16,47058824	4,537719796
R22-	7,704712417	7,058823529	3,403289847
R24-	20,78480559	7,058823529	1,701644923
R30-	5,375380756	9,411764706	2,836074872
R31-	17,7387565	25,88235294	3,403289847
R33-	7,3463537	9,411764706	2,268859898
R34-	3,583587171	4,705882353	0,567214974
R35-	6,09209819	2,352941176	1,134429949
R401	5,554560115	0	2,268859898
R44-	11,28829959	9,411764706	5,10493477
S10-	2,687690378	2,352941176	1,134429949
S11-	13,97598997	14,11764706	4,537719796
S12-	6,629636266	7,058823529	3,970504821
S13-	2,329331661	0	1,701644923
S20-	0,716717434	2,352941176	3,403289847
S28-	0	0	0
S41-	7,525533059	11,76470588	0,567214974
S42-	3,046049095	4,705882353	3,403289847
S43-	6,09209819	2,352941176	3,970504821
T03-	2,329331661	4,705882353	0
T04-	0,895896793	0	2,268859898
T09-	0,358358717	0	1,134429949
T111	4,121125246	7,058823529	1,701644923
T20-	5,733739473	11,76470588	3,970504821
T22-	6,987994983	0	3,970504821
T23-	3,404407812	2,352941176	1,134429949
T24-	3,583587171	0	0,567214974
T30-	2,50851102	2,352941176	0
T412	1,970972944	0	1,134429949
T42-	2,866869737	0	3,970504821
U00-	3,225228454	7,058823529	13,61315939

U01-	2,329331661	7,058823529	9,642654566
U02-	5,017022039	11,76470588	13,04594441
U09-	0,179179359	0	0
U20-	4,837842681	0	52,75099263
U21-	1,433434868	0	22,68859898
U30-	5,554560115	0	9,075439592
U31-	1,25425551	0	2,268859898
U57-	0,358358717	0	1,701644923
V00-	0,179179359	2,352941176	11,91151446
V01-	2,150152302	2,352941176	11,91151446
V03-	1,791793585	9,411764706	7,941009643
V05-	3,404407812	4,705882353	14,74758934
V07-	0	0	0,567214974
V10-	2,329331661	2,352941176	14,74758934
V11-	5,554560115	2,352941176	26,09188883
V14-	1,612614227	14,11764706	6,806579694
Totaal	532,8794123	576,4705882	481,5655133

D. Verdeling van de supporters van GB en RAFC binnen Antwerpen in sectoren met een mediaan netto belastbaar inkomen boven de 20000 Euro per jaar.

Sector	RAFC fan prom	RAFC sup prom	GB abo prom
A14-	1,075076151	2,352941176	1,134429949
B742	3,046049095	2,352941176	4,537719796
B813	1,25425551	0	6,806579694
F65-	1,075076151	0	15,88201929
G54-	2,687690378	4,705882353	3,403289847
G59-	0,179179359	0	0
G73-	0,895896793	0	6,239364719
G74-	0,537538076	0	1,701644923
G780	0	0	0
J901	1,25425551	0	5,672149745
J912	1,433434868	0	6,806579694
J923	1,791793585	0	2,268859898
J94-	0,895896793	4,705882353	1,134429949
K171	0,179179359	0	0,567214974
K172	0	0	0
K173	0,358358717	0	0
L000	3,225228454	0	1,134429949
L011	2,687690378	4,705882353	1,134429949
L090	0,358358717	0	0
L111	1,075076151	0	0
L122	6,450456907	11,76470588	3,970504821
L18-	0	0	0
P03-	6,987994983	35,29411765	6,806579694
P04-	6,271277549	4,705882353	16,44923426

P05-	0,716717434	2,352941176	5,10493477
P100	4,658663322	4,705882353	4,537719796
P111	1,970972944	0	5,10493477
P12-	2,50851102	0	2,268859898
P20-	2,866869737	0	4,537719796
P21-	1,25425551	0	0,567214974
P22-	1,25425551	0	8,508224617
P23-	1,612614227	4,705882353	3,403289847
P242	0,537538076	0	0
P500	2,150152302	0	3,403289847
P589	0	0	0
P590	0,716717434	0	1,701644923
Q03-	9,675685361	2,352941176	4,537719796
Q091	0,358358717	0	0
Q11-	5,733739473	0	2,268859898
Q212	9,496506003	7,058823529	7,373794668
Q222	5,554560115	2,352941176	3,970504821
Q233	5,196201398	7,058823529	0,567214974
Q242	3,225228454	0	1,701644923
Q2AA	0	0	0
Q30-	0,358358717	0	0
R05-	12,18419638	14,11764706	0
R23-	22,39741982	21,17647059	3,970504821
R41-	11,46747895	2,352941176	5,10493477
R42-	3,762766529	0	0,567214974
R43-	7,167174342	2,352941176	1,134429949
R482	0,358358717	0	1,134429949
S19-	0,716717434	0	0,567214974
T10-	3,404407812	0	1,701644923
T13-	3,404407812	0	1,134429949
T14-	3,583587171	2,352941176	2,836074872
T180	0,895896793	2,352941176	0,567214974
T25-	0	0	0
U03-	2,866869737	0	16,44923426
U10-	5,554560115	7,058823529	9,642654566
U11-	1,25425551	4,705882353	3,403289847
U32-	2,150152302	0	1,701644923
U33-	2,687690378	0	5,672149745
U40-	3,046049095	0	22,121384
U41-	0,537538076	0	2,268859898
U43-	1,970972944	0	6,806579694
U47-	0,537538076	2,352941176	0,567214974
U60-	0	0	2,268859898
V04-	0,895896793	0	3,403289847
V20-	1,433434868	2,352941176	7,941009643
V22-	1,970972944	0	7,373794668
V23-	1,075076151	0	19,28530913
V29-	0	0	0
V312	2,50851102	2,352941176	9,642654566

V322	3,762766529	9	15,88201929
V373	0	0	1,134429949
Totaal	205,1603655	173,7058824	299,4895065